

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Novissima Polyanthea, In Libros XX. Dispertita

Dominicus

Francofurti, 1613

E

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97211](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97211)

POLYANTHE NOVÆ LIBER V.

E. Ebrietas.

DEFINITIO: ET ETYMOLOG.

EBRITAS, Græce *μῆθη*, *ἄσκη*, & *μῆθη* vel *μῆθη*, & *μῆθη* inebriatio dicitur. Est autem ebrietas appetitus bibendi ultra mensuram, ex quo provenit rationis privatio. Temetum vitium, & Temulentia. Ebrietas est, per quam menti quædam sui obliuio generatur, & superfluum potuum indulgentia. *fac. Ista. lib. Etymolog.* Ebrietas est privatio vñs in

tellectus, facta ad aliquod tempus, ex immoderato potu vini, vel cuiuscunque alterius rei potabilis. Ebrius & ebriosus sic differunt: quod ebrius est, qui nimio potu est alienatus mente, ebriosus, qui sæpe fit ebrius. Ita ebrietas & ebriosus differunt, quod ebrietas fit ex causa, ebriositas fit ex moribus. Ab ebrius fit inebriatio, & eius passivum inebriatio, & ebrius adverbium id est, ad eam similitudinem. Et ebriolo verbum dicebant antiqui. *Laertius: Ebriolati mentem hilariam arripiunt.* Ebrius dicitur, qui nimio potu alienatus est mente: Contrarium est sobrius, quasi sine ebrietate, qui in cibo & potu temperans est, & qui non est actu ebrius. Ebriosus sæpe & semper fere: ebrius dicitur, qui potu obrutus est. Sic ebrietas fit ex causa, ebriositas ex more & assuetudine.

Hebr. *Schabar* tum immoderatum vini alteriusve potus inebriantis ingurgitationem, tum liberaliorem potationem nonnunquam significat. inde *Schibarum* ebrietas. *Ezech. 23. 4. 4.* Cognationem habet verbum hebraicum *Schabar* cum *Schackar*, scilicet egit, nam ebrii scilicet se gerunt, vrbiumque ac pagorum sunt ludibria. Hinc *exiga*, sicero *exiga*, salto vt ebrius.

SENTENTIAE BIBLICAE.

Mulier ebriosa, ira magna: & contumelia, & turpitudinis illius non tegetur. *Ecl. 26.* Sicut ignis probat ferrum durum, sic vinum corda arguet in ebrietate potatum. *31.* Diligenter in vino noli provocare, multos enim exterminavit vinum. *ibid.* Amaritudo animæ vinum multum potatum, aqua vitæ vinum hominibus: si bibas illud moderate, sobrius eris: in iucunditate creatum est, non in ebrietate ab initio. *ibid.* Exultatio animæ & cordis, vinum moderate, potatum: & sobrius potus sanitas est animæ & corporis. *ibid.* Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum: in dormiendo non laborabis ab illo, nec senties dolorem. *ibid.* Non in commessationibus & in ebrietatibus. *Rom. 13.* Qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. *1. Thess. 5.* Ebrietas iram Dei provocat. Vt qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. *Esa. 5.* Vt qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. *ibid.* Expergitur imini ebrii, & stete: & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perit ab ore vestro. *Ioel. 1.* Neque ebriosi regnum Dei possidebunt. *1. Cor. 6.*

Mentem alienat.

Ne intuearis vinum quando fluctat: cum splenderit in vitro color eius, ingreditur blande, & in nouissimo mordebit, vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extranea, & aurium loquetur perueria, & eris sicut dormiens in medio mari, &

quasi sopitus gubernator amisso clauo, & dices: verbera sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Quod rursum vina repetam. *Prov. 23. 31.*

Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes: & fatos. *Ecl. 19. 2.*

Ne comprimis in conuiuio vino. *31.* Vt coronæ superbie ebrii Ephraim, & stori decore exultationis eius, qui erant in vertice vallis pinguedinis vino. *Esa. 28. 17.*

Verum hi quoque præ vino nescierunt, & præ errore Sacerdos & Propheta nescierunt prae ebrietate: vino, errauerunt in ebrietate: nesciuerunt viderentur iudicium. Omnes enim mensæ repletae sunt vino, quæta vt non esset locus ultra. *ibid.*

Venite, sumamus vinum, & implemur ebrietate: & die, sic cras, & multo amplius. *6.*

Ad te quoque perueniet calix: inebriaberis super Thren. 4.

Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. *1. Cor. 6. 10.* Libidinem inflammat.

Luxuriosa res vinum. *Prov. 10.* Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. *Ephes. 5. 18.* Corpus enervat.

Qui inebriat, ipse quoque inebriabitur. *Prov. 23. 31.* Bibite & inebriamini, & vomite, & cadite, neque gladii, quem ego mittam inter vos. *1. Ter. 25.*

Substantiam dissipat. Noli esse in conuiuio potatorum, ne in commessationibus qui carnes ad vescendum conferunt, quia vacantes potes symbola consumentur. *Prov. 23. 26.*

Operarius ebriosus non locupletabitur. *Ecl. 31. 40.* Pacem sperant.

Tumultuosa ebrietas. *Prov. 20.* Cui vix cuius patri vix, cui rixæ, cui fouet, cui sufficit cui suffollio oculorum? Nonne his, qui commorantur student calicibus epotandis? *23. 31.*

Ebrietas animofitas, imprudentis offensio, animofitas & faciens vulnera. *Ecl. 31. 40.*

Vinum multum potatum irrationem, & iram facit. *ibid.*

Cœperunt principes furere à vino. *1. Cor. 11. 22.* Secretum manifestat.

Nullum secretum est, vbi regnat ebrietas. *Prov. 31. 4.* Vt qui potum dat amico suo, mittens sed suum, aspiciat nuditatem eius, repletus est ignominia pro potu quoque; & confopire: circumdabit e calix dextrae eius ignominie super gloriam tuam. *Abac. 2. 15.*

Ebrietas spiritualis. *1. Ter. 13. 20. Ezech. 23. 31. 1. Cor. 5. 11.*

Ebrius, ebria, arumnis & afflictionibus opprelli. *1. Cor. 5. 11.* Ebria sanguine sanctorum meretrix mystica. *1. Cor. 5. 11.*

SENTENTIAE PATRUM.

Noachi indecora ebrietas scripta est, vt ebrietatem non habentes, propter quam qui ebrietas turpitudinem pe lapher & Sem) benedicuntur à Domino. *Clemente* ebrietas est ebrietas, manifestam scripturam mandatum inebrietas est: ebrius vero eadem fere & ipse patiens, mittens inebrietas est: ebrius vero eadem fere & ipse patiens, mittens inebrietas est: ebrius vero eadem fere & ipse patiens, mittens inebrietas est.

Lymphatus & cacodæmone captus, misericordia patiens est: ebrius vero eadem fere & ipse patiens, mittens inebrietas est: ebrius vero eadem fere & ipse patiens, mittens inebrietas est.

Quid infelicis ebrietas dominat? ventris vicia fundere, sensui rationem adimere, non loqui, non sentire, & mortem quandam naturæ incolunt amplexu. *1. Ioh. 1. 5.*

Ebrietas est somes libidinis, quo per carnes vicia viscera, animus ignescit. *Aug. in epist.*

Ebrietas est flagitiorum omnium mater, calumpnia, radix criminum, origo vitiorum, turbatio equitatis, sensus, tempestas lingue, procella corporis, &

Nam sicut in præcipiti stantem vel levis tactus impelli: ita vino vel infusum vel asperum, parvus quoque dolor incitat in furorē. Quis enim ambigit eum, qui diverso vino vitur, in repentinam ruerē ebrietatem, nec dum hoc potus copia postulant? Qui autem sunt crebro ebrii, cito fenescunt. Alii ante tempus competentis ætatis vel caluito, vel canitie insigniuntur, quæ non nisi inopia caloris eveniunt. *Macrob. Satur. l. 7.*

Principio lege faciemus, ut pueri vsque ad duodevigesimum annum vini usum prorsus ignorent. Nempe eos monebimus, non oportere ignem igni in corpus atque animam suggerere, antequam viri effecti subire labores incipiant. Furiosum namque habitum iuventutis cavere oportet. Deinde vino moderate utatur vsque ad ætatis annum trigessimum. Ab ebrietate vero & vini repletionē iuvenes omnino abstineant. *Plat. 2. de leg.*

Quemadmodum multo dolia ipsa rumpuntur, & omne quod in imo jacet, in summam partem vis caloris eiecit; sic vino exarsuante quicquid in imo jacet abditum, effertur & prodit in medium. Onerari vero quemadmodum non continent cibum vino redundante, ita nec secretum quod suum est, & alienum pariter effundunt. *Sen. 21. epist.*

Audi quemadmodum Zeno vir maximus colligat virum bonum non futurum ebrium. Ebrio nemo secretum sermonem committat. Vir ergo bonus ebrius non erit, quemadmodum opposita interrogatione simili deridatur, attende, dormienti nemo sermonem committit, viro autem bono committit: vir ergo bonus non dormit. *ibidem.*

Interim si hoc colligere vis virum bonum non debere ebrium fieri, cur simile agis? Dic quam turpe sit, plus cibi ingerere, quam capiat stomachus, & stomachi sui non esse mensuram. Quam multa ebrii faciunt quibus sobrii erubescunt? nihil aliud esse ebrietatem quam voluntariam insaniam. Extende in plures dies illum ebrii habitum, nunquid de furioso dubitabis? nunc quoque non est minor, sed brevior. *ibid.*

Refertur Alexandri Macedonis exemplum: qui Clitum charissimum sibi ac fidelissimum inter epulas transfodit, & intellecto facinore, mori voluit. Cogita quas clades edidit publica ebrietas: hæc accerrimas gentes bellicosasque hostibus tradidit, hæc multorum annorum pertinacia bello defensa moenia patefecit, hæc contumacissimos & iugum recusantes in alienum redegit arbitrium, inuitos enim acie, mero domuit. *ibid.*

Alexandrum, cuius modo feci mentionem, qui tot itinera, tot prælia, tot hyemes, per quas victa temporum locorumque difficultate transierat, tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiserunt, intemperantiam bibendi, & ille Herculanus ac facilis scyphus submersit. Dic ergo, quare sapiens non debeat ebrius fieri? deformitatem rei & importunitatem offendere rebus, non verbis, quod facillimum est. *ibid.*

Nonnulli maiorem partem noctis in conuiuiis exigunt, vino vero madente, & mersi vsque ad horam sextam dormiunt, hoc matutinum eorum. *Epist. 85.*

Certe d. regit omne vitium ebrietas & incendit, ubi possedit animum nimia vis vini, quicquid male latebat, detegit, vel emergit, non facit ebrietas vitia, sed protrahit, tunc impudicus moribus proficitur ac publicat, tunc petulans non linguam, non manum continet, cretici insolenti superbia, crudelitas seuo, malignitas luindo, omnium vitium grassatur & prodit. *ibid.*

Adhuc illam ignorantiam sui, dubia & parum explanata verba, incertos oculos, gradum errantem, vertiginem capitis, testa ipsa mobilia, velut aliquo turbine circumagente totam domum, stomachi torrensia, quum effervercit, metum, ac viscera ipsa offendit: tunc tamen vitiumque tolerabile est, dum illis vis sua est, quod cum somno vitatur, quæ ebrietas fuit, crudelitas facta est. *ibid.*

Quæ gloria est capere multum? quum enim penes te palma fuerit, & superstes toti conuiuii fueris, quum omnes vicis virtute magnifica, & nemo vini tam capax fuerit, vinceris dolo. *ibid.*

Ebrietates continuæ animos in furorē adducunt, nam quum sæpe apud se non sunt consuetudine insanæ durata vitia: vino tamen concepta etiam sine vino valent: violentiam enim violentia sequitur. *ibid.*

Absentem lædit, qui cum ebrio litigat. *In Prolog.* Quid turpius ebrioso, cui feror in ore, tremor in corpore? Qui promit stulta, prodit occulta: cui mens alienatur, facies transformatur. Nullum enim secretum ubi regnat ebrietas, *Inno. de vitia vite conditionis huma.*

§ APORHTHEGMATA.

Pitracus legem tulit: ut qui per temulentiam sceleris aliquid commississent, duplo plecterentur. Solet enim vulgus hominum ebrietatis obventu crimen extenuare: Ideo factum ferunt, ut in sola vino abundaret. *Laert. l. 1. c. 5.*

Solen, legem tulit, inter alias, cuius verba eiusmodi erant: Prin-

ceps, si deprehendatur ebrius, morte mulctetur. *ibid.*

Pythagoras, ebrietatem dicere solebat insaniam. *Stob. ser. 18. Max. ser. 30.*

Idem consultus, quoniam vinofus ebrietatem defecit, Si quæ per ebrietatem facit, frequenter animo. *serm. 18.*

Heraclitus ruditatem celare non ita facile esse dicit in vino. *Stob.*

Democritus, pro fanitate vota (inquirebat) dixit homines in scii penes se ipsam esse: contraria autem per ebrietatem suis libidinibus ipsam amittunt. *Stob.*

Idem dicere solebat, in vite tres nasci botros, quorum unus sit voluptatis, secundus ebrietatis, tertius inuitæ. *Stob. parte. 1. ser. 39. Et 41. Max. ser. 30. Episteto attribuit.*

Anacharsis, Scythia idem de tribus botris dixit, tertio attribuit molestantiam. Sentiens, parcum vinum vitium, quum iacet sedat sitim: largiorem, gignere temulentiam, parare rixas, ædes ac morbos. *Laert. l. 1. c. 9. in Melisspart. 1. ser. 41. Max. ser. 30.*

Idem admirabatur illud, quod Græci initio conuivialibus virentur, saturi maioribus: Sentiens, potum non bibendum, nisi ad sedandum sitim. Absurdum igitur bibere, quum iam sitis esset sedata. *Laert. l. 1.*

Idem dicere solebat, qui cunq; sobrii fieri vult, mores intueatur. *Plat. Stob.*

Plato, negabat oportere inebriari preterquam in ipse Deus vinum porrigit. Festos dies decet hilaritate per se cæda esse. *Laert. l. 1.*

Idem discipulos suos admonerat, ut se ebrietate templarentur. Sic enim fore, ut dum faciem suam phrenetico similem intuerentur, in posterum ab ebrietate horrent. *Ful. l. 7. c. 2.*

Idem dicebat animi mores in vino apparere, quæ ebriofus, & quemuis cuiusque rei prædictum esse, siue nauigium, siue cursum, siue exercitum, siue fideli suæ commissam. *Stob. serm. 18.*

Idem, Manifestum esse dicebat, non modo senem ebriari, sed inebriatum quoque. *Eod. serm.*

Digenes, videns hominis viro dedissimam ædes, ianua in inscriptione: Minime dubitabam, inquit, quæ excussa facile domum euomeret. *Brus. l. 1. c. 19.*

Idem vinum plurimum in conuiuii quodam loco fudit, quod quum quidam indignè ferret: Si inquit ebiberem, non tam liquorem quam mespam quæper. *Stob.*

Idem A dolescentem stupidum mero, & prolixius turtus. Adolecentule autem, temulento fatuus præter-

Zenonem Citriæum, summa verecundia coloratum, bebat rex Antigenus. Accidit igitur, ut aliquando ebrium impletus, obuiam Zenoni ferret: quem oblectans amplexus, ut temulentus, petiitque ut sibi quidam sito temere sacramento, consummaret se præstare, stulasset. Tum ille dixit ei: Abi, & euome. *Græci* in hensione simul temulentiam eius taxans, simam in pueria comestatio potatioque & nocumentum adhibere. *V. hist.*

Sophocles, vitio vertebat. *Æt. hyl.* quod ebrius bene scribit: inquit, nesciens tamen id facit. *Stob.*

Cleophantus, quidam ei dicenti, Non te pudet ebrietate, Te vero non pudet, ebrium monere? *Zenon. de ebrietate.*

Leontichidas, percontanti quidam, cur parce ebriofus, Ne, inquit, pro nobis alii consulent. Sentit autem eum nequaquam salubriter de rebus consulat. *Stob. in iudicium a vino ablatum sit. Brus. lib. 2. cap. 9. in Lacon.*

Aristippus, iactanti quidam, quod multum ebriofus ebriaretur: Quid, inquit, magni naras, quum ebriofus mulus? *Laert. l. 2. c. 8.*

Anonymus, quidam Lacon, quum audisset quocogit ad bibendum: Num, inquit, cogitur etiam ad ebrietatem? Græcorum morem, in conuiuiis competentibus cyathorum modum, quum id reuera nihil ebrietatis hominem qui non est, ad certum eorum modum re, nisi quod alterius absurditatem cleat. *Stob. in Lacon.*

Agellus, cum in comotatione quadam ductus iactus esset princeps conuiuii (huius autem præscribere quantum quisque biberet) rogatus, quantum cuique vini deberet apponere? Si multum, inquit, datum est, dato cuique quantum posuit. *Stob.* aquo diuidit. Hac dexteritate mire propere vini copia deest, quibus placeret largite bibendum cogentur, quibus placeret sobrietas maligniores vini copia, per æqualitatem

quoniam citra quidem hoc omnia confusa sunt: post hæc verò, hoc quidem in fecem subidet, hoc in spumam exilit, hoc verò in gustatum vsum: & hoc est bonum, quod nunquam facile subvertitur. Quod verò dicunt, tropiam neque vinum est, neque fex, omnibus commissis, hoc in flumine quicumque viderit, cum aquarum vortex efficitur. Sicut tunc mortuos pisces videmus adnantes, & fimi crassitudine oculis captos: itidem & in nobis efficitur. Cum multus ingluivici superne influxerit imber, postquam omnia cognoverit, mortuas amatate facit cogitationes pridem sanas, & in puro viuentes. *Hom. 45.*

Sicut hostibus urbem subeuntibus, & obsidione facta, & perturbatione, multum efficitur tumultus: ita fit in anima subrepente vino cum deliciis. *hom. 54.*

Augustini. Corpora nostra terrena sunt: Quomodo pluvia nimum grandis & diuturna si fuerit, terra confunditur, & in lutum resoluitur, vt nulla in ea cultura possit fieri: sic & caro nostra, quando abundantior, potu fuerit inebriata: nec spirituales culturas accipere, nec fructus animæ necessarios poterit exhibere. Et ideo, quomodo omnes homines sufficientem pluuiam in agris suis accipere desiderant, vt & culturam valeant exercere, & de fructu vini libertate gaudere: ita & in agio corporis hinc tantum debent bibere, quod oportet, ac nimia ebrietate, ipsa corporis terra, velut in paludem conuersa, magis vermes & serpentes vitiorum generare, quam fructus bonorum operum possit afferre. Omnes enim ebriositates sunt, quales paludes: videntur serpentes, sanguisugæ, nascuntur ranæ, & diuersa genera vermium, quæ magis horrorem possunt generare, quam aliquid quod ad victum proficiat, exhibere. Herba, quæ in ipsis paludibus vel circa ripas earum nasci solent, nihil vtilitatis habere videntur, in tantum, vt annis singulis incendio concrementur: ita quod de ebrietate nascitur, igni præparatur. *serm. 231. de vitanda ebrietate.*

Ebriosi peiores animalibus. Cum enim illa amplius, quam eis oportet, bibere nolunt: isti & duplum, & triplum, quam eis expedit, potum accipiunt. *ibid.*

Ebrietas est quasi puteus inferni: quotiescunque susceperit, iam si digna subenerit poenitentia, & emendatio sublecuta, ita fortiter sibi vendicat, vt eisdem ipsos de inferni tenebroso puteo ad charitatis vel sobrietatis lucem redire non permittat, sine poenitentia. *ibid.*

D. Basilij. Ne velut in hos dies crapulæ thesauros reponito. Ista infida peni cella est, in pertulsum hauris dolium: fit enim vt vinum perfluat, ad suam recurrens viam, peccatum verò maneat in dolio, famulus profugit ab hero verberante, tu vero non recedis à vino, quod contudit caput tuum. Ebrietas vt somnum adfert mortis germañum: ita vigiliam habet somnis ad similem. *De ieiunio.*

Velut nauis, quando fluctibus procellæ acceptis grauantur, necessario comæatus vacatione ac projectione vacuanda sunt: sic ebriis rerum stomachum grauantum vacuatio necessaria, ex quo & vomitione & deiectione frequenter vix leuari possunt, tantò nauis deterioris, quanto illi rescaulantur extrinsecus & mare. *Serm. de ebrietate.*

Sicut valles & botri, donec torrentibus inundantur pleni esse videntur, vnda verò desinente, statim sicca vacuaque remanent: sic & vinolentorum ora vino ac potatione durantiibus exsaturantur ac madescunt, paulo post continua siccitate laborant. *De ebrietate.*

Nocentia quidem pestis cum tempore hominibus contingit, aere ipso paulatim virus suum corporibus infrente: vni autem noxæ illico ingruunt. Ebrii quippe cum adeo corruerunt animam, vt tota sit inquinata, & plena maculis, insuper etiam corporis habitum perdunt, &c. *Apud Antonium in Meliss. part. 1. sermone 41.*

Vt aqua adterfatur igni: sic immoderatus vini potus rationem exstringit temperantem. *apud Max. serm. 30.*

Ignis archi, igni canes apud mensam audent, in venatu minime: sic ingenerosum est, cum sobrius liberè loqui non audeas, inter pocula id facere. *in Moral.*

Seneca. Quemadmodum musto dolia ipsa rumpuntur, & omne quod in imo iacet, in summam partem vi calor eiecit: sic vino exultante, quicquid in imo iacet abditum, effertur, & prodit in medium. *lib. 2. epist. 84.*

Quemadmodum difficiles faciunt oculos diuini morbi, etiam ad minimum radii solis offensionem: ita ebrietates continuæ efferrant animos. *ibid.*

Quemadmodum onerati mero non continent cibum: ita nec arcuum, redundante vino.

Pliny. Vt polyphi non extendunt sua flagella, nisi ad esculenta: sic quidam omnium felicitatem cibo potuque metuntur. *lib. 9. c. 29. §. 1. l. 1.*

Erasmi Roterdami. Lyfimachus ob sitim coactus se dedere Seythis, deinde cum frigidam bibisset aquam: Dii boni, inquit, quam breuis voluptatis causa quantam deposui felicitatem! ita nobis cogitandum, postquam ob potationem in te, in pesti uam, aut venentem, in longum morbum incurrimus. *in similib.*

Musca & alia nonnulla insecta suctu viuunt, ideoque eis proliqua est fistula: ita quosdam videas bibones, qui potu viuunt, a cibo abhorreant. *in similib.*

Thyrieri. Qui ambrosio delegit in mensis, exultantur gratiam, quam qui dilutum iterum ducit ad phlegma. *112.*

EXEMPLA BIBLICA.

Ebrietas exempla: *Noe, Genes. 9. v. 21. Nabal, Ammon. 2. Sam. 13. v. 28. Ela, 1. Reg. 16. v. 9. Bernadad, Dan. 5. 2.*

In ebrietate extintorum exempla: *Philistini, Ammon. 2. Sam. 13. 28. Ela, 1. Reg. 16. v. 9. Holofernes, Balfasar, Dan. 5. v. 1. 2. 3. 4. 30. Simon cum filiis & quibusdam, 1. Machab. 16. v. 16. 17.*

EXEMPLA HISTORICA.

Pitracus Mitylenæus temulentos, si quid deliquisset, poena puniri curauit, vt formidine supplicii à vino prorsus abstergerent. *Alex. ab Alex. lib. 3.*

Apud Hispanos hodie ebrietas tanto habetur vitio, quod nui quidem distio ei, qui hinc vitio obnoxius velentur, mittitur. *Theat. Lzing.*

Indi nisi sacrorum causa vinum non bibebant: apud stitutum erat, vt si qua mulier regem temulentum occideret, donaretur munere, vt successori nuberet. *Alex. ab Alex. lib. 11.*

Athenienses, cum ebrietati vitium in omnibus Solonis instituto ebrium principem morte multabant. *Solone.*

Apud eos locos, qui magis vergunt ad Zephyrum, sine medicamentis ebrietas tanto grauius bibentibus, quam legem tulit Zaleucus. *Athen. 1. c. 9.*

Cleio non solum cum foemina, verum etiam cum iuua, omnes sperauit. *A. lian. lib. 2. de Sar. lib. 5. c. 1.*

Heraclites pugil parem in bibendo non habebat: ientaculum inuitabat, alios ad prandium, quosdam ad bibendum omnibus sine interitio sufficiebat solus. *Reatin.*

Anacharsin philo sophum auni plurimum bibentem dicitur. Hoc enim vitium secuti & *Syria* atulerunt. *var. hist.*

M. Cicerio filius, quum parens fuerit abstinentissimus, gios haurire solitus est, teste Plinio, temulentus ad phum impetit. *Val. Max.*

Indi serui ex fructu arundinum, quæ meli gustantur, ex dactylis, inebriantur. *Alex. ab Alex. 1. c. 11.*

Perfarum multi farinam in vinum iacientes bibent, lutea. *Athen. 1. c. 9.*

Carthaginenses & *Celiberi* & *Thracæ* mero potantam viri quam mulieres: atque vino item velles perclarum hoc & beatum vite genus cultimantes. *Galien. A. L.*

Vitium ebrietatis grauius describitur apud Xenophontem *Pædia* Cyri: vbi dicitur: Ebrios neque mentis esse, neque composites. Ob id Cyro puero cum hospites inuenerat, in natali die ita se ingurgitasset, vsum esse venentem, cillatore insulsum fuisse.

Vini usus Romanis foemina ignotus fuit, ne in alio prolaberentur. Qua proxima Libero patre iactantibus, ad in concessam Venerem esse confutur. Quorum mina vini vsum immoderate appetit, & virtutes sanas & delicias aperit. *Val. Max. lib. 2. tit. de nuptiis. c. 1.*

Ennius Poetam nunquam nisi potum ad arma ducere se dicunt: certe ad ferenda tractandaque arma, multum opus esse, fateri oportet, cum multo maius existeret, quam describere. *Celius Rhodiginus. Quare in verbis, quæ potioribus.*

Notam est, Archelaum philosophum, cum in Italia uisisset, obisse ætatis aino septuagimo quinto. *Max. par. offit. Tit. de gul. edach. c. 1. v. 1.*

Ennius articulari morbo consumptus est, quum ex vini vlti contraxerat. Quam rem egregie docet *Soranus.*

Ennius ipse pater dum pocula fucat, non quæ hoc vitio i alci fertur merui se dolere.

Ennius podagricus. *Hoc Celius libro cap. 30. testatur.*

Aeneas Syluius in libello de parui mulieribus, vitium bus ebrietatem, & tantisper fortes dum vinum bibant.

Quum ad Dionysium regem delatum esset, dum inter pocula & in ipsum & in eius tyrannidem dante, ut ad æternam, & animaduertit alterum largum potum gari, alterum vero cauteque bibere: potum dicitur, lenitiam male dicitur esse: alterum interfectum, vt quilibet plus & hostis esset.

HIEROGLYPHICA.

Per Pantheram ebriositas intelligitur. *hieroglyph.*

Phibere vini admodum auidæ, & a venatoribus ebriaple...

60.8. columnæ. 1. Tim. 3. 15. Septim. d. pro fenatu ecclesiastico, Matth. 18. 17.

EMBLEMA.

In statum Bacchi. Dialogus.

Emblema xxv.

Bacche pater, quis te morti ali lumine nouit, Et dicta effinxit quis tua membra manu?

Ecclesia est vna & visibilis præfigurata per vnam & visibilem arcam Noe, Gen. 1. 14. 1. Petr. 3. 20.

Ecclesia dicitur (mythicum) corpus Christi, Rom. 12. 5. 1. Cor. 10. 17. Et 12. 27. Eph. 1. 22. 23. Et 4. 9. 12. 16. Et 5. 23. Coloss. 1. 18. 24.

Ecclesia fidelium nascitur & propagatur per sanam doctrinam, Ioan. 1. 12. Et 3. 1. Rom. 8. 13. Et 9. 8. Galat. 3. 20. Et 4. 19. Eph. 3. 5. Tit. 1. 1. Cor. 4. 15. Philen. 1. 10. 1. Pet. 1. 23. 1. Ioan. 3. 9. Et 5. 1. 18. Iacob. 1. 18.

Ecclesia.

DEFINITIO.

Ecclesia, Græca dictio est, ἐκκλησία us. h. Hebræis קהלה, congregatio, proprie dicitur de congregatione hominum per communionem facta.

Ecclesia, seu fidelium cœtus, tenetur Pastoribus & Doctoribus suis ad vitam tuendam necessaria suppeditare, Deuter. 12. 19. Et 14. 27. Et 15. 11. Et 25. 4. 1. Esai. 7. 23. Matth. 10. 21. Luc. 10. 7. Rom. 15. 27. 1. Corin. 9. 7. 11. Galat. 6. 8. Philp. 2. 29. Et 4. 7. 1. 16. 1. Thessal. 5. 12. 1. Heb. 13. 7. & orate pro præfectis suis, Act. 4. 29. Et 12. 5. Rom. 15. 30. Eph. 6. 18. Philp. 1. 19. Coloss. 4. 2. 2. Thessal. 3. 1. Heb. 13. 18.

Ecclesiam suam Deus protegit & custodit, Exodi 13. 21. Et 29. 45. Ierem. 2. 12. Deut. 7. 2. Et 23. 14. Et 31. 3. 1. Reg. 6. 13. Psal. 91. 1. 11. Et 132. 13. Esai. 43. 2. Ierem. 46. 28. Matth. 18. 20. Ioan. 14. 23. 2. Corin. 1. 2. 1. 6. 16.

SENTENTIAE BIBLICAE.

Ecclesie fundamenta.

Eccē ego sternam per ordinem lapides tuos. Esai. 54. Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam super petram, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & stauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim erat super petram, Matth. 7.

Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. 16. Secundum gratiam quæ data est mihi, ut sapiens architectus, fundamentum posui, alius autem superædificat. 1. Cor. 3. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, idem.

Superædificauit super fundamentum apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa, creticit in templum sanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in tabernaculum Dei in Spiritu sancto. Ephes. 2. 20.

Ad quem accedentes lapidem vitium, ab hominibus quidem reprobatur, a Deo autem electum, & honorificatum, & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domus spirituales in sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. 1. Pet. 2.

Firmus

Firmamentum.

Sicut in diebus Noe istud mihi est, cui iuravi, ne inducerem a-
quas diluuii ultra terram: sic iuravi vt non irascar, & non in-
crepem te. Montes enim commouebuntur, & colles contremiscent:
misericordia autem mea non recedet a te, & foedus pacis meae non
mouebitur, dixit miseraror tuus dominus. Esai. 54.

Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos,
ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini aedificanti do-
mum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum super petram. In-
undatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit
eam mouere: fundata enim erat super petram. Luc. 9.

Simon, Ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego
autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando con-
uersus confirma fratres tuos. 22.

Hec tibi scribo fili, vt scias quomodo oporteat te in domo Dei
conuersari, quae est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum
veritatis. 1. Tim. 3.

¶ PATRVM SENTENTIAE.

Disseminata est Ecclesia super omnem terram: columna autem
& firmamentum Ecclesiae est Euangelium & Spiritus vitae. Iren. li-
bro 3. c. 11.

Ecclesia est quaedam forma iustitiae, id est, commune ius omniu.
In commune orat, in commune operatur, in commune tentatur:
sine Ecclesia catholicae societate, nec alicubi baptismus prodesse
potest, nec opera misericordiae, nisi forte vt minus torqueatur. Aug.
de fide ad Petr.

Adhuc habet Ecclesia, quo crescat, donec illud impleatur, domi-
nabitur a mari, vsque ad mare. super Matrh.

Ecclesia nunc orat pro omnibus: nec tamen pro omnibus exau-
ditur. Aug. 8.

Ecclesia velut lilium inter spinas, malis & bonis est permixta. li-
5. de Bapt.

Inter nos & Donatistas quaestio est, vbi sit Ecclesia, vtrum apud
nos, an apud illos? Quid facturi sumus? in verbis nostris eam quaes-
turi, an verbis capitis sui, Domini nostri Iesu Christi? Puto quod in
illius potius verbis eam quaerere debemus, qui veritas est, & optime
nouit cor suum. Aug. de unitate Ecclesiae.

Non audiamus, dico, haec dicis, sed audiamus, haec dicit Domi-
nus. Sunt certe libri Domini, quorum auctoritati vtrique con-
sentimus, vtrique credimus, vtrique seruimus. Ibi quaeramus Eccle-
siam, ibi discutiamus causam nostram. idem eodem lib.

Ecclesia quae per omnes gentes crescit, in frumentis Domini con-
seruata est. idem, epist. 48.

In scripturis didicimus Christum, in scripturis didicimus Ecce-
siam: has scripturas communiter habemus. Quare non in eis &
Christum, & Ecclesiam communiter retinemus? idem epist. 166.

Si qua est Ecclesia, quae fidem respiciat, nec Apostolicae praedica-
tionis fundamenta possideat, deferenda est. Petra tua Christus est.
Ambrosius in Lucam. l. 5. c. 9. v. 1.

Ecclesia, sicut Luna, defectus habet, & ortus frequentes, sed defecti-
bus suis creuit, & his meruit ampliari, dum persecutionibus minuitur
& confessorum martyriis coronatur. Haec est vera Luna, quae de fra-
tris sui luce perpetua lumen sibi immortalitatis & gratiae mutua-
tur. Fulget enim Ecclesia non suo, sed Christi lumine, & splendor-
em sibi accerit de sole iustitiae, vt dicat, Viuo autem iam non ego,
sed viuio in me Christus. idem lib. 4. Hexamer. cap. 8.

Non habent Petri hereditatem, qui Petri fidem non habent. idem
lib. 1. de parente. c. 6.

Illae est Ecclesia sancta quae fidem Christi integram seruat. Hiero.
in Symb. Rusini.

Ecclesia non in parietibus consistit, sed in dogmatu veritate. Ec-
clesia ibi est, vbi fides vera est. Ecclesia autem vera illic erat, vbi vera
fides erat, quum haeretici omnes has Ecclesias possidebant. idem in
Psal. 133.

Ecclesia non est Christorum, sed Christianorum. Epiphanius. cont.
Marcionitas, haeres. 42.

Non ille de Ecclesia exit, qui corporaliter exit, sed qui spirituali-
ter veritatis Ecclesiae fundamenta relinquit. Nos ab illis exiui-
mus loco, illi a nobis fide. Nos apud illos reliquimus fundamenta
parietum: illi apud nos reliquerunt fundamenta scripturarum.
Chrysostomus hom. 45. in Matrh.

Hoc Ecclesiae proprium est, vt tunc vincat quum laeditur: tunc
intelligat quum arguitur: tunc obtineat, quum deseritur. Hilarius. de
trinitate.

Hoc habet proprium Ecclesia, dum persequitur, floret: dum opp-
rimitur, crescit: dum contemnitur, proficit: dum laeditur, vincit:
dum arguitur, intelligit: tunc stat, quum superari videtur. ibid.

Non altera Romanae vrbs ecclesia, altera totius orbis aestimanda
est. Gallia & Bithynia, & Persis, & Oriens, & India, & omnes barbare
nationes, vnum Christum adorant: vnam obseruant regulam verit-
tatis. Si auctoritas quaeritur, orbis maior est vrbe. Vbiunque fuerit
Episcopus, siue regio, eiusdem meriti est, eiusdem sacerdotii: poten-
tia diuitiarum & potestatis gradus & paupertatis humilitas, vel

(sublimiorem vel inferiorem Episcopum non faciat. Ca-
mnes Apostolorum successores sunt. Hier. ad Eusebium
terum.

Vbi sunt, qui paupertatem nobis exprobrant, oportet
lenter iactant? qui ecclesiam multitudine depopula-
torem aspernantur. Greg. Naz. 1. 1. 2. Or. 23.

Ecclesia non est in parietibus, sed in multitudine
est locus disputationis, sed doctrinae: Corpus ecclesiae
dit atque superbia. Non est ibi ecclesia, vbi non est fides
vnam vocem esse oportet. Chrysostomus in ho.

Quid, inquit, Arcturo nomine, qui in caeli
ptem stellarum radius fulget? ibi vnicefalis ecclesiae
Arcturus, inquit, semper versatur, & nunquam megre-
fia persecutiones tolerat, sed sine defectu perdurat. Greg.
29. mor.

Est in Arcturo quod consideratus possumus
quidem stellis voluitur, & modo quidem tres ad
ad ima quatuor inclinatur, modo quatuor superius erigitur
ruius premit, sic sancta ecclesia modo infidelibus
modo vero fidelibus quatuor virtutibus, quasi rotat
nis, status sui spem quodammodo immutat. ibid.

Arca cessante diluuii in monte requieuit, quia
rupione cessante, quum malorum operum fructus
coelesti patriae, sancta ecclesia velut in excelso monte
epist.

Sancta ecclesia duas vitas habet, Vnam, qua
Aliam, in qua iam de receptis muneribus gaudet, qua
vita offert sacrificium, hic videlicet sacrificium corporis
sacrificium laudis. in hom. super Ezech.

Tunc sancta ecclesia valentius in veritate relictis
tius pro veritate fatigatur. in moral.

Sicut ecclesia proprias res amittere non debet,
dore alienas inuadere non debet. in rog.

Sancta ecclesia consistit vnitatem fidelium, sicut
membrorum. lib. 29. Moral.

Ecclesia afflictionis tempore pro uerbum prauidetur
mor.

O vanitas vanitatum! sed non vanior, quam insula
clesia in parietibus, & eget in pauperibus: luos lapideos
& filios luos nudos deserit: de sumptibus egenorum
lis diuitum. Ber. in apol.

O humilitas & sublimitas, & tabernaculum! Cuius
rium Dei, & terrenum habitaculum, & coeleste palatium,
lutea, & aula regia, & corpus mortis, & templum iustitiae,
denique superbi, & sponsa Christi. Ber. super Cant.

Omnino proditorum se esse nouerit, quicumque
quaelibet in hanc domum conatur inducere, & tempore
luncam vult facere demonum. Ber. in ferm.

Sponsa, id est, Ecclesia Christi nil sibi gloriosius
Christi portare opprobrium in Cant.

Ecclesia nomine non tantum vna, sed multarum
tur. in Cant. ferm. 61.

Prasumit ecclesia non de suis meritis, sed de Deo
in Cant. ferm. 6.

Ecclesia media est inter caelum quod est locus
& infernum qui est locus tantum malorum: ipsa vni-
dia est, quia indifferenter bonos & malos colligit, quos
est in arca Noe, vbi animalia mita simul erant cum
mitibus. in Matrh. 22.

Quod habet Ecclesia, cum omnibus nihil habent
bere commune: nec aliquid inde eis qui sibi de coelestibus
re: quoniam nihil aliud est sic habentibus dare, quam
Prisner. pro vna contemplariua.

Ecclesia auro non struitur, sed potius destruitur.
Orthodoxa ecclesia hominem persequi non solet.

Differentia est inter synagogam & ecclesiam. Syna-
gregaria, ecclesia vocatio. Pollunt autem irrationabilia
vocari autem nequaquam, & ideo visum est doctrinam
ecclesiam. Rab. super Matrh.

Tria postumus assignare tabernaculum, scilicet
cum, & morale, id est, tabernaculum Moysis, tabernaculum
tabernaculum cuiuslibet iusti. Tabernaculum Moysi
ueris generibus ornamentorum conueniens fructum
culum Christi est ecclesia. Tabernaculum iusti, quae
ma. Vnum fit ex lignis impuri; bilibus; aliud ex lignis
certum ex donis & virtutibus. Hug. lib. 3. de castitate.

¶ POETICAE SENTENTIAE.

Iacob. Billius, Anthol. Sacri

Ecclesiam nullis hostium machinis euerri possit

Qui ribi bella mouet, gentem sanctissimam, non

Ladet, at ipse suum traicit esse caput.

Calce feris stimulum, nam se misceat

rum,cedro similis,in altum tollitur:suscipit sub eo omnes.in Aba-
cuc. 2.

Olympodori, parua ciuitas est militans Deo in terra: Ecclesia
parua, inquam, comparatione eius quae triumphat in caelis. Pauci
in hac ciuitate sunt, viri sancti scilicet, & electi Dei. Magnus autem
rex, iniquitatis caput est diabolus. Hic assidue hanc circuit ciuita-
tem, vt illius ciues redigat in seruitutem. Pauper autem sapiens in
hac ciuitate, cuius consilio ipsa feruatur, ipse est Christus Dominus
Deus noster. Dicit enim ciuibus suis sanctis: Confidite: ego vici
mundum. in *Eccles. cap. 9.*

Iusti episcopi, nigra confessione peccatorum, formosa gratia sa-
cramenti filia Hierusalem. Ex illa enim, primitiuorum Ecclesia per
Euangelium nata est; quae prima credidit in Hierusalem, libera est,
quae est mater nostra. Et merito: quia ad similitudinem tabernaculi
Cedar, quod interpretatur obscuritas: ad cuius filios Apostolus dicit:
Fuitis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Potest etiam
nigra vocari, cum passionibus, opprobriis, contumeliis & despectu
traditur. Considera nigram & formosam in Paulo: In omnibus tribu-
lationem patitur, sed non angustiamur: adorimur, sed non de-
stitimur: deijcitur, sed non perimus. Quemadmodum tabernacu-
la Cedar, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium
perpescimus: & sicut pellis Salomonis semper mortificationem Iesu
Christi in carne nostra circumferentes, vt vita Iesu manifestetur in
carne nostra mortali. in *Cantica Cantic.*

Congrua mulierum nomine vocantur, quia virginitatem quae
est in Christo, amiserunt. Igitur non oberres, me alibi extra te quaer-
endo vilo modo, in te quippe, vbi me haec tenus non quaerebas, tan-
quam in meridie quiesco. Iam intellige, vbi me palcentem & gu-
bernantem temetipsam quaerens, ne velut in nocte quorumlibet si-
mulatio te abducat. in *Cantica Cantic.*

In Carmelo monte sancti Helias & Heliseus saepe receptaculum
habuerunt: quapropter in capite Ecclesiae Domino nostro Iesu Chri-
sto, quo sublimius nil est, tanquam in monte Carmelo, & iusti habi-
taculum, & multitudo populorum, tanquam diuersitas animalium,
sapientiae percipiunt alimentum. Comae capitis istius sicut purpura
regis iuncta carnalibus. Eminentes quae sancti, beati videlicet
martyres, Christo conlimati, per purpuram regalibus ornamen-
tis, & salutaribus, semper copulati intelliguntur. in *Cantica Can-
ticorum.*

Clementis. Similis est omnis Ecclesiae status nauis magnae, quae
per vadoium pelagus, de diuersis locis & regionibus viros portat,
ad vnam potentis regis urbem properare cupientes. Sicut ergo nauis
huius portus, Dominus ipse omnipotens Deus: gubernator vero
Iesus Christus. Tum deinde proreta officium Episcopus implet:
presbyteri nauarum, diacones dispensatorum teneant locum. Hi
qui catechizant; nauologis conferantur: episcopi autem totius
fraternitatis multitudo sit similis: ipsum quoque mare hic mun-
dus habetur: ventorum vero varietatis & turbineum, diuersis tenta-
tionibus conferantur, persequutiones ac tribulationes & pericu-
la fluctibus exaerantur. Terreni vero spiritus qui vel de torrenti-
bus, vel de conuallibus spirant, pseudoprophetarum, & pseudodo-
ctorum improbae doctrinae verba dicuntur. Promouitoria vero &
loca contragoloi hi qui in potestatis seculi sunt indices, & pericu-
la minantur & mortes. Bithalassa vero loca, quae duplicibus vnde
fallacis aestibus verberantur, dubiis mente & de promissionum ve-
ritate nutantibus conferantur, atque his qui irrationabili fidem nos-
tram ratione discutunt. Hypocritae vero & dolosi piratae similes
habentur. Iam vero rapidus vortex & tartarea Charybdis, & saxis
illisa naufragia, ac mortiferae submersiones, qui aliud aestimanda
sunt? Resistat igitur, quo haec nauis cui suum prospero, tuta possit por-
tum desiderare vbi intrat, ita Deo precem fundete nauigantes, vt
mereantur audiri. Audiri autem a Deo ita demum merebuntur, si
operationes ipsae bonis moribus, & bonis operibus adiuuentur. Sed
ante omnia cum quiete & silentio episcopat, id est, laici in suis vnus-
quisque residant locis, ne forte per inquietudinem, in conditos, in-
utilesque discursus, si passim vagari coeperint, vel ab officio suo nau-
tas impediatur, vel in alterum latus per inquietudinem eorum nauis
pressa demergatur. Nauologi de mercedibus commoneant, & ni-
hil omnino quod ad diligentiam vel disciplinam pertinet, diacones
negligant. Presbyteri velut nauatae, aptent lingua ad instructionem
nauis diligenter, & instruant quae in suo tempore requirenda sunt.
Episcopus tanquam proreta vigilanter & solite gubernatores ver-
bo custodiat Christi, Saluator Dominus, gubernator Ecclesiae suae,
diligatur ab omnibus, & ipsius solius praecipis ac iussis credat, &
obediatur omnis Ecclesia: Deo quoque indefinenter supplicetur a
cunctis de prosperitate ventorum. Nauigantes omnem tribulatio-
nem, & omne periculum sperent, tanquam immane profundum mundi
istius, & vitae humanae pelagus nauigantes, in quo & esuriendum sit
& sitiendum, nuditatem quoque ferendam, morbos etiam corporis,
& aegritudines tolerandas. Insuper & hominum insidiis ac dolis saepe
laborandum, quippe qui dispergendos se non nunquam noverint,
sed aliquando etiam congregandos. Vomitus quoque & fugilla-
tiones ferendas, cum ex confessione peccatorum, & reiectione cri-
minum.

non si cicut. Ca-
hier. ad Euan-
robant, opo-
line delinca-
r. 23.
multitudi-
pus ecclesie
bi non est
in caeli arc-
estalis ecclesie
quam megre-
perdurat. Gog.
sumus in
tres ad imm-
superius
adhibetur
s. quali pot-
tat. Abi.
eunt, quae
um fructum
celo monere-
m, qua me-
gaudet, arg-
cum, comp-
ate reficiunt.
m debet, in-
um, sicut
um, sicut
um prauis
quam mis-
egenorum
ulum? Ceter-
leste palam
plum dico.
er. Cant.
uicunque
re, & temp-
m.
gloriorum
ultarum
de Deo
locus
olligit,
com
il habere
de coelest-
s. date,
ritum. Abi-
non solum
m. Smp-
trionibus
dodocum
licem
cabentur
um. Me-
struam
ignem
ex insidi-
Lang-
r. 11.
m, nauis
m.

minum, velut male congregati in visceribus, fellis, iactura facienda est, & abijcienda proflus e corde omnis intrinsecus latens amaritudo peccati. si qua forte ex desideris iniquis, velut ex cibis noxiis congregata est. Quam vti que cum euomerit quis & abiecerit, ingen- tis & gratitudinis liberabitur morbo: si tamen post vomitum, quæ ad sanitatem pertinent, sumat. *Epistola prima ad Iacobum fratrem Domini.*

D. Augustini, tenet corpus Christi, id est, Ecclesia in torculari, id est, in pressuris. Sed in torculari fructuosa pressura. Vna in vite pressuram non sentit, integra videtur: sed nihil inde mahat: mittitur in torculari, calcatur, premitur, iniuria videtur fieri vix, sed ista iniuria sterilis non est, imò si nullà iniuria accederet, sterilis remaneret. *in Psal. 55.*

Torcularia possumus accipere Ecclesias eadem ratione qua & aream intelligimus Ecclesiam. Quia siue in area, siue in torculari, nihil agitur, nisi vt fructus ab integumentis purgentur, quæ necessaria erant, & vt nascerentur, & vt crescerent, atque ad maturitatem vel messis, vel vindemiæ peruenirent. His ergo vel integumentis vel sustentaculis, id est palis in area, frumenta & vinas in torcularibus exiuntur. Sicut in multitudine secularium hominum, quæ simul cum bonis coarguuntur, quibus vt nascerentur, & apti fierent verbo diuini, necessaria erat illa multitudo, id agitur, vt spiritali amore per operationem ministrorum Dei separantur. *in Psal. 80.*

Arcus Nos, quæ figurâ gessit Ecclesia, edificata est lignis quadra- tis. Quid est quadrati? Attendite similitudinem: quadrati lapidis esse debet Christianus. In omni tribulatione non cadit, & si impel- litur, & si quâ vertitur, non cadit. Nam quadratum lapidem quæ- cunque veteris, stat. Stantem te sic inueniat casus in *Psalmo cxi. a. gessimo sexto.*

Nauicula, id est, Ecclesia, turbatur fluctibus in profundo: sed quia Christus erat in monte, non pote mergi: Turbulentum mare hoc seculum cogitate. Vnde ascendit super nauiculam cum per- secutio venit. Sed in his tentationibus erigantur antennis, id est crux Christi, simplex conuersatio & pura confessio, tanquam candentia vela religuntur. Et hæc vela nostra fluctibus abluantur, ves- tisque tendatur, vt sine macula & ruga inueniatur. Quantumlibet mare seuiat, ventus incumbat, inter fluctus & fluctus nauis ista tur- betur: tantum non mergatur, & curret. Denique postquam nauis hæc edificata est in Ierusalem, atque in medio pelagi huius frementa- tis emissa est, æstuantium volui vndarum, & furentium flabra ven- torum, dum eam huc atque illic circumferunt, omnia gentium litibus appulerunt, peregrinas merces, quæcunque inueniret, ad- uexit. Quid enim tam peregrinum in terra nostra, quam per penit- tentiam, remissio peccatorum & cælorum regnum? *De Verbis Do- mini in Matth. serm. 14.*

Quem admodum ex multis granis vni conficitur panis, & ex ræ- cemis multis vni calix exprimitur: sic ex multis fidelibus vnum corpus mysticum integratur. Enimvero, sicut ex multis membris & partibus vnumquodque corpus conficitur: ita Ecclesie vnitas ex diuersis personis conficitur, videlicet ex præcisis, prædestinatis, vo- catis, iustificatis, & glorificatis. Quos enim præcisiuit Deus, hos & prædestinauit, & in *Ioan. tral. 46.*

Est vnitas Ecclesie, quæ late patet in sacramentorum omnium societate & communione, quæ complectitur cum granis etiam pâ- leas, quando eas corporaliter mixtas ita partitur, vt neque illas iusti vident, neque ab illis iusti videntur: sic sunt in Ecclesia homines mali, vt in corpore humano humores mali: qui interdum exeunt ex corpore. *De baptismo.*

Sicut arca de lignis cedrinis construebatur: ita & Ecclesia de san- ctis construitur. Quadratum enim in quacunque parte posueris, fortiter stat: & sancti in quibuslibet tentationibus stabiles perman- ent, non aduersitatibus, non prosperitatibus cedunt. *Lib. Questio- num, quæst. 85. ad Orosium, q. 52.*

Si aliter non meruit pacem habere domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello, quod contra patrem gerebat, fuisset extinctus, quamuis magna cura mandauerit suis, vt eum quantum possent, vitium saluumque seruarent & esset cui penitenti paternus affectus ignosceret: quid ei restitit, nisi perditum flere: & sui regni pace ac- quiescit, suam moestitiam consolari? sic ergo catholica mater bel- lantibus aduersus eam quid aliud quam filius suis: quia vti que ex ipsa magna arbore, quæ ramorum suorum porrectione toto orbe diffunditur: ite in Africa ramulus fractus est: cum eos charita- te parturiant, vt redeant ad radicem, sine qua veram vitam habere non possunt: si aliquorum perditione ceteros tam multos colle- git, præsertim quia ista non sicut Absalom, casti bellico, sed sponta- neo magis intuitu pereunt, dolorem materni cordis lenit, & sanat, tantorum liberatione populorum. *De correctione Donatistarum, ad Bonifacium, c. 20.*

D. Hieronymi, quomodo aquila, quæ regina est auium, certo tempore amittit pilos, & remanet implumis: sic etiam Israel depo- nat omnem gloriam suam. *In c. 1. Michæ.*

Egrèditur fons de domo Domini, quæ interpretatur Ecclesia. De quo & Ezechiel & Zacharias ponunt in fine voluminum suorum, vt spinas nostras & vitia atque peccata, quæ nullam frugem habuere sultitæ, commutent in Domini noualia, & ariditatem nostram ri-

gent aquis largissimis, & pro spinis ac verpibus, fructu germinemus. Eten eo loco vbi quondam fortiter conuulsi- nitatus est Belphegor, lilia castitatis, & rosa puritatis exuberent. *in Ioelem, 13.*

¶ HIEROGLYPHICA

Tunicum malum tintinnabulo adiectum, cuius tintin- braos potissimum reperias, vt olim Eucherius, in *Inter- pretatione* interpretatur, vnitatem Ecclesie & ex multis genti- dem sonum, hoc est, in eadem præcepta conuenientiam. *Pier. Val. lib. 4. p. pag. 577.*

Edictum.

¶ EXEMPIA BIBLICA

EDICTORVM tam bonorum quam malorum exem- pla, *Gen. 11. 20. Exodi 1. 8. 5. 16. Ieroboam, 1. 1. 28. Achab, 22. 13. Ahab, 2. Paral. 15. 13. Cyprius, 2. Paral. 2. 8. 9. Artaxerxes, 1. Esdr. 4. 8. 21. 7. 13. Darius, 1. Esdr. 19. 8. 3. 9. 13. 15. 2. 13. Nabuchodonosor, Daniel, 1. Dan. 1. 6. 8. 9. 2. 6. 1. Machab. 1. 1. 43. 44. Augustinus, c. 2. 9. 11.*

Educatio.

¶ DEFINITIO ET ETYMOL

EDUCATIO, Græce *ἀγωγή*, dicitur. Vnde quod modo tertie, modo est primæ coniugationis, quæ dicitur nutritio, prouehio, vnde liberorum educatio dicitur. *Terentius in Andria: Eduxi à parulis, habere meo. Nonnumquam educere est, extrahere, & educere, hoc dicens, eduxit corpore telum. Aliquando ponitur, re. Virgilius:*

— *Aramq; sepulchri Congerere arboribus, caloz, educere certant.*

¶ APOPTHEGMATA

Socrates dicebat, optimè natis, ingeniusque possiden- bendam rectam institutionem. Idem enim in his vitiis, quæ equis, in quibus qui feroces sunt ac generose indolis, primis annis rectè instituantur, egregiè & ad omnem modum eadunt: si minus, effertit, intracabile, & in- Eoque fit vt felicissima quæque ingenia corumpantur, & stituentium, qui innox equos vertunt in alinos: quod in- ris imperare nesciant. *Erast. 3. apoph.*

Idem dicebat, Muliebrem sexum virili non minus, & ad disciplinas, & ad omnem virtutem, etiam fortissimè tanquam viris propria, Græcia viro dicitur, quæ in- instituat. Id collegit ex puella saltatrice, quæ in vnum, mira arte trochos duodecim in alium protendit, ita temperato altitudinis spatio, numerisque pedum, fallere: eademque inter acutissimos gladios, non tim- stantium, impauda saltaret. *Ibid.*

Idem interrogatus etiam quam ob rem ipse non Respublicam quam administrandi rationem optime res- spondit, Eum viriorem esse ciuitati, quæ multo melius gubernanda Reipub. quam qui ipse rectè gubernaret.

Idem adhortabatur iuuenes, vt se libere ad discipulos terent: quod si essent egregia corporis forma, eorum in- indignum committerent: si minus, quod corporis in- niti culti morumque, honestate penitent. Ad hoc vultu rapiebat occasionem ad virtutis studium adhortandi.

Anonymus puer quidam apud Platonem educatum, licent- trem ex interuallo rediisset, eumque, vidisset effusum, re- ratus dixit: Se tale nihil vniquam apud Platonem videri- est, iam inde à teneris virtuti assuecere. *Erast. 1. 6. apoph.*

Aristoteles Stagiritæ dicebat, parentes qui rectè edu- tuissent, multo honorabiliores esse ijs qui tantam gratiam ab his contigisset viuere, ab illis bene viuere. *Laertius, c. 1.*

Aristippus percontanti, quæ potissimum adolecentium discenda? Quæ, inquit, viti futura sunt. Hæc ad- adscribitur. Optima statim discenda sunt, nec rudi etiam- mè docilis est, superuacaneis est occupanda. *Laertius, c. 1.*

Idem, quidam cum Aristippo agebat, vt filium suum erudiendum, sed quum philosophus pro mercede gen- gentas drachmas, ille deterritus magnitudinis pecu- quit, emere non mancipium. *Athie, inquit, habet quæ*

Pericles. Atheniensis dicebat, non oportere in vrbe nutrire leonem: si autem sit alius, obsequi ei conuenire. Monuit autem vt præcipue nobilitatis & concitari ingenii iuuenes reseruentur, nihil vero fauore ac profusa indulgentia passi, quo minus potentiam obtineant, ne impediatur. Quod stultum sit & inutile, eas obtractare vires, quas ipse foueris. Est autem hoc de Alcibiade dictum, vt refert Aristophanes, & *Plur. in eius Vita, & Val. Max. lib. cap. 3.*

Proclus filium habebat intemperantem, gallis gallinacis, cornicibus, catellis, & equis alendis indulgentem, quem pater adeo non increpabat, vt vna cum illo potius lasciuiret. Quo homine cum ab amicis obiurgaretur, Citius, inquit, desinet, cum senibus colludens, quam cum æqualibus. *Phil. in Soph. & Volat. lib. 18. comment.*

¶ SIMILITUDINES.

Syracida. quemadmodum equus indomitus sit ore duro: Sic filius indulgenter tractatus sit temerarius & præceps. *cap. 10.*

Philonis Indei. quemadmodum bonæ habitudinis corpora membris omnibus ægilia securos pædoribus faciunt; exhibendo illis vel nihil negotii, vel in minimis: ita demum agricolis generose plantæ per se proficientes in bonis arboribus. Sic anima bene nata præceptis obuam se offerens, a seipsa magis, quam à magistris adiuuatur, arreptisque rudimentis cuiusdam scientiæ, & equus (iuxta proferbium fertur in plantieth *lib. de vna Moysi*).

Chryssomi. vt ex radice optima furculi prodeunt firmiores ac semper in meliora proficiunt: Ita si parentes boni bene instituunt filios ipsos seruabunt. *Homil. 9. ad Hebræos.*

Magnum depositum habent parentes, filios, si ingenti illos ferient cura, atque omnia faciamus, ne fur id nobis altius auferat. At vero nunc contra faciamus. Nam vt fundus quidem sit optimus, cuncta molimur, cumque fidei virò, magno cum studio tradimus, & agationem atque mulionem procuratoremque ac dispensatorem, qui nobis magna beneuolentia afficiatur, inquirimus: cæterum quod nobis omnium charissimum est, omnino negligimus neque curamus quo pacto filium nostrum fidei cuiuspiam viro committamus, qui ipsius tueri ac seruari pudicitiam possit. Et certe nullus fundus, nulla possessio, æque nobis gratus atque charus esse debet: quippe hæc omnia filius quatuntur. Igitur maior nobis possessionum cura est quam eorum, quorum illæ gratia comparantur: quod profecto absurdissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos: cætera omnia secundo loco queramus. Nam siquidem illi improbi fuerint, nihil eius pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil eis paupertate lædentur. *Homil. 9. ad Hebr. & c. 10. ad Hebr.*

Si magno seriore argentum tibi esset collatum in homine grato, nec impotenti, scio huius te malle literas liberis relinquere, vt ingentes inde capiant fructus, quam pecuniam, ne cogereut alios querere, vbi tuto queat collocare. Da igitur filius tuis has literas. Deum sibi debitorem relinque, hoc chirographum, quod maiores omnibus prædus fructus reddere solet; relinquere filius recusas: magna certe id est dementia: præsertim cum scias, quia quamuis hoc filius relictum sit chirographum, tamen & ipse abiens hinc, tecum portas. Talia quippe sunt spiritalia, vt multis multiplicata satisfaciunt. *Homil. 77.*

Quemadmodum industrii agricolæ primum semen in terram deponunt, cupressi, aut aliarum arborum similitum, deinde vbi conspexerint e femine factam arborem, non relinquunt in eadem terrâ, sed inde reuulsam plantulam, in aliud transferunt solum, vt terra recens in gremio suo exceptam illius radicem, puram & integram vim suam, proferat ad nouam educationem: Ita & Anna filium præter spem præseminatum in templum transfudit domo, vbi sunt perpetue fontium scatebræ, & irrigationes spiritalia. *Homil. 8. de Anna, deque Samuelis educatione. fol. 24.*

D. Hieronymus, vnde & tibi est prouidendum, ne ineptis blanditijs foeminarum, dimidiata dicere verba filia consuescat, & in aurò atque purpura ludere, quorum alterum linguæ, alterum moribus efficiat, ne discat in tenero, quod ei postea didicendum est. Græchorum eloquentia, multum ab infantia sermo matris cõtulisse scribitur: Hortensii oratio inter paternos sinus coaluit. Difficiliter eradicator, quod rudis animi peribiberunt. Lanarum conchyliæ quis in pristinam candorem reuocet? Recens testa diu & saporem retinet, & odorem, quo primum imbuta est. Græca narrat historiam, Alexandrum potentissimum regem, orbisque dominorem, & in moribus, & in intellectu, Leonidis pedagogi sui non potuisse carere vitis, quibus adhuc paruulus fuit infectus. *In Epistola ad Laurentium.*

M. Firmus interim te tibi, id est Paulo seni Paulum seniore, in quo propter simpliciores quosque multum in deliciendo sermone laborauimus. Sed nescio quomodo etiam si aqua plena sit, tamen eundem odorem lagena seruat, quo dum madis esset, imbuta est. *Ad Paulum Concordiensem.*

D. Anselmi, videas hominem in vanitate ab infantia vsque ad

profundam senectutem conuersatum, sola retrahere se his penitus obduratum. Cum hoc age de spiritibus utilitate diuine contemplationis loqueretur, hanc leuissimam stia doceat, & prospicies eum nequaquam posse ad horum mirum; indurata est vera, in ista ætate murmurata, obsequi didicit. Econtra desideres puerum ætate de Genesio nec bonum, nec malum discernere valentem, nec cogitare de huiusmodi differentem. Nec quidem puerum esse cera, & quasi liquens; nec imaginem signi, quæ tunc quatenus aptam formam ex lumina formet, nisi instrumento leuiter promit, & percutit, & postmodum etiam deserere, leuissime leuissimè leuat & informat. Sic ros vestros cupitis moribus ornatos esse, necesse est, ut nonis leuissimè atque sublimem. Tenebra quidem tenebra tenebuntur, lac scilicet, non solidum cibum præbere, ad perfectam ætatem promittit. *In similib. cap. 17.*

Lactantius, sicut si ferens ager, qui est natura fertur: Sic animus inculcus vitis sua sponte inualecitur obducitur. Sed cum verus cultor accesserit, statim ab fruges virtutis oriuntur. *1. 6. c. 15. de Seru. cultu.*

Ista concitatio animorum iuncto curru similitudine recte moderando summum rectoris officium est, vt quam si tenebit, licet quam concitare ierit, non obsequium errauerit, licet placide ac leuiter est, aut per obsequium, aut per præcipitua labetur, aut certe quo non obsequitur: Sic rursus ille vitæ, qui affectibus velatque quæritur, si rectam viam teneat, fungitur officio. *Lib. 6. de Seru. cultu.*

Plus arbori nulla fere est arbor, quæ non steriles sit, si cultura defuit. Ita nullum tam felix ingenium, quod non citra rectam educationem, in moral.

Nullus equus recte fessori præcipit, nisi arte dometur ingenium non feror, nisi præceptis acriter educatur. *dem.*

Qui equos recte alunt, eos docent parere, non volunt influere, primum affluet, vt dicitur. *dem.*

Nulla tam fera bellua, quæ non mansueti carere, si tam agreste ingenium, quod institutione non mutetur. *dem.*

Vt multa agrestia subnascantia in agro, mala quædam sed tamen signa felicitatis atque vberis soli, si quis excocet, afficitur, sed si mali arguit ingenium non malum. *dem.*

Vt mollis materis facile sigillum imprimatur, ita item: Ita puerorum ingenia facile quamuis recipiuntur, etate duretant, non item. *ibid.*

Erronea suber appenditur retibus, vt natam, multum nexum deorsum trahat: & in æquo tenent: Ita frustra ne viuendi instituitur, si malicia addita non sine est. *dem.*

Vt plures vrbes præternavigasse pulchrum est, sed incolere optimam: Ita quam plurima sunt cognoscenda, retinendaque optima. *ibid.*

Vt ager, si non colatur, non solum infrugiferus, etiam multa siluestria producit: Ita adolescens, non præceptis honestis exercetur, non solum non exaudiet, multa vitia defleat. *ibid.*

Vt agricolæ vallos apponunt arbutulis, quo recte qui intuitus, addit monita & præcepta ingenio. *dem.*

Ciceroni, vt agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur, mi non omnes culti fructum ferunt. *Lib. 2. Top. cap. 1.*

Seneca, si agricolam a bor ad fructum producit, ex seculo gregis sui capit voluptatem, si alium fructum inuictu, quam vt adolecentiam illius suam iudicet, credis his, qui ingenia educauerunt, & que tenentur, adulta subito videntur? *Lib. 2. epist. 34.*

Peltriani. quemadmodum agricola vberem etiam rosos cæteris ex arboribus ipsa legens, quam suis quodammodo fetuerit, ac diu multa cura producat: Ita præceptis honestis neccitatem intuentur eorum, quorum ingenia atque quædam ma iuuentute foeliter formauerunt. *Lib. 6. epistola ad Erastium Puccinum.*

Vt Rami & furculi prauis, tortuosique natura, minus redigi ad rigorem suum possunt, quam vis manus molliantur, sed ad naturalem illam statum prauitatem Sic it qui parum nati honeste, parum educati ingenio

¶ PATRYM SENTENTIA.

Quis ferat, si quis diuitem eligat ad sedem honoris ecclesie contempto paupere instructiore & sanctiore? *Amb. in Jac. 1.*

Ad episcopalem dignitatem eligi non debuit, qui minora officia gubernare non didicit: quia cura nauis illi committi non debuit, qui remum tenere non nouit. *Aug. in ser.*

Hec pax domestica, & cohabitantium ordinata à Deo concordia, & clara iustitia, ut scilicet, qui excellunt ratione, excellant dominatione. *in lib. sent.*

Deus non eligit dignos, sed dignos eligendo facit. *Lib. 3. cont. Iul.*

Non statim multitudinis acquiescamus iudicio, sed electi in principatum nouerimus miseriam nostram, & humiliemur sub potenti manu Dei, quia Dominus superbis resistens humilibus dat gratiam. Quanti panes non habentes & vestimentum, cum ipsi esuriant, & nudi sint, nec habeant spirituales cibos, neque Christi tunicam integram seruaerunt: aliis alimoniam vestimentumque promittunt, & pleni uulneribus medicos esse se iactant? *Hier. sup. Esa. 5. lib.*

Non sum medicus, & in domo mea non est panis neque vestimentum: nolite me constituere principem. Sicut in ordinationibus malorum, princeps est peccatorum, qui tales constituit: sic in ordinatione sanctorum, princeps est eorum iustitia, qui bonis eligit. *sup. Esa. lib. 12.*

Moyseis amicus Dei cui facie ad faciem Dominus loquutus est, potuit utique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem sed extraneus de alia tribu eligitur Iesus, ut sciremus principatum in populis non sanguini descendendum esse, sed uite. At cernimus nunc plurimos hominum beneficium facere, ut non querant eos, qui possunt in ecclesia plus prodesse, in ecclesia erigere columnas, sed quos uel ipsi amant, uel quorum sunt obsequia deliniti, uel pro quibus maiorum quisquam rogauerit: & (ut deteriora taceam) cui uel clerici fierent muneribus impetrarunt, uel constituantur per ciuitates. *idem Hieronymus ut ref. 8. quibus Moy.*

Quaritur cur non Ioannes uirgo electus est, ut esset caput ecclesie? respondeo, etati delatum est, quia Petrus senior erat, ne adhuc adolescens pene puer progredere etatis hominibus praeferretur. *Contra Iovinianum.*

Res pene contra naturam est, ut sine peccato aliquis sit: sed talis eligatur, cuius comparatione, ceteri grex dicatur. *in epistol. ad Ocean.*

Conquereretur se ferre non posse, & iuuenilem etatem incohergram sacerdotio causabatur: sed quanto plus repugnabat, tanto magis omnium in se studia concitabat, & mercebatur negando, quod esse uolebat, eo quod dignior erat, quo se clamabat indignum. *ad Heliodorum.*

Si in quibuslibet ecclesie gradibus, prouide omnis gradus constituitur, non erratur. Nam totus familiae Domini status & ordo mutabitur, si quod requiritur in corpore, non inuenitur in capite. *Leo Papa in quadam ser. & ponitur. 6. diff.*

Sicut boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet in eligendo sacerdotem: ita graui semetipsum afficit damnatione, qui ad suam dignitatem collegium sublimat indignum. *ibid.*

Valde iniquum & absurdum, ut imperiti magistris, non antiquis, rudes praeferantur eruditis. *ibid.*

Requitur in ordinando sacerdotem, & praesentia populi, ut sciant omnes, & certi sunt, quia qui ex omni populo est praesentior, qui doctor, qui in omni uirtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc adstante populo, ne aliqua postmodum retractio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. *Orig. sup. Laert.*

Distant electorum Principes successores sibi non eos qui consanguinitate generis iuncti sunt, neque qui carnis propinquitate sociantur, testamenta signare, neque hereditarium tradere Ecclesie principatum, sed referre ad iudicium Dei, & non negligere illum, quem humanus affectus commendat, sed totum Dei iudicio de successione electione permittere. *sup. Num.*

Nulla hae populi acclamatio, nulla propinquitatis acclamatio, propinquis agrorum & praediorum relinquatur hereditas: gubernatio autem populi illi tradatur, quem Deus eligit, qui scilicet in se habet spiritum Dei, id est, in quo sit charitas legis & scientiae, ut possint eum audire filii Israel. *ibid.*

Necesse est prudentissimum eligere, qui possit contra subtilissimos disputare, & in conuentu doctorum sic agere, ne susceptam causam torrida possint ingenia superare. Magna res est contra artifices loqui, & apud illos aliquid agere, qui se putant omnia producere. *Cass. l. 1. epist.*

Necessarium probatur esse reipublicae, personas dignitatis apas eligere, ut cui iustitia committitur, malis moribus non grauetur: alioquin inefficax est ab homine exigere, quod agnoscitur non habere: & confidenter quaritur, quod inesse sentitur. *Lib. 3.*

Ligna syluarum non oliuam, non ficum, non uitam, sed thamiu sibi elegerunt in regem, & egressus est ignis de thamo & deuorauit cedros Libani. *Pet. Rau. in quadam epist.*

¶ PHILOSOPHICAE SENTENTIA.

Electio appetitio sit necesse est eorum, quae in utilitate te, cum antegressa est deliberatio. *1. Ethic. c. 3. 4.*

Electio est illa quidem uoluntaria: sed non uoluntaria. *1. 3. Ethic. c. 2.*

Electio in iis consistit, quae sub actionem cadunt, quae est in nobis positum agere & non agere, item denique in quibus sumere est, propter quod. *ibid. cap. 17.*

Belluz & pueri consilii non sunt paricipes. *ibid. Ethic. c. 2.*

Consilio contraria cupiditas est: cupiditas impedit. *ibid.*

Institutum ac consilium non est eorum, quae sunt in se, si quis haec se eligere dicat, inanus esse uideatur. *ibid.*

Omnino iis in rebus uersatur consilium, quae sunt in se, testate. *ibid.*

Ex bonorum & malorum electione tales, hoc est, dicimur. *ibid.*

Institutum laudatur quod sit eius rei quae magis uel quod rectum sit. Atqui ea deligimus, quae scimus. *ibid.*

Ex genere uoluntarium est, nec tamen quicquid est, id omne etiam deligendum: sed cum antegressa. *ibid.*

Est actionis omnis principium electio, ut ex quo non ut finis & extremum. Eligendi autem principium est perendum est, eaque ratione quae ad finem pertinet. *2. 6. 1. Magn. Mor. c. 1.*

Bonum consilium quiddam est redum, non finis, nec opinio: quoniam in scientia non spectatur quod ne peccatum quidem: & opinio non quod rectum sit. *1. 6. Ethic. c. 9.*

Delictum quidem & electionem uirtus rectam est, tem illius causa effici solet, hoc iam in uirtute non est positum. *1. 6. Ethic. c. 12.*

Quae sponte facimus, non omnia eligimus, quae scimus, omnia cognoscimus. Nemo enim ignorat, quae est. *ad Theodet. c. 19.*

Non mihi quidem recte dicere uidentur, qui electionem uel cupiditatem aiunt esse, uel iram, uel quandam opinionem. *1. 3. Ethic. c. 2.*

Illud quidem apparet institutum & consilium etiam rationum esse: nec tamen quicquid uoluntarium est deligendum est: sed cum antegressa est deliberatio, ne & mente conuictum omne consilium est ad rationem significat, dictum est enim. *ibid.*

Quod eligendum est, id bonum est: quod potius est id etiam maius bonum. *1. 3. Ethic. c. 3.*

Non omne quod ratione tractatur, sub electionem deligendum quod rerum agendarum extremum est. *ibid. c. 4.*

Sine ratione constare bonum consilium non potest. *cap. 6.*

¶ ΑΡΟΡΗΤΗΓΜΑΤΑ.

Aristippus quum Dionysius tres uenustas puellas amonens, ut ex his quam uellet eligeret, omnes appetentes. Ne Paridi quidem fuisse turum, nam cetera praetulerat, deduxit ad aulae uestibulum, dimisitque: non minus uenustis facilis, quam in amplectendo. *Laert. lib. 1. cap. 12. c. 31.*

M. Caro Hispaniam sortitus, cum hostium audiret, esse ad bellum paratam, ob idque decreuisset. Ceterum uenustas illis ducenta talenta subditi gratia, appropinquans alius conditionem, dicentibus, Turpe esse populo, ut incede conducere: urbane sciteque Caro, non esse generum nam si uicissent, hostium manus se satisdaturum, si non sent, nec eos qui perirent, nec à quibus sepeceperat, fore. *Bryl. 12. c. 31.*

Aristoteles quum iam natus annos fere sexagesimo laboraret, ut admodum tenuis uix spes superaret, runt ad illum discipuli rogantes, ut ex ipsis aliquem in locum eius succederet. Inter auditores ceteros duo Theophrastus, Lesbius & Menedemus Rhodius. Aristoteles respondit, se quod petebatur facturum, ubi diceret, Paulus post, quum rursus ad eum eadem de causa sent, dixit, unum quod biberet sibi parum esse comestum, quae iustus exortum, uel Rhodium, uel Lesbium, quae curatum est, gustato Rhodio dixit: firmum bene uicundum. Mox gustato Lesbio: Vt nunquam, quae bonum, sed Lesbium suauius est. Id ubi dixit, nulli

SE N T I A

...verecunde successorem ea voce, non vinum de-
...verumque, nec tamen auditoribus eligendi ius
...Lacedaemonius quum aliquando Dionysius ipse miss-
...Lacedaemonia ut vitam elegisset, eam mitteret filia: Ipsa, in-
...Atque accepit ambas & abiit. In hoc exemplo
...Lacedaemonio dignum, nec aliud ab
...prae, praeter malitiam ingenii vaticium.
...quum Servius Sulpitius Galba & Aurelius
...Viriatum in Hispania
...P. C. dissensio esset, omnibus
...Neutrum, inquit,
...alteri autem etiam quod
...magistrum iudi-
...habendi cupiditatem. Quo di-
...mitteretur. Valer. Maximus

lius successurus esset, magna inter Nobiles disceptatio orta est, aliis
fydera, quae plurimum illis obferuare mos est, aduersa regi creando
esse dicentibus: aliis nondum equitem auratum factum esse ac pro-
pterea a regi gubernaculis prohiberi. At nisi contentis istiusmo-
di superstitionibus comes Eifensis Scenae fatali lapidi admotum
puerum, more maiorum in unctum coronasset profecto dilatandis
comitiis haud dubie res in summum euasissent discrimen. Et. Boe.
lib. 13.

Gregorius V. Pontifex Rom. vndecimo sui exilii mense pristinae
dignitati per Imperatorem restitutus, suam patriam insigni aliqua
dignitate ornaturus sanxit, vt penes solos Germanos eligendi Re-
gem esset ius ac potestas, qui post diadema à Romano Pontifice ac-
ceptum, Imperator & Augustus appellaretur. Suntque Electores
constituti Moguntinus, Treuiricnsis, & Colonienfis archiepiscopi:
Marchio Brandenburgensis, Comes Palatinus Rheni, Saxoniae dux:
& rex Bohemiae qui paribus suffragis Electorum existentibus li-
tem inter eos dirimat. Hanc constitutionem Imperator & probauit
& sua auctoritate ratam haberi voluit, Naucler. generat. 34. Bonfin.
l. 10. Decad. 1. rer. Vng. Christoph. in Orton.

Nicolaus I. Circiter annum salutis 1059. concilio celebrato Pon-
tificum electionem ad Cardinales reduxit, idque hodie seruat: sed
ea electio tam à reliquis sacerdotibus, quam à populo Romano
comprobanda erat, poteratque optari qui etiam non fuisset à Cardi-
nalium collegio. At utrumque breui post tempore pene est anti-
quatum. Nunc enim Cardinales & sine populi iacerdotumque con-
sensu, & Cardinalem tantum faciunt Pontificem Romanum, quam-
vis nulla lege exceptum sit, quin iure queant cuiusvis ordinis vi-
ram Pontificem creare. Polyd. Verg. de Inuent.

In primis Ecclesie rara habebatur episcopi per mortem deceden-
tis electio eius quemcunque successorem dignum iudicasset. Sic
enim Athanasius moriturus Petrum sibi successorem designauit,
quod ratum & firmum habuit tum Sacerdotalis ordo, tum magi-
stratus & populus. Theodor. 1. 4. c. 20.

In Europaeis Ecclesiis ad electionem Episcopi consensus multitu-
dinis accedebat quemadmodum in historia Ambrosii Mediolani
constat. apud Socrat. 1. 4. c. 30.

BIBLICA EXEMPLA.

...diuersa munia obunda, exempla: Iudices, à Mose
...Duodecim milia ex Tribubus. Num. 31. v. 3.
...Iephte, 11. v. 8. 21.
...Dauid, 16. v. 1. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

EXEMPLA PROFANA.

...locum absque consensu Imp. surrogatus
...Ludouicum Pium Imp. adiit,
...Bernardum Longobardorum regem & A-
...agnita culpa, dataque fide, non post-
...Romanam remisit. Cuspinian.
...Henrico III. pontifex creatus Romanus, ius eligendi
...in pauperes liberatissi-
...Alexander secundo, Sotorum rege, cum Alexander fi-

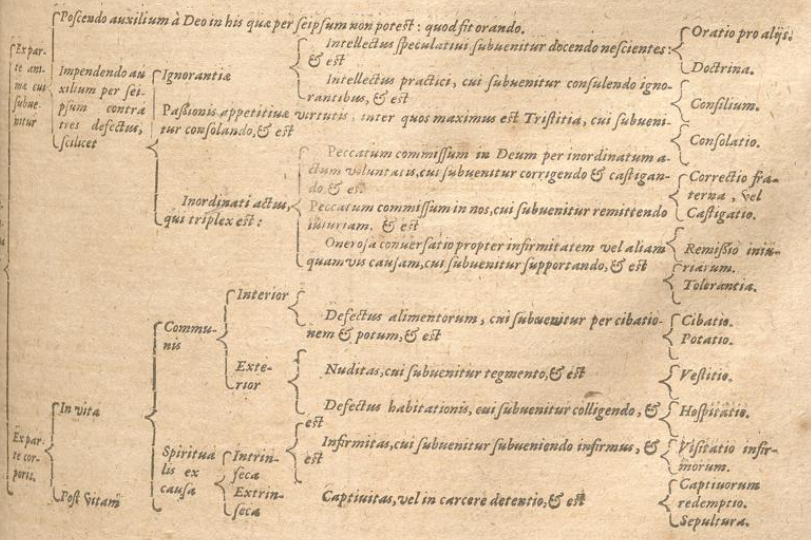
Eleemosyna.

DEFINITIO: ET ETYMOLOG.

LEEMOSYNA, Graeca dictio est, ἐλεημοσύνη, ἢ ἐλεησίνη, ὁμοῦ ἢ ὁμοῦ, misericors dicitur. Est autem eleemosyna opus, in quo da-
tur aliquid indigenti, ex compassione, propter Deum. secund.
theolog. 4. Sent. dist. 15. Et B. Thom. secunda Secunda. q. 32. art. 1. Di-
citur ab ἐλεῶ, ἔλεος, ἢ ἔλεος, quod est misericordia.

Eleemosynam non vno humanitatis vel liberalitatis genere
metitur licet: quocumque enim charitatis officium in alterum
praestatur; id Eleemosyna est. Polyd. Virgilius de Inuent. libro 6.
cap. 3.

D I V I S I O.

Proferunt patrios impia summa laves.
Debitor & furam pariter sortemq; negabis.
Non reddet sterilis femina iacta segetis.
Dispersorem fallax spoliat amica?
Mercibus extructas abruer vinda vates.
Extra fortunam est quicquid donatur amico.
Qua dederis, salus semper habebis opes.

¶ APOPHTHEGMATA

Democritus peregrinis & egentibus alimoniam ministrandam esse dicebat. Equidem quisquis indigenti victum negat, is neq; ab alio quicquam accipiet, dum egeat. Stob.

Idem audiens quendam magnificis verbis multa cuidam promittentem, sed mendaciter. Coneris, inquit, ad exigua largiendum, quam ad plurima promittendam, esse propensior. Nam penuria laborantibus donum, vel perexiguum, prodest, verba autem & magnifice pollicitationes nulli sunt viles. Stob.

Idem dicere solebat, Si bene mereri de aliquo voles, citissime da. Mora enim ingratum redditur, & parum amabile quicquid dederis. Stob.

Aristoteles cum nefario cuidam homini eleemofynam dedisset, & ob id castigaretur a quodam: Non mores, inquit, sed hominem commiseratus sum. Docuit vir sapientissimus, etiam malis, & indignis eleemofynam dandam esse in summa rerum necessitate, ne penuria fuadente, agant quod dedecus est coram Deo & hominibus. Laert. lib. 3. c. 1.

Idem reprehensus a quodam, quod eleemofynam dedisset improbo: Non homini, inquit, dedi, sed humane forti. Laertius lib. 3. cap. 1.

Demosthenes dicere solebat, æquum esse ut pauperes pie foueantur, cum delectu tamen, ita ut dimissis improbis illorum ratio pretiosum habeatur, qui præter culpam egestate premuntur. Stob.

Amadeus Sabaudie dux, rogatus a quibusdam oratoribus qui aderant, an etiam haberet canes venaticos? annuit, ut postera die redirent. Cum verò iam adessent, Amadeus è pergula à latere ædium in gentem mendicorum multitudinem eis ostendit vna discubentium. Atque hi sunt, inquit, canes mei, quos alo quotidie, quibusque cœlestem gloriam me ipso venaturum. Mansuetus libro secundo Cosmographia. ubi de Allobrogorum vel Sabaudie ducibus.

Placilla Theodosij Romanorum Imp. vxor pietissima, cum reprehenderetur à suis quod ægros visitaret, atq; pauperibus etiam liberaliter facultates suas elargiretur, respondit: Imperatori conuenire, ut aurum id largiatur: se autem manuum opus pro imperio ipso, ei qui id semel contulit offerre. Nicephorus Callistus libro 12. cap. 40.

¶ SIMILITVDINES.

Syracusa. Quemadmodum aqua restringit inflammatum ignem: Sic eleemofyna expiat peccata. cap. 3.

Chrysofomi. Sic vinum in fructu sua dat honorem viti, ut vitis pro se & pro vltimo proferat fructum: Ita tuæ res proficiant ad pauperis sustentationem in hoc seculo, ut & illius sanctitas proficiat ad tuam sustentationem in illo, in caput quintum Matthei, homilia duodecima.

Omnis homo qui aliquid opus facit, cuius causa facit id quod facit, in corde suo illius aspicit & personam. Ecce facis epistolam ut aliquem salutes amicum: quamdiu scribis, semper in corde tuo vides illius personam amici, propter quem scribis epistolam. Tam artifex tenens opus in manu, semper cum præ oculis suis habet qui ei opus committit faciendum, dum cogitat quomodo illud facere mandauit. Sic & qui propter Deum eleemofynam facit, neminem videt in corde suo, nisi in personam Dei tantummodo, propter quem facit. h. c. 6. Matthei.

Si duos gnossum videres, alterum omnino nudum, alterum indutum, nullamne iniuriam faceres, si vestitum spoliaras, ut nudum indueres? imò verò maximam: Ita qui Deo ex rapina eleemofynam parat. Hom. 87. in Matthei.

Quemadmodum ista monumenta pueris detrahuntur, posteaquam iacti viti, feruntur ad aliud ornamentorum genus: Itidem & in nobis non iam erit eleemofyna, que pecuniis erogandis constat, sed alia quædam multo præstantior. Hom. 1. ad Philip.

Agricole si frumenta domi conclusa tenent, vermium in eca amittent: si verò disperferint in terrâ, non modo custodiunt, sed etiam augent: Sic opes stantes quidem in arca, ac sub sera & veste deorsum, citò transfigunt: si verò in eleemofyna distributæ fuerint, non solum manent custoditæ, sed & maiores inde reurgunt. De panis. serm. 7.

Curiores qui in agone currunt, vestimenta etiam pene necessaria abijciunt: ita ritus in cœlum, ut expeditior sit, diuitias pene omnes pauperibus distribuat. Hom. de penit.

ut hospites & peregrini in aliena terra mansionem non construunt, sed malunt in sua patria inuenire constructam: Ita debemus per eleemosynam domos aeternas construere, & non in his thesaurizare. Rom. 13. tom. 4.

Quemadmodum si opes subditorum in regis promptuariis conferentur, per illas etiam regis securiores sunt: Ita cerere & in domo tua, si pauperum opes repositueris, & Dominico die collegeris, etiam tua securiora erunt. De eleemosyna.

Agricola selementem facit, & quae habet expendit, & non contristatur, & dolet, nec sumptum se facere putat, sed lucrum potius, tametsi incerta eius spes: Tu autem non in tam vilibus, sed in multo maioribus seminans, & daturus pecuniam in manus Christi, recusas, torpes & inopiam praetexas? Ser. de penit.

Quemadmodum Dominus tuus cum multi blasphemant, multi fornicentur, multi furentur, latrocinentur, sepulchris insidiantur, & multa mala faciant, ipse non desinit a sua in omnes beneficentia, sed communes radios, communes imbres & fructus terrae potest, suam monstrans misericordiam: Sic & tu fac, & cum adhuc tempus misericordiae, iuua pauperes, pacis famelicos, libera afflictos, ne sis praeterea curiosus sollicitus. Ser. de penit.

Quemadmodum hi qui ad magnos quosdam principatus accersiti, regias inhabitantur civitates, omnem substantiam suam in pecuniam commutant, & sic illo migrant: Ita plane & tunc faciebant homines illi ad coelum vocati, & ad supernam metropolim, & regnum quod illi est. Nam persuasum habentes illic esse patriam, omni substantia sua in pecuniam commutata, pecuniam per Apostolorum manus illuc praemisissent. in illud Apostoli dictum. Oportet semper haerere esse.

Sicut radix in pingui plantata solo quae nobis singulis annis tempestiuos affert fructus: Sic & pecunia in manibus pauperum plantata, non solum in singulos annos, sed & in singulos dies spirituales nobis fructus affert, fiduciam se facit in Deum, peccatorum abscessum, conscientiam bonam, laetitiam spiritualem, ipem iucundam, aliquid quae bona, quae preparauit Deus diligentibus se. ibid.

Nazianzen. Quemadmodum omnis qui nauigat, prope naufragium est, tantoque propius quanto audacius id facit: Ita quicumque circumscriptus est corpore, propinquus & obnoxius est corporis calamitatibus, & eo magis, quo elatius incedit, nec respicit eos qui ante se iacent. Dum venis tecum ad nauigandum, da manum illi qui naufragium fecit: dum sanus ac diues es, in misericordia constitutum amplectere. Noli expectare ut in teipso perdiscas quantum sic malum inhumanitas, & quale bonum sit, egentibus aperire viscera misericordiae. Ne velis tollere manus ad Deum contra eos qui superbiunt, & praetereantur pauperes: sed in alienis calamitatibus erudiare. Da aliquid vel exiguum inopi: non erit exiguum ei qui rerum omnium eger: ne Deo quidem, modo pro facultate tribuatur. Loco magis muneri affert consolationem. Si nihil habes, colachryma. In Orat. de pauperibus amandis, & benignis fol. 19.

Erga fratres calamitosos benignus esto. Quod veni subtrahis, tribue revertenti: Exaque omnia iustus Dei timor. Duae inter se contrarias affectiones, tuam videlicet facietatem, & fratris famentia, modesta continentia tempera atque moderate. Sic enim faciunt & mediet: alios exaniunt, alios replent, ut accensione, decessioneque vnius eiusque sanitas conferatur. in orat. de pauperibus amandis. fol. 33.

D. Basilij. Quemadmodum semetis quae in terram iacitur, iucrum affert ei qui iecit: Ita etiam panis in esurientis manum seminatus, multiplex commodum in posterum reddit. in Lucam.

Tu quidem cum aurum das ut equum compares, animo non angaris: cum vero corruptibilia exponis, ut eorum regnum accipias, lachrymandum tibi putas? Rom. de diuis.

Ut Adam male comedens peccatum induxit: Ita nos inuidiosam escam edimus, nisi necessitati fratris & esurienti medeamur. serm. de fame & steritate.

Lactantij. Si deorum cultores simulachra insensibilia excolunt, & quicquid preciosi habent, in ea conferunt: quibus nec uti possunt, nec gratias agere: qui acceperint: quanto iustus est & verius, viuencia Dei simulachra excolere, ut promerere inuenire viuenciam? Quae sicut vsui habent, quicquid acceperint, & gratias agunt: Ita Deus in cuius conspectu bonum feceris, probabit, & mercedem pietatis exoluet. Lib. 5. c. 13. de vero cultu.

Thraseni. Illiberale est munus, quod maius aut ditius ambit: elegantissima eleemosyna, quae neque sanitatem, neque aliud respicit, sed ex sola charitate erga Deum & proximum procedit. in apophthegm. 75.

EXEMPLA BIBLICA.

Eleemosyna exempla: Abdias, 1. Reg. 18. v. 13. Tobias senior, Tobias. 1. v. 18. & 2. v. 16. & 4. v. 8. 9. 10. 11. 12. Tabitha, Act. 9. v. 36. Cornelius Centurio, 10. v. 1. 2. 3. 4.

PROFANA EXEMPLA.

Rabanus Maurus, Faldensiu antistes, mox Archiepiscopus Moguntinus, cum tanta fames Germaniam occuparet: ut etiam pater

filium deuorare vellet: multam beneuolentiam praestitit. Sigebertus in Chron.

Anastasisus IV. Pontifex Max. pauperes pauci, inuenit vniuersam prope Europam, torqueret fames. Anastasisus Magnus, Episcopus Caesariensis, in fame excoluitas suas vendidit: frumentum comparauit: ex quo omnes, etiam Iudaeorum liberos aluit. Ser. clementis.

Ab Imperatore Henrico IV. agmina pauperum, qui cum domi in cubilibus, in campis, in castris sequuntur, & liberaliter eis prospexit: & in eorum tuorum locum substituit: ac in praedictis suis erogari eleemosynas, ut in vita eius annotatur. Theat. Luig fol. 242.

Tullus Hostilius Romanorum Rex, quor agerorum vsum suum seruauit, publice pauperibus diuitie: multum moribus dissimilis: qui quod pauperum est, siue lueuerunt. Fulg. 4. c. 8.

Nerva Imperator ciuibus egenis, vt vitam sustinerent, quinquages centena millia nummum erogauit. Theat. Adrianius Imp. factus pueris ac puellis, quibus Tacitus statuera, incrementa dedit. Suet.

Nerva Imperat. puellas puerosque parentibus pauperos sumptu publico per Italiam oppida illi iussit. Cap.

Elementum.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

ELEMENTUM, Graece στοιχειον, & στοιχειον dicitur. Est autem elementum, in quod aliquid diffusus, vt materia, vt syllabae & b. secundum Metaph.

LOCI BIBLICI.

Elementa calore soluenda. 1. Petr. 3. 10. Elementa mundi Paulo sunt rudimenta, quibus ecclesiam suam, quasi sub pedagogo erudit. Col. 3. 8. vt in piose Galat. 4. v. 3. vbi etiam pro rudimentis captiuos sunt & egena. Galat. 4. 9. Elementa pro mundi partibus re dissoluentur. 2. Petr. 3. 10. 12.

POETICA SENTENTIA.

Ouid. 15. Metam.

Quatuor aeternis genitalia corpora mundis, Continet: ex illis duo sunt onera iuuis, Pondere inferius, tellus atque vnae formatae. Et toridae grauitate carent, nullae, prementis. Alia petunt, aer atque aere purior ignis. Idem. Fast.

Altera flammae aether, propter locos aer accipit, Sed erant Medio terra aetheris, loca. Manil. 5.

Ignis in aetherae voluer se sustulit auras, bammay, complexus stellaneus culmina caeli Flammarum vallo natus & moenia fecit: Proximus in tenues descendit spiritus auras, Aerque, extendit medium per inania mundi. Ignem status alit vicinis subditus aeth. Tertia fors vnda aeth. auris, status, natantibus. Agnora perfratit rito nascentia pueri. Ut liquor exhalat rennes, atque vnae mat. Aerque, ex ipso diuicem semina passat, Vltima subiecit elementa pondera tellus. Ouid. 1. Met.

Ignis conuerti vs sine pondere caeli Emicit, summas, locum sibi legit in aera Proximus est, aer illi leuitate, locos: Denso his tellus elementa, grandaia vnae, Et pressa est grauitate sui: circumfusa vnae Vltima possedit, solidaque, coeuvit vnae. Neq regio foret, silla suo amulobus vnae. Astra tenent colesse solom formay, Decurans, Cesserunt nit idu habitandae pissetus vnae. Terra seras copte, volueris agitabilis aer. Idem 15. Met.

Quae quamquam spacio distant, tamen vnae Ex ipse in ipse cadunt, resolutay, tellus Aerque, huius abis: dempto quoque pondere In superos aer tenuissimus emicat ignis. Tande vnae redunt, idemque, retextur vnae. Ignis enim densus, sissetus in vnae vnae.

... in aqua... resbus glomerata a coisitur vinda. Quid. 6. Met.

PHILOSOPHICÆ SENTENTIÆ. ... in aliam ... Metaph. c. 3. Tit. 4.

... in quod cetera corpora ... Metaph. c. 4. T. 25.

SIMILITUDO. ... in quibus ... Metaph. c. 2. T. 19.

Eloquentia.

DEFINITIO ET ETYMOLOG. ... a loquorq; descenditur. ... Metaph. c. 2. T. 19.

BIBLICI LOCI. ... Exod. 4. 10. Dei donum & opus est. ... Patrum Sententiæ.

modo loquendi magnificavit. Vnde dici potest, quidam, Tullii linguam omnes mirantur, pectus non æquæ.

Ille bene loquendi facultatem percipit, qui sinum cordis per recte viuendi studia extendit, nec loquentem conscientia præcipit, quum vita linguam antecedit.

De Orpheo Virgil. Georgic. 4. At cantu commota Erebi de sedibus imis.

De Atione. Altera turbatum plebico moderata profandum Et tenuit Phocæ: Et in omni Proteia forma.

Orpheus eloquentia mores hominum agrestes formavit. Virgil. Thebæicus quondam ruites fide creditur canora.

Quæstio

Qua fluit & aues saxaq; traxerat,
Ar: quis praeberat fluminibus moras,
Ad cuius fontem confisterant ferae,
Mille non saltem vocibus inferos,
Et surdus resonat clarus in locis.

Quid. de Trist.
Discitur, innocuae ut agas facundia celsas,
Protegit, hac fontes, immeritoq; premis,
Euripid. in Hecuba.

Τὴν δὲν δὴ τὴν ἰσθμὸν ἡδὴ καθύπερθε
Μοχλοῦ μὲν δὲ χειρὸς ἔσθλη, καὶ μὲν ὑπέστη,
Παῖδ' ἢ δὲ τὴν ὑπέστη, καὶ μὲν ὑπέστη,
Οὐδ' ἢ τὴν ὑπέστη, καὶ μὲν ὑπέστη,
Μιχλοῦ δὲ ἰσθμὸν ἡδὴ καθύπερθε
Παῖδ' ἢ δὲ τὴν ὑπέστη, καὶ μὲν ὑπέστη.

Hoc in Hecuba.
Quid disciplinam dignum ve est in ceteris
Sudamus atque singulas inquirimus?
Ac non magis suadela, qua mortibus
Regina sola est, ex amissum exequitur,
Datisq; pretium discitur: quo que velit
Ea quis que per sua dote possit & assequi.

Homertus.
Ἦοὶ δ' ἢ τὴν ὑπέστη, καὶ μὲν ὑπέστη,
Id est:
Mente vales, iuncta est facundia gratia dicti.

Quid. de Ponto. lib. 3. eleg. 4.
Non opus est magnis placido lectore poemis:
Quemlibet insitum, difficilemque, tenent.

Quid. Tristium lib. 3. eleg.
Atq; vives semper laurus, nec fronde caduca
Carpitur, aeternum sic habet illa decus.

Lucianus. τὰ ὑπέστη,
Dicitur a togâ, vocitur a per unum
Militia, & torrens dicendi copia multis,
Et sua mortifera est facundia.

Idem:
Eloquium, ac famam Demosthenis aut Ciceronii
Incipit optare, & totis quinque artibus optat.

Quisquis adhuc vivo partem colit esse Mineram,
Quem sequitur cunctis angusta v. crumbe. capsa
Eloquio sed vterque perit orator: vtrumque
Largus, & exundans loquio dedit ingenij fons.

Ingenio manus est, & certare casa nec vquam
Sanguine tussitici maduerunt rostra possili.

Virg. in En.
Sic ait, & dicto citius rimida aquora placat,
Collectaq; fugat nubes, Solemque, radicit,
Ac Solus magno in populo cum saepe coorta est
Seditio, sanisq; animis ignobile vulgus:

Imq; sacres & saxa volant, furor arma ministrat:
Tum pietate grauem ac meritum si forte virum quem
Confpexere silent, arretrūq; auribus adsunt,
Ille regit dictū animos, & pectora mulcet,
Sic cunctus pelagi ceccidit fragor, aquora postquam
Prospiciens genitor, & c.

Lucanus ad Pisonem.
Iudici affectum, possessosq; pectora ducis
Victor, sponte sua sequitur quocumque vocasti.
Flet, fletu iubes: gaudet gaudere coactus:
Et te dante caput iudex, quam non habet iram.

Sic auriga solet feruentia Ibesalus ora
Mobilibus frenis in aperto steterē campo,
Quis modo non solum rapido permittit habenas
Quadrupedi: sed cuncte citat, modo torquet in auram
Flexibiles vinctus, & nunc cervicē rotata
Incipit effusus in gyrum carpere cursus:

Quis non attonitus iudex inarescit ora?
Quis regit ipse suam, nisi per tua postiderā mentem?
Nam tu sine libet pariter cum grandine nimbor,
Densaq; vibrata iaculari fulmina lingua,
Sed iuuat adstrictas in nodum cogere voces,
Et dare subtrili vincta verba carenis,
Vim Laertiade, breuis atem vinctū strida,
Dulcia seu manū liquidatq; fluentia cursu
Verba, nec incluso sed aperto pingere florē:
Inclita Nestorū, cedit tibi gratia mellis.

Lucan. 7.
Romani maximus auctor
Tullus, eloquij, cuius sub turē togæq;
Pacificus: sanas tremuit Cassinā secures,
Addidit inualida robur facundia caussa.

Lucanus ad Pisonem:
Quin age matorum iuuenis facunde tuorum
Scande super titulos, & auita laudis honores:
Armorūq; decus praece forensibus actis.

Sic est in magis iam nunc Cicerone Soter
Laurea facundis cesserunt arma togæ.

Quid. 3. Met.
Quippe manus fortes, nec sunt tibi Martis
Consilij cessere mors tibi dextera bello
Pulsi, ingentem est quod eger moderantem
Tu vives, sine mente geris, mihi cura futuri
Te pugnare potes, pugnandi tempora metum
Eugit Arides, tu tantum corporo praesides,
Nos animo, quatenus, ratem qui temperat
Remigis officium, quanto dux milite metum
Tantum ego te supero: nec non in corpore metum
Paetora sunt postiora manibus, vigor animi in

Idem.
Mora manus procerum, & quid facundia
Tunc parvus, fortisq; vixi tulle arma dextera.

Val. Flaccus.
Sed re non animis, nec solis viribus equum
Credere: saepe acri postor prudentia dextera.

Verius.
Nil tam difficile est quod non persuadent, & non
Efficit, docti lingua disertis, senis,
Ancipiti eloquium longe penetrantibus, esse
Hoc rabiem notam sedat, & arma notat.

Theocr. in Daphne Carmen Timothei.
Τὸν πρὸς τὸν δὲ, ἢ τὸν πρὸς τὸν δὲ, ἢ τὸν πρὸς τὸν δὲ,
Ἦδὲ τὸν πρὸς τὸν δὲ, ἢ τὸν πρὸς τὸν δὲ, ἢ τὸν πρὸς τὸν δὲ,
Διὸς εὐαγγελίου, ἢ τὸν πρὸς τὸν δὲ, ἢ τὸν πρὸς τὸν δὲ,
Cunctos anteibat latissimus ille suavis
Orator, cuius non cedunt scripta ciciliis,
Qua super arboribus resident, luctu in operis.

PHILOSOPHIC & LUCANUS
Vitiolum est in te secura delicatum inferre ferentem
Rhet.

Me quidem diu cogitantem ratio ipsa in hanc positam
tentiam ducit, vt exitimem sapientiam sine eloquio
prodesse ciuitatibus: eloquentiam vero sine sapientia
esse, plurimumque nocuisse, prodesse nunquam.

Qui verò ita se fecerat eloquentia; non vt copiosius
patriz, sed vt pro his pugnare possit: is mihi videtur
rationibus vtilissimus atque amicissimus. Ibid.

Nam quid tam inhumanum, sicut eloquentiam
minum datari, ad bonorum perniciem conuertere
eloquentia est idoneorum verborum & sententiarum
nunciati onem accommodatio: continens vocis vniuersam
derationem cum venustate. Ibid.

Pacis est comes, & otique sociā, & iam bene constituta
velut alumina quaedam eloquentia. Idem de Clor. 11.

Nihil est tam inhumanum, quam eloquentiam ad
minum & ad confurationem datam, ad bonorum
perniciem conuertere. lib. 2. de Offic.

Moris est eloquentibus viris ingeniorum facultatem
rum probare difficultatibus, & illic solum paratum
dam fecundi pectoris fluuium manare: vbi interuenit
mentum, velut atria celsius mater gleba iugum. Ibid.

Stimulus similibus exemplis, modicum in doctitudine
tempestate cognoscitur, quorum famam praecedentium
tollunt: quæ profecto nigrescit, nisi vbi probetur
magis Orator, si negotium aggrediatur angustum
plausibilibus manifestat ingenium. Ibid. in epist.

Cicero noster, a quo Romana eloquentia exornata
ordinarius fuit, vir egregius & vita & scientia: & quod
eloquentia: disputaque expedite magis quam concinnate
dicere facilitatem esse illam, non celestem: hoc
piente exigo, vt oratio eius sine impedimento excedat
gis quam profuit. Sen. in epist.

Doctrina & eloquentia ornamenta: sicut dicit Valerius
nunciatio sic apta, & conuenienti corporis gultu
qui se instruit, tribus modis homines aggrediuntur,
trando, oculos demulcendos, & animos inuadendos.

Eloquentia neque adhuc se vili se indolis, vt
satis felix est, qui in aliquam eius partem receperit
Magna debet esse eloquentia, quæ in vitis placet
fauor hominum ostendat, fauor alit. Seneca in lib. 1. de
sua.

Quis medicus zgotos in transitu curat, nec vitam
lupratem habet, talis verborum ruentium strepitum
dum procliuē currentium, non vbi vilium est, gratiam
incitatio corporis pondere serpit, ac longum quam
tur. Sic ista dicendi celeritas in sua potestate est: non
ra Philosophiae, quæ ponere debet verba, non proferre
tentum procedere, perennis vnda sit, non totum.

no neher, & astimet, & praebeat estimandum: profertur in profuit. Idem lib. 10. Rheth.

centi eadem quomodo optime possit dicere, Seneca re- nihil dixeris, nisi quod bene scieris. idem.

colata, sed assiduitatem legendi, dominum vocat: orato- rium enim esse, qui plurima pauca diceret. idem.

Idem ab uno loco egreditur, sed ipsius formae eiusque in- ducuntur, secundum diuersitatem formalium ipsius.

quod enim, qui egreditur leniter vel suauiter ac vultu sereno, & in se ipsum, qui egreditur cum ira & tristi- tudine, longa exilit. idem.

Idem vero quicquam praestabilis est, quam posse dicendo re- uoluntatem quos, mentes allicere, voluntates impellere quo- rumque autem velis deducere. Hae vna res in omni libero po- tuitate in pacatis, tranquillisque ciuitatibus praecipue- re debet. Temperque dominata est: Quid enim est aut tam- que, quam ex infinita multitudine hominum existeret vni- uersis, quod omnibus natura sit datum, vel solus, vel cum paucis- sime possit? Aut tam iucundum cogitatu, atque auditu, quam sa- tiscentis, graubusq; verbis, ornata oratio & perpoli- tum, tam pensans, tamque magnificum, quam populi motus, iu- uentis, senatus grauitatem, vnus oratione conuertit?

Idem in quo potest, tam liberale, tam munificum, quam opem- nentibus, excitare afflicto, dare salutem, liberare periculis, inuenire in quiete? Quid autem tam necessarium, quam- que, quibus vel rectus ipse esse possit, vel prouoca- re, vel viciis lacellus? Age vero ne semper forin- fecta, viciis, cuiusque medietas, quid esse potest in ocio, aut- que, aut magis pro populi humanitati, quam sermo facetus, in re rudis? Hoc enim vno praestantius vel maxime feris- simum, quod exprimeret dicendo sensa pos- sit. Quomobrem quis hoc iure miseretur, summeq; in eo elabo- ratur, ut quo vno homines belhis maxime praer- gantibus ipsi antecellat? Ut vero iam ad illa summa- que, quae nisi alta porit, aut dispersos homines vnum in lo- que, aut a fera, aegreque vita ad hunc humanum cul- tum deducere, aut iam constitutus ciuitatis, leges, iudi- cia, ad decore? Aut ne plura, quae sunt penne innumerabilia, comprehendam breui: Sic enim statuo: perfecti orato- rione & sapientia, non solum ipsius dignitatem, sed &- que, quam plurimum, & vniuersae Reipublicae, salutem maxime- que. Quomobrem pergit, ut faceret adolefcentes, atque in id- que, in quo estis, incumbite, vt & vobis honori, & amicis vtili- bus, in quibus esse possitis. Cicero libro primo de Ora-

lucrum accingitur. Qui imaginem ipsam eloquentiae diuina qua- dam mente conceperit, qui que illam (vt ait Sophocles non ignobi- lis Tragicus) reginam rerum orationem ante oculos non ignobi- tumque non ex stipe aduocationum, sed ex animo suo, & contem- platione, ac scientia petet, perpetuum illum, nec fortune subiectum, facile persuadet sibi, vt tempora quae spectaculis, campo, tesseris, ociosis denique sermonibus ne dicam somno & conuiuiorum mo- ra conterunt: Geometrae potius ac mulico impendat, quanto plus delectationis habiturus, quam ex illis inereditis voluptatibus? De- dit enim hoc prouidentia hominibus munus, vt honesta magis iu- uarent. Fab. lib. 2. c. 1.

De eloquentia defectu. Dial. cii. Francisci Petrarchi. D o l.

Eloquium deest. R. Altero querendi odii instrumento cares. Na- turae beneficium agnosce, quae vt magnum tibi in accipites reos, sic in te non parum fortunae ius eripuit: multi propter eloquentiam periere, si hinc dubitas vt utique eloqui principes interroga. Non minorum od hanc causam pallium perentium plena sunt omnia. In quibus idem ipse periculo qui excellentia est propior, ac notior fama. Sunt quibus obstratum nomen propugnatum est salutis. Finge autem abesse periculum, disertis nunquam abest labor. Ni- hil est in rebus tam inane, pro quo tanti labores tantaque vigilae vltro suscipiantur, flatus volatilis sic exercet animum solida quasi virtus in verbis sit. D. Eloquentiae nihil est mihi. R. Fortasse mul- tum securitatis, quod non esset si eloquentiae multum esset, multo- rum quoque in quibus & tuta forsitan vt vita, sic & tuor fama e- rit. D. Nihil est eloquentiae. R. Cura vt sapientia sit aliquid, vt in- nocentia, vt virtus. Illa enim paucorum, haec sunt omnium. Non te insignis poetarum, non te maior oratorum raritas trahat. Imo vero vide vt sub toto dictum mutem, si te raritas allicet, hoc age, hac ad illam iter via. Indignum quidem vt nihil melius, sic nil rarius virtute. Eloquentia ipsa, quam paucorum dixi, multo est crebrior quam virtus, adeo quod omnes possunt, omnes negligunt. Quod pauci possunt, omnes appetunt, omnes experiuntur. D. Verborum inops sum. R. Rebus intende animum. In verbis enim flatus & la- bor, & eloquium, in rebus quies, virtus ac felicitas. D. Loqui nescio. R. Multi quae minus sciunt, magis agere gestiunt. Equitandi ino- scium equo impone, vix illum inde diuulseris, te loquendi ignarum saltem pudor ac tacendum cogat, & si loqui nescis quod alii audi- ant, disce loquentes alios audire. Non est minus artificium tacere, quam loqui, cum sit rarius, atque facilius. D. Non possum exprime- re quod in corde est. R. Si intellectu polles, magnisque & alis, qui in animo sunt sensibus iucunda vox, & volubilis lingua non suppetit, quiesce. Noli quod infeliciter succedit retinere. Quid ergo? bono tuo non tantum aequanimiter, sed laetate vtere. Alienum lingue alis, neu linguam, stilamque superuacuo atteras. Sine inquam lo- qui alios, tu intellige, cum secretior, cum maior ex ingenio volu- ptas, quam ex eloquio percipitur, magisque continua, & plus quies- tus, & inuidiae minus habens. D. Coram multis loqui pudor impe- dit. R. Magnis hoc vis accidisse notum est, frontis imbecillitate non vitio linguae, vel ingenii, quod si cum multis refugis, ac cum paucis, ac cum vno loquere, vt clariore farear conciones, dulciora eloquia non negabis, sine id ipsum potes, ad te redi, tecum loqui eto quod iam supra monui, tum que domestica colloquorem exci- ta. Semper ille quidem praesto est, non insidiatur, non iridet, non inuidet, non fastidit, non exactam atque laboriosam querit elo- quentiam, consabulationibus gaudet, familiaribus interruptisque sermunculis, qui & multa saepe loquenti silentio acquiescit. Disce tu illo teste contentus esse, qui non qualiter, sed quid dicas seu po- tius dicere velis attendit. Disce tibi theatrum honestissimum me- dio pectoris extruere. Disce non hominum, sed veritatis applausum optare, & aliquando sine strepitu gaudere, contentatque modestia quam perfecta nonnunquam extinguit eloquentia. Disce denique non ad pompam loqui, quo vix maius malum vita hominum ha- bet. D. Blauioris sum. R. Fles ne aliquid tibi commune cum Moysa tali viro, & tam Dei amico? Atqui seu antiqua reperis, seu moderna circumspicis, vt multi occurrent blaui viri optimi, multique diser- tissimi celerari, si perari quibus virtumque contigerit: singularis eloquentia, & excellens virtus.

De Eloquentia. Dial. iii. G a v.

At praclarum est eloquium. R. Magnum fateor instrumentum gloriae, sed anceps, cuius bide gemina. Et hoc quoque qualiter vt scias refert plurimum. G. Eloquii torrens est, & rapidus. R. Haud incepte quidam stulti, atq; improbi eloquentia furiosi gladio aequiparant, vt unq; enim publice me me esse expedit. G. Eloquium clarum est. R. Clarum aliquid varie dicitur. Clarus sol, Clarum incendium. G. Prae ful- gidum eloquii est. R. Et lugubres cometae, & infestis gladii & hostiles gla- ceter fulget, vt fulgor eloquentiae gloriosus sit, sanctitate & sapientia temperetur, G. Copia eloqui ingens est. R. Si quidem iuncta mode-

no neher, & astimet, & praebeat estimandum: profertur in profuit. Idem lib. 10. Rheth. centi eadem quomodo optime possit dicere, Seneca re- nihil dixeris, nisi quod bene scieris. idem. colata, sed assiduitatem legendi, dominum vocat: orato- rium enim esse, qui plurima pauca diceret. idem. Idem ab uno loco egreditur, sed ipsius formae eiusque in- ducuntur, secundum diuersitatem formalium ipsius. quod enim, qui egreditur leniter vel suauiter ac vultu sereno, & in se ipsum, qui egreditur cum ira & tristi- tudine, longa exilit. idem. Idem vero quicquam praestabilis est, quam posse dicendo re- uoluntatem quos, mentes allicere, voluntates impellere quo- rumque autem velis deducere. Hae vna res in omni libero po- tuitate in pacatis, tranquillisque ciuitatibus praecipue- re debet. Temperque dominata est: Quid enim est aut tam- que, quam ex infinita multitudine hominum existeret vni- uersis, quod omnibus natura sit datum, vel solus, vel cum paucis- sime possit? Aut tam iucundum cogitatu, atque auditu, quam sa- tiscentis, graubusq; verbis, ornata oratio & perpoli- tum, tam pensans, tamque magnificum, quam populi motus, iu- uentis, senatus grauitatem, vnus oratione conuertit?

Idem in quo potest, tam liberale, tam munificum, quam opem- nentibus, excitare afflicto, dare salutem, liberare periculis, inuenire in quiete? Quid autem tam necessarium, quam- que, quibus vel rectus ipse esse possit, vel prouoca- re, vel viciis lacellus? Age vero ne semper forin- fecta, viciis, cuiusque medietas, quid esse potest in ocio, aut- que, aut magis pro populi humanitati, quam sermo facetus, in re rudis? Hoc enim vno praestantius vel maxime feris- simum, quod exprimeret dicendo sensa pos- sit. Quomobrem quis hoc iure miseretur, summeq; in eo elabo- ratur, ut quo vno homines belhis maxime praer- gantibus ipsi antecellat? Ut vero iam ad illa summa- que, quae nisi alta porit, aut dispersos homines vnum in lo- que, aut a fera, aegreque vita ad hunc humanum cul- tum deducere, aut iam constitutus ciuitatis, leges, iudi- cia, ad decore? Aut ne plura, quae sunt penne innumerabilia, comprehendam breui: Sic enim statuo: perfecti orato- rione & sapientia, non solum ipsius dignitatem, sed &- que, quam plurimum, & vniuersae Reipublicae, salutem maxime- que. Quomobrem pergit, ut faceret adolefcentes, atque in id- que, in quo estis, incumbite, vt & vobis honori, & amicis vtili- bus, in quibus esse possitis. Cicero libro primo de Ora-

Idem vero quicquam praestabilis est, quam posse dicendo re- uoluntatem quos, mentes allicere, voluntates impellere quo- rumque autem velis deducere. Hae vna res in omni libero po- tuitate in pacatis, tranquillisque ciuitatibus praecipue- re debet. Temperque dominata est: Quid enim est aut tam- que, quam ex infinita multitudine hominum existeret vni- uersis, quod omnibus natura sit datum, vel solus, vel cum paucis- sime possit? Aut tam iucundum cogitatu, atque auditu, quam sa- tiscentis, graubusq; verbis, ornata oratio & perpoli- tum, tam pensans, tamque magnificum, quam populi motus, iu- uentis, senatus grauitatem, vnus oratione conuertit?

Idem in quo potest, tam liberale, tam munificum, quam opem- nentibus, excitare afflicto, dare salutem, liberare periculis, inuenire in quiete? Quid autem tam necessarium, quam- que, quibus vel rectus ipse esse possit, vel prouoca- re, vel viciis lacellus? Age vero ne semper forin- fecta, viciis, cuiusque medietas, quid esse potest in ocio, aut- que, aut magis pro populi humanitati, quam sermo facetus, in re rudis? Hoc enim vno praestantius vel maxime feris- simum, quod exprimeret dicendo sensa pos- sit. Quomobrem quis hoc iure miseretur, summeq; in eo elabo- ratur, ut quo vno homines belhis maxime praer- gantibus ipsi antecellat? Ut vero iam ad illa summa- que, quae nisi alta porit, aut dispersos homines vnum in lo- que, aut a fera, aegreque vita ad hunc humanum cul- tum deducere, aut iam constitutus ciuitatis, leges, iudi- cia, ad decore? Aut ne plura, quae sunt penne innumerabilia, comprehendam breui: Sic enim statuo: perfecti orato- rione & sapientia, non solum ipsius dignitatem, sed &- que, quam plurimum, & vniuersae Reipublicae, salutem maxime- que. Quomobrem pergit, ut faceret adolefcentes, atque in id- que, in quo estis, incumbite, vt & vobis honori, & amicis vtili- bus, in quibus esse possitis. Cicero libro primo de Ora-

Idem vero quicquam praestabilis est, quam posse dicendo re- uoluntatem quos, mentes allicere, voluntates impellere quo- rumque autem velis deducere. Hae vna res in omni libero po- tuitate in pacatis, tranquillisque ciuitatibus praecipue- re debet. Temperque dominata est: Quid enim est aut tam- que, quam ex infinita multitudine hominum existeret vni- uersis, quod omnibus natura sit datum, vel solus, vel cum paucis- sime possit? Aut tam iucundum cogitatu, atque auditu, quam sa- tiscentis, graubusq; verbis, ornata oratio & perpoli- tum, tam pensans, tamque magnificum, quam populi motus, iu- uentis, senatus grauitatem, vnus oratione conuertit?

Idem in quo potest, tam liberale, tam munificum, quam opem- nentibus, excitare afflicto, dare salutem, liberare periculis, inuenire in quiete? Quid autem tam necessarium, quam- que, quibus vel rectus ipse esse possit, vel prouoca- re, vel viciis lacellus? Age vero ne semper forin- fecta, viciis, cuiusque medietas, quid esse potest in ocio, aut- que, aut magis pro populi humanitati, quam sermo facetus, in re rudis? Hoc enim vno praestantius vel maxime feris- simum, quod exprimeret dicendo sensa pos- sit. Quomobrem quis hoc iure miseretur, summeq; in eo elabo- ratur, ut quo vno homines belhis maxime praer- gantibus ipsi antecellat? Ut vero iam ad illa summa- que, quae nisi alta porit, aut dispersos homines vnum in lo- que, aut a fera, aegreque vita ad hunc humanum cul- tum deducere, aut iam constitutus ciuitatis, leges, iudi- cia, ad decore? Aut ne plura, quae sunt penne innumerabilia, comprehendam breui: Sic enim statuo: perfecti orato- rione & sapientia, non solum ipsius dignitatem, sed &- que, quam plurimum, & vniuersae Reipublicae, salutem maxime- que. Quomobrem pergit, ut faceret adolefcentes, atque in id- que, in quo estis, incumbite, vt & vobis honori, & amicis vtili- bus, in quibus esse possitis. Cicero libro primo de Ora-

Idem vero quicquam praestabilis est, quam posse dicendo re- uoluntatem quos, mentes allicere, voluntates impellere quo- rumque autem velis deducere. Hae vna res in omni libero po- tuitate in pacatis, tranquillisque ciuitatibus praecipue- re debet. Temperque dominata est: Quid enim est aut tam- que, quam ex infinita multitudine hominum existeret vni- uersis, quod omnibus natura sit datum, vel solus, vel cum paucis- sime possit? Aut tam iucundum cogitatu, atque auditu, quam sa- tiscentis, graubusq; verbis, ornata oratio & perpoli- tum, tam pensans, tamque magnificum, quam populi motus, iu- uentis, senatus grauitatem, vnus oratione conuertit?

Idem in quo potest, tam liberale, tam munificum, quam opem- nentibus, excitare afflicto, dare salutem, liberare periculis, inuenire in quiete? Quid autem tam necessarium, quam- que, quibus vel rectus ipse esse possit, vel prouoca- re, vel viciis lacellus? Age vero ne semper forin- fecta, viciis, cuiusque medietas, quid esse potest in ocio, aut- que, aut magis pro populi humanitati, quam sermo facetus, in re rudis? Hoc enim vno praestantius vel maxime feris- simum, quod exprimeret dicendo sensa pos- sit. Quomobrem quis hoc iure miseretur, summeq; in eo elabo- ratur, ut quo vno homines belhis maxime praer- gantibus ipsi antecellat? Ut vero iam ad illa summa- que, quae nisi alta porit, aut dispersos homines vnum in lo- que, aut a fera, aegreque vita ad hunc humanum cul- tum deducere, aut iam constitutus ciuitatis, leges, iudi- cia, ad decore? Aut ne plura, quae sunt penne innumerabilia, comprehendam breui: Sic enim statuo: perfecti orato- rione & sapientia, non solum ipsius dignitatem, sed &- que, quam plurimum, & vniuersae Reipublicae, salutem maxime- que. Quomobrem pergit, ut faceret adolefcentes, atque in id- que, in quo estis, incumbite, vt & vobis honori, & amicis vtili- bus, in quibus esse possitis. Cicero libro primo de Ora-

stia magnum aliquid supraque communem hominum mensuram non inficit. A loqui mutum esse præstabat. G. Eloquentia satis est. R. Satis eloquentia, parum sapientia fuisse in homine illo sceleratissimo apud Crispum legis, neque is quidem gloria eloquentia quæ fuit viliam, quamquam altiore iudicio non eloquentia, sed loquacitas illa fuit. Verus enim orator, hoc est eloquentia magister nisi vir bonus esse non potest. Quod si bonus & sapiens putabas ad oratorias laudes perfectumque munus eloquentia, hunc verborum impetum, qui sæpe procacibus, atque inuercendis vberior est, siue hanc ipsam etiam dicendi peritiam satis esse, falleris: linguæ volubilitas, atque verborum copia, & ars etiam quadam sceleratis piisque communia esse possunt. Id quod quæris bonorum est, non omnium quidem, sed paucissimorum, ita ut mali omnes huius laudis extores sint, ad quam scilicet, animi bona, quibus carent, virtus & sapientia requirantur. Quod si sic esse non intelligas dicam. Sed memineris duarum, de quibus loquor rerum, diffinitiones in mentem redeant, quarum altera Catonis, Ciceronis est altera. Ille ait. Orator est vir bonus dicendi peritus. Ille autem. Nihil est, inquit, aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapientia. Ex his vides ad oratoris atque eloquentia essentiam, & bonitatem & sapientiam exigi, nec tamen sufficere, nisi & peritia adde & copia: Ita ut primæ illæ duæ virum bonum sapientemque duntaxat, hæc autem solæ nec bonum, nec sapientem, nec eloquentem quidem efficiant, sed loquentem. Omnes verò coniunctæ perficiant oratorem eiusque artificium, quod perfectior rarius atque altius est, quam putent qui in multo loquio situm sperant. Tu ergo si oratoris nomen, & eloquentia veram laudem quæris, virtuti & sapientia primum stude. G. Eloquentia plena atque perfecta est. R. Pleno atque perfecto nihil deest, deest autem multum si præmissa defuerint. Ante igitur quam de vniuerso pronunties, hoc vnum tacitus tecum volue. G. Eloquentia summa est. R. Supra summum nihil est, his ergo cessantibus iam summa non erit, sed eadum quiddam & informe, cui fundamentum fastidiumque detraxeris. G. Eloquentia dulcis & ornata est. R. Dulcedo & ornatus iste nescio quid blandum seu dolosum, non virile nec sincerum præfert, sed non pluri est apud rectos iudices suavis & compta viri fallacis oratio, quam vel meretricis fucus, vel militum virus, vel phrenetici robur, vel auari aurum, quicquid est quamuis appareat, ac mulceat si principum essentiale defuerit, nihil genitus aut nihilo proximum videri debet. G. Eloquentia fiducia magna est. R. Magna sæpe fiducia magnis periculis viam fecit, ut animum attollat atque adiuuet, frenum accipiat, sese non t, quod animum illud examinet, absit insolentia pariter & contemptus. Sin progressa liberis vitium obliuisci ceperit, iam non fiducia sed temeritas & audacia est, quod nihil est a sapiente remotius, hæc in rebus omnibus agendis ut aspectu pretiosior, sic effectus periculosior ignavia est. Illa enim, domi pigros & inglorios tenet, hæc impellit ardentis, & quos æstimabatur promittitur præcipit: hæc sæpe belliciosissimos viros ostendit imbelles, cautissimos probauit incautos, utque ad te redeam qui disertissimi videbantur, infantissimos patefecit. Eloquentia ingens est. R. Ut sit historico fides, inter vitia infirmitate eloquentiam habitasse, verique locum teneat autoritas, neque dubium sit, quod eloquentia præceptis Rhetoricis scribit, eloquentiam sine sapientia esse non posse, quæ velique superioribus aduersatur ista tamen quolibet modo sumpta eloquentia, certe quo maior eo damnosior funestiorque, si sola est. G. Eloquentia singularis est. R. Hæc est quæ singularis viros & Gregorum & nostros in perniciem traxit, quod ita esse Demosthenes & Cicero & Antonius non negabunt. G. Eloquentia plausibilis est. R. Si innocenter absque instantia vtare. Vix vilare citius multitudinis amorem tibi concilies, & gloriam quæras, si quo nisi merz virtutis artificio, quæri potest. Sin arroganter atque improbe, per facile tibi discrimen & multorum odia tibi conuaueris. Sapientis dictum est cuiusdam, mors & vita in manu linguæ. Non vnus verò tantum hominis, sed multorum. Quorundam linguæ rotas euertere Respublicas, euertereque. Pessimum nocentissimumque hominis malis membrum, lingua est. Nil hac mollius, nil durius. G. Eloquentia sonora est. R. Et sonorum fulmen est. G. Eloquentia florida est. R. Et floridum Aconitum. Denique versa ut libet & reuerfa, & gloriæ habes viam arduam, & inuidia personam valde.

§ APOPHTHEGMATA.

Demosthenes, immodicum eloquentia studium obiectibus, ita respondit: Eloquentia studium declarare hominem populari: contra negligere studium eloquentia: esse eorum qui dominari populo quærent, ut qui hoc agerent, non ut persuaderent dicendo, sed vi cogere. *Plut. in Demosth.*

Idem, Alcibiades & Philocrates Atheniensium legati, cum Philippo Macedonis eloquentiam plurimum laudassent, Demosthenes ait: Si eloquens est Philippus, habet hoc cum multis sopheris commune. Senlit vir prudentissimus, regis virtutes nequaquam in eloquentia positas esse. *Plut. in vita Demosth.*

Aeschines, Quam Rhodi exul recitaret orationem suam aduersus Demosthenem, Rhodii demirati sunt, quod tali oratione fuisset damnatus ab Atheniensibus. At delincretis, inquit, admirari, si au-

difficis quæ ad hæc respondit Demosthenes, & amantissimè reiciens in violentiam eloquentia Demosthenem. *Plut. in Demosth. lib. 4. c. 31.*

Iphicrates, in causa obrutus eloquentia patroni, quærem defendebat: Aduersariorum, inquit, melior est habitus fabula melior. Ut fabula nonnunquam exploditur vitio, ita sæpe melior causa vincitur a peiore, patroni infamia.

Erasm. lib. 3. apoph.
Thucydides ab Archidamo Lacedæmoniorum regis, ut esset in palæstra superior, ipse an Pericles: Pericles, qui ego hominem pugnando deieci, ille se negat esse victum & spectatores a sua sententia deiecit. Iam enim Pericles esse superiorem, sed Periclem eloquentia vincere, & vellet agere multitudinem. Nam Thucydides vir præcipue administranda republ. aduersatus est Pericli. Eam orationem Archidamus palæstram appellauit. *Erasm. 6. apoph.*

M. Antonius, cui vel primas eloquentia parum tribuitur, vir natura peracutus & prudens: Disertus dicebat, sed non tos, eloquentem omnino neminem. Infidebat videlicet specie eloquentia, quam cernebat animo, sed non videbat. *Cicero in Oratore ad Brutum.*

§ SIMILITUDINES.

Philonius Iudeus. Sicut medicorum quidam generosum, semet vitiorum, morborum, languorumque, & rerum rationem veram & verisimilem possunt reddere: ita eloquentia vehementer faciendi, signorum & caulorum, remotionem, quibus ars constat, interpretes optimi, in tractandis corporibus suat ignauissimi, ne minimum quidem morbum libere donec: ita qui se exercent in operibus sapientia, verba negligunt, qui verò dicendi artes callent, in disciplinam habent reconditam, in lib. *Quod deterius est, in lib. 5. cap. 1. ror.*

D. Augustini. Iam ergo abs te didiceram, necesse est aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec colitur, nisi compositè sonant signa laboriorum. Rursum nec eloquentia impolitè enuntiatur: nec ideo fallum, quia splendens, sed perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut videtur, si verbis autem ornatis & inornatis, sicut vultus, inornatis, utrosque cibos posse ministrari. *lib. 5. cap. 1. ror.*

*Sicut cuius pulchrum corpus, & deformis est animus, ita eloquentia, quam si deforme haberet & corpus: ita quoque ea quæ falsa sunt, dicunt, magis miserandi sunt, quam verba forniciter dicent. Quid ergo non solum eloquentia, sed sapienter dicere, nisi verba in summo genere sufficit, sperato splendens, in grandi vehementia, verum tamen audire oporteat, adhibere? *lib. 4. capite 3. de lib. 5. ror.**

Plutarchi, Ut non satis est clausus, neque frenum, nisi moderetur: ita non sufficit eloquentia ad moderandum, nisi accesserit sermone moderatrix. *in Moralibus.*

Seneca, Philosopher etiam formosus sit. *lib. 1. c. 22.*

Pliny damnatur bombicina velis seu multum, quod cæcus non tegat corpus, cum in hunc vilius sit repperit, vnde danda faciendia, quæ rem non explicat, sed in uoluntate, peritus sit homini sermo. *lib. 11. c. 22.*

Ut a quæ laus est, si nihil sapiat (cum vitiosum sit) aut succus. Ita à cæteris quidem requiritur eloquentia, si loquus hoc ipso laudatur, quod infans est, & à multis in lib. 11.

Ut non est optima imago, quæ materia tollatur, aut artem pictoris, sed quæ rem proximè repræsentet: ita eloquentia, quæ non ostendat ingenium dicentis, sed modè ostendit, in similib.

Pliny, Ut buxus semper quidem virget, sed aliquando xia, & semen habet omnibus inuiliu animantibus, præter orationis gratiam, nihil adferunt non fugiunt. *cap. 17.*

*Tibullus cum habeat radicem ac folia dulcia, tamen nullum animal attingit: ita quorundam oratio blandum composita, sententiarum nullus fructus. *lib. 1. c. 47. lib. 1. c. 10.**

Ut fabula nonnunquam exploditur vino, melior causa à peiore patroni infamia, stultitiaque. *de Iphicrate.*

Thyriani, Qui manifesta vitia nituntur excipere, tione, similes sunt pueris, qui exerto tergo putant, ut capite. *in apoph. 13.*

Rhetor non semper persuadet, nec medicus semper Topie. *Quantum in bello potest ferrum, tantum in Rhetorica quentia. Demetr. apud Diog. lib. 5.*

stat. quod linguam habeat latiore[m] carnosiore[m]que, & humane propemodum simile[m] *idem lib. 23. pag. 214. F.*

Sua[m] eloquentiam per hieroglyphicam *Ap[osto]l[us]* significari sunt nonnulli qui asserunt, *idem lib. 26. pag. 241. A.*

Hercule[m] Galli lingua gentis vernacula Ogygium vocant. Porro Deum ipsum noua quadam atq; inuitata figura depingunt: Senex apud illos est, ad extremum vsque occipitium recaluis, reliquis capillis, si quid sunt, canis: cute rugosa, & in aterritum exusta colore, cuiusmodi sunt nauæ isti senes, Charontem potius, aut Iapetum quempiam ex iis, qui apud inferos versantur, diceret: in summa quidvis potius quam Hercule[m] esse coniceret ex imagine: Atque tali specie cum sit, tamen Herculis ornatum gerit, vt quitum leonis exuium indutus sit, tum clauam dextra teneat, tum pharetram humeris aptatam portet, tum arcum læua præterdat: denique modis omnibus Hercules est: Hæc equidem arbitratur in Græcancorum Deorum contumeliam perperam facere Gallos, cum cum eiusmodi fingerent effigie, quo nimirum illum talibus picturis viderentur: quod olim in regionem ipsorum incurtisset, prædas agens id temporis, cum Geryonis armenta vestigans occidentalium gentium plerasque regiones peruasisset. At nondum etiam dixi id, quod erat in imagine maxime nouum atque mirandum: siquidem Hercules ille senex, ingentem admodum hominum multitudinem trahit, omnibus ab aure reuinctis: Porro, vincula, catenulae tenues aut electroque confectæ, pulcherrimis istis monilibus affimiles, atque cum vinculis vsque adeo fragilibus ducantur, tamen neque de rugiendo cogitant, cum alioquin commode possint, neque profus obstituntur, aut pedibus aduersus trahentem obtrudunt, sese resupinantes: verum alacres, ac læti sequuntur ducentem, admirantes, viro festinantes omnes, & laxatis vinculis etiam anteuertere studentes, perinde quasi grauius laturi, si soluerentur vinculis. Nec illud quidem pigebit referre, quod mihi videbatur omnium absurdissimum: Etenim quum non inueniret pictor, vnde catenularum summas ansas neceret, videlicet dextera iam clauam, læua arcum tenente, summam Dei linguam perterebrat: atque ex hæc religatis catenulis eos trahi fecit: ipse nimirum ad eos, qui ducebantur, vultum ac oculos conuertebat, ardens. Hæc ego quum diutius adfistens, esse[m] contemplantis admirans, hæsitans; indignans Gallus quispiam, qui propius adibat, nostratum literarum non indoctus, id quod pictura innuebat declarauit, quum Græcancam linguam absolute sonaret. Philosophus opinor, ex eo genere philosophorum, quod apud illos est fertur: Ego tibi hospes, inquit, pictura illius ænigma explicabo, nam videris vehementer ad eam attonitus, ac stupefactus. Orationem nos Galli nequaquam arbitramur esse Mercurii, quem admodum vos Græci: verum Herculi illam tribuimus, propterea quod hic Mercurio longe robustior extiterit. Quod senex fingitur, nihil mirere: siquidem vna facultas dicendi vel facundia conuenit in senecta demum absolutum vigorem ostendere: si modo verum nostri dicunt Poetæ:

*Obduci inueniunt densa caligine peccus:
Contra senectem posse quiddam dicere
Rudi inuenta melius ac præclarior.*

Hinc videlicet apud vos & Nestoris lingua mellis profusis, & Traianorum concinatorum lirisam educunt vocem, videlicet floridam: Nam liris, si satis commemini, flores apellantur. Proinde quod ab auribus vincit ad linguam trahit senex hic Hercules, qui non aliud quam ipse est sermo, nec id quidem debes admirari, qui quidem non ignoras linguæ cum auribus esse cognationem: Neque vero ad contumeliam illius illud pertinet, quod ea pertusa est: nam memini, inquit, & iambicos quosdam vericulos e comædiis apud vos discere.

Si quidem viri loquacibus extrema lingua perforata est omnibus,
Quin de eodem hanc habemus opinionem, vt quicquid egit, id oratione facundiaque confecisse putemus: vt pote virum sapientem persuadendo pleraque sibi subegisse. Iam vela illius nimirum orationes sunt acutæ, missiles, citæ, atque animum sauciantes: vnde pennigera dicta vos quoque appellatis. *Erasmus & Budæus in Annotationibus in Pandectis.*

Persuadere est bonum consilium dare, Græcis *παραδίδωμι*. Inde Pitho dicta est Dea, dicendi præfes, quam Fennius Suadam, Quintilianus persuadendi Deam, suadelam Horatius, Cicero leporem vocat. Hæc & flexanima dicitur, quasi animum flectens, à Græcis *ψυχῆς* quasi ductrix & oblatrix animæ: huius Deæ sanctissimum olim nomen apud Gallos fuit.

*Marcus Cethegus dicitur illos popularibus olim
Qui sum vinebant homines atq; auum agitant,
Flos delibutus populi.*

Probe vero: vt enim hominis decus ingenium, sic ingenii ipsius lumen est eloquentia, quæ virum excellentem præclare tamen illi homines florem populi dixerunt, suadæque medulla *πυρρῆς*, quam vocant Græci, cuius effector est Orator. Hanc Suadam appellauit Ennius *πυρρῆς*, in labris Perichis Eupolis festiuitate scribit.

Mercurius filius Iouis & Matæ, Deus eloquentiæ, nuntius ditorum, tegitur galero, vt ostendatur aduersus inuidiæ fulmina, solem eloquentiam plurimum valere: licet significatur gratia, quam-

EXEMPLA BIBLICA.

Exempla: Aaron, *Exod. 4. v. 14.* Apollus, *Act. 18. v. 14.*

EXEMPLA PROFANA.

Nestor *Nestor* generis eloquentiæ laudibus celebrat. *rel. v. 91.*

Mercurii filius propter eloquentiam Mercurii filius *Mercurii filius*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

Prætor non apud quosvis Græcorum cœpit: sed apud *Arth.*

quis sibi apud auditores eloquentia cumulat: item vituacitas: ca-
nim quæve præclara facta ab interitu allerit, dicente poeta:

O sacer & magnus Saturni labor: omnia fars
Eripis & populo donas mort alibus ausum.

Quid.

Iamq; opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Alata fert talaria: sermo enim velox est, & ob id à Homero alata
egrediuntur, & auribus auctantium excipiuntur. Virgam defert,
qua fingunt Mercurium animas ab orco vocare, aliis demittere,
quod nihil aliud significat, quam plurimos è mortis faucibus sub-
trahi, quo scarnifex expectet, mox ad supplicium rapturus, & si velit,
in mortem impellat rursus. Ita Cicero communi voce ob necatum
Clodium, Milonem eripuit eloquentiæ viribus: ita & Popilium Le-
natem, Cœlium & innumeros alios: Is eadem fandi maiestate Len-
tulum, Cethegum, Sextrilium, atque eius farinæ homines potentis-
simos mortitradidit. Est & eius virgæ natura, venus excitare, & tra-
hare nubila: quod indicat eloquentiam solum seditiones commo-
uere, & si eas cupiat sedare posse. Ita fecisse Curionem apud Armi-
nium in Cæsarem legimus: Ita & Cicero turgidum Cæsaris in Deio-
tarum pectus pacavit. Virga hæc somnos dat, ac admittit: Ita eloquē-
tia inertes sopitosque ad exercendum se admonet, quum præmia
opulentissima proponit, & decoris memores esse iubet, sopit nimiti
audaces & temerarios, quum non orare sit, sed potius latrare. Ser-
pens est implicitus virgæ, quod prudentia maxime oratorem de-
ceat. *Boccacius lib. 12. c. 26. Cic. de claris Oratoribus.*

EMBLEMATA.

Eloquentia fortitudinis præstantior.

Alciati Emblemata c. lxxx.

Arcum laeva tenet, rigida fert dextera clavam,
Contegit & Nemeæ corpora nuda leo.
Hercules hæc regitur facies? non convenit illud
Quod veteris, & senio tempora cana gerit.
Quid quod lingua illi lenibus traxit a catenis,
Quæ sissa facilis allicet aure viros?
An ne quod Alciden lingua non robore Galli
Præstantem populus turæ dedisse ferunt?
Cedunt arma rogas, & quamvis durissima corda
Eloquio pollens ad sua vota trahis.

FABULA.

De Arione.

De piscibus nihil tali quod meminim legi, nisi quod Delphi-
hes, nescio qua humano generi familiaritate conjunctos ferunt vi-
de & Arionem quendam tergo huius piscis insidentem, per tumi-
dos fluctus maris euasisse, historica seu potius fabulosa narratio est.
Vectorem ipsum fidelibus caecentem faciunt, quò nauigationi fa-
cillior fides sit, mulcent è aures musica & nauigium subleuant. Vi-
sum est enim fabulam non admitti, nisi color mendaciò quære-
tur, gubernaculum, malus, vela, remi decerant, pro iis omnibus v-
nius musicæ suavitatis subrogata est.

Videlocum de Facundia, ubi Adagia huc pertinentia
invenies.

Emptio.

DEFINITIO.

EMPTIO, Græce ἀγορά, a. u. s. h. & ἀγορά, a. u. s. h. emō dicitur. Hebr.
Miknah, à verbo Kanach, emit, acquiliuit, nactus est. Vnde em-
ptius adiectiuum. Emptitiæ res dicuntur, quæ emptæ sunt: &
emptius miles, mercenarius.

LOCI BIBLICI.

Emere & vendere quomodo oporteat, *Gen. 23. v. 9. 13. & 15. v. 13. &*
33. v. 19. & 41. v. 57. & 42. v. 11. & c. Lev. 19. v. 13. 35. & 25. v. 14. 47. Deut.
15. v. 1. & 15. 13. 2. Sam. 24. 21. Prov. 11. v. 1. 25. & 16. v. 11. & 20. v. 10. 23.
Ecl. 17. v. 2. & 42. v. 25. Esa. 33. v. 18. Ier. 32. v. 6. Ezec. 45. 10. Mich. 6.
16. Matth. 7. 2. Luc. 14. 18. 1. Cor. 7. 30. 1. Thess. 4. 6.

EXEMPLA BIBLICA.

Emptionis exempla: Abraham emit seruos, *Gen. 17. v. 27.* Spe-
luncam duplicem, *23. 16.* Iacob partem agri, *33. 19.* Potiphar Iosephum
37. 36. Iacob & filii eius frumentum, *42. v. 1. 2.* Ioseph terram Aegypti
47. 20. David aream, *2. Sam. 24. 24.* Amri montem Samariæ, *1. Reg. 16.*
v. 23. 24. Negotiatores Regis, *2. Paral. 1. v. 16. 17.* Ieremias agrum,
Ierem. 32. 7. Principes Sacerdotum agrum Figuli, *Matth. 27. 7.* Ioseph
sindonem, *Marc. 15. 46.* Maria Magdalena, & c. Aromata, *16. Cor. 1. 2.*
Filius Dei Ecclesiam suam. *Act. 20. 28. 1. Cor. 6. 20. & 7. 23. d. Pet. 1. 19. 2.*
Pet. 2. 1.

EXEMPLA PROFANA.

Tariaci, mercaturam exercentes, abque omni
mania: apud quos, si quis domum emerit, sacra
Epicomæi fano, si vero prædium in vico quem
re coram magistratu solet, quod reuera iuste emiserit
agat, nec arte dolore vlit. Eodem modo & magister
dentem iurare iubet, quod sine malo dolo vendat.
no 42.

Themistocles prædium distrahens iussit pronun-
tium bonum illud habere. *Plac. in apoph.*

Cornelius alinam pecunia onustam in foro pro-
forum, eum fundum emisit. Vnde Cornelius gona-
mentum datum est. *Macrobius lib. 1. Sat. c. 6.*

Q. Mutius Scævola *Ep. 1. Max. eloquentum*
iuris peritorum eloquentissimus: cum aliquando pro
fundus, cuius emptor erat, semel indicaretur, iudicem
ser: dixit se plurius aestimare; addiditque centum milia
officio boni iuri non discedebat. *Rutil. in eus. 2. 1.*

Hermes Philoſophus Aegyptiæ auditor Synter-
ſcipulus Proclis, sub Hadriano principe, necnon
doctrina præcipuus, si quid empturus, minus iudicatur
tur, ipse nihilominus iustum promebat: quæ
vitra appetebat. *Suid.*

Episcopus.

DEFINITIO: ET ETYMOLOGIA.

EPISCOPUS componitur ex iis quod significat
id est, specula: & ἐπίσκοπος, id est, quod est speculator
inspector interpretari de episcopato, quod est
officium. Episcopus, locus ubi episcopus commo-
natura vide infra, ubi Prelatus.
Nehem. cap. 11. v. 22. Huzzi filius Eani, Leviter
est inspector, visitator, præfatus, præpositus. *Pet. 1. 12.*
visitavit, inuisendi curam suscepit, nominatur
Latino.

Episcopus, magistratus nomen fuit apud veteres
nos, vt docet Etymologicon trilingue Lugdun. anno
pag. 280. 281. Ab Ethnicis ad functiones sacras in
Episcopus illi, nomen Episcopus, quod est
vox apte deducta: ubi nempe Episcopus nomen
mis. Nam de grege filii Dei seruo agitur.

BIBLICI LOCI.

Christus Dei filius vnicus animarum noſtrarum
ſcopus appellatur. *1. Pet. 2. 25.*

Ecclesiam veri pastores & inspectores Episcopi
2. 23. Phil. 1. 7.

Episcopus fides & verè Christianos defendit
2. Tim. 3. 17.

SIMILITUDINES.

Episcopus: quemadmodum medicus quando
tur ad innum, statim de stomacho eius interoga-
ponere primum festinat: quia si stomachus sanus est,
validum est. Ita si sacerdotium integrum fuerit, con-
si autem corruptum fuerit, tota Ecclesia marcescit.
homil. 38.

Sicut cor sapientie locus est: Ita sacerdotis
pientie spiritalis. *In Matth. 21. homil. 38.*

Quemadmodum quem videris arborem palmarum
cidam intelligis: quia aliquam culpam habet, etiam
quum videris populum indisciplinatum & irrever-
bio cognosce, quia sacerdotium eius non est sanum.
hom. 38.

Quemadmodum qui principatum affectat, illi
intuentur longam patrum suorum senectutem: sic
cum viderint futurum, vt Episcopus ad longam
gnitatis suæ munere fungatur, quemadmodum
detur bare illum imperio satagunt: omnes in deum
fici cupientes, ac singuli honorem illum ad se de-
piscopus si rem recta ratione ac iudicio aggressus
tinus. Episcopo aduersantur, donec illum ececerit, &
datos inuoluerint. Perinde esse videas, vt si quis
tas habet eadem nauis vna secum nauigantes, qui
tium nauis, tum vectoribus affidue horique langu-
Lib. 2. de Sacerdotis.

Quemadmodum in prælis videmus generoſum
lites alacriter manum cum hoste conferere: eodem
rat, fortiter occumbere: Ita oportere puo animo
nisterii istius functionem se conferunt: videlicet vt
sum moueri iuxta parati sint. *Lib. 3. de Sacerdotis.*

Rex aliquis si cui ex subditis honorum
sum moueri iuxta parati sint. *Lib. 3. de Sacerdotis.*

habere quoscunq; velit in carcerem coniciendi, eos...
quod est membrum omnibus...
Philosophicae Sententiae.

ue feritium pati possit? Inde autem quasi indomitus non tantum...
Error.

Equus.

Error.

DEFINITIO: ET ETYMOLOG.

ERRARE est aliud pro alio putare, vel falsum pro vero putare...
Virgil. Mille mea Siculis errant in montibus agna.

ADAGIA.

oberrare chorda. Horatius.
... dicitur ut qui vel in simili ve crebrius peccant, vel
... iterum committunt.
... ad lapidem offendere. dicitur quod dicitur in xpo

quando labor...
... Campans, decipitur in semel. Dii male faxint: faxina-
... quamquam deceperit. Confine illi: Improbe Neptunum accu-
... quod in meo nasus agium facit. Wer mich einmahl betrogen hat:
... ne deute quod

Erubescencia.

DEFINITIO ET ETYMOLOG.

Erubescencia, Græce ἰσοδουλοῦσθαι, erubescio dicitur.
... timor in conuitiis, expectatione secundum.
... Damascenum lib. 2. c. 15. Et secundum eundem hæc

EXEMPLA BIBLICA.

Erubescencia exempli Serui Ehad. Iud. 3. v. 42. 25. Eliseus, 2. Reg.
... duo Presbyteri, Dan. 13. n. Serui,
... Christi, Luc. 13. 17.

Eruditio.

DEFINITIO ET ETYMOL.

Eruditio Græce ἀνομιμασία, et ἀνομιμασία, erudio dicitur. Etenim
... res rudis, aspera, & imperfe-
... rudem nominamus, a quo fit
... & eruditio, doctrina & erudite ad-
... & rudis, imperitia, & obtusitas ingenii: & ru-
... Sane rudis etiam erat
... sive pugnant. Præctica nouum
... de nouo contulâ, seu testæ
... veterum
... & rudis vetus materia veterum
... & rudis vetus materia veterum
... & rudis vetus materia veterum

PORTICAE SENTENTIAE.

Megander.
... ἀνομιμασία ἰσοδουλοῦσθαι ἰσοδουλοῦσθαι ἰσοδουλοῦσθαι
... ἀνομιμασία ἰσοδουλοῦσθαι ἰσοδουλοῦσθαι ἰσοδουλοῦσθαι

Omnes eruditio mansuetos facit.
... Erubescencia est bona institutio.
... In insipienti eruditio sum in aliorum mala.
... Litera discere oportet. Et discendum mentem habere.
... Duplum vident qui didicerunt literas.
... Sufsent aculum enim est eruditio vita.
... Pulcherrima est possessio eruditio mortalibus.
... Et inter agrestes est eruditio sermo.
... Pulchrum est etiam seni discere vehementer.
... Honor est omnibus eruditio mortalibus.
... Quam nihil discipula nisi mens aditu?

SIMILIVDNIES.

Democrati: quemadmodum moenia ciuitatibus, sic animi mens
... per disciplinam exculca decus munimentum præstant. Apud Ant.
... Pliny, vt laurus tota vires perpetuo: ita doctrinæ fama non fene-
... Terra que gignit falem, nihil aliud gignit: Sic ingenia fecunda in
... Joannis Ludovici Vitis: eruditio paltus ingenii vti crifimus, vt in-
... Thrueri, vt flamma lignis quotidie magis ac magis accendit-
... Quæmadmodum terra licet optime culta sit, & semine obruta,
... Sic eruditio diuersarumque artium scientia nequaquam solis præ-
... scitur. in apoph. 14.

FABVLA.

Hirundines & Olores.

Hirundines oloribus conuitia faciebant, & exprobrabant illis
... concelsa à diis singularis canendi facultas, qua primum rarissime
... & pratis abuti videamini? Ipsi scilicet inter vos suauissimos modos,
... & recta atque concluda adu cantu replemus. Quid queritis ar-
... Pandion, Athenæ, Thereus, Thracia, Barbarorum affinitas, contumelia,
... forma nostra mutata, Vix responsione dignas stolidas auiculas, v-
... Nostri causa, si ho-
... & illum suauitatis modulatorum spiritum admittimus, plurimi in hæc
... Neque in copia ac multitudine, neque temere, sed ex-
... pulcrum: corrumpere
... At vos à
... neque immerito, qui ppe quæ silere ne excitis quidem linguis scia-
... quam vili qui
... & in-
... Nos ne-
... Muliarum sacra, non prius in vrbibus cantaturi, quam non mo-
... Hoc inuit fabula præstantiam artium, neque locum dignitatis
... habere, neque vilo in pretio esse vulgo & apud imperitos. Cauere
... igitur eruditos sibi & Musis.

Euangelium.

¶ DEFINITIO: ET ETYMOLOG.

Euangelium, Græca dictio est. *euangeliōn*, id est, & est bona annuntiatio, nam *eu* bene, & *aggelion*, nuncio dicitur. In ecclesia, Euangelium est prædicatio gratiæ Dei peccatoribus respicientibus per Christum partem & efficaciter credentibus, & Deum timentibus oblata ad vitam æternam.

¶ BIBLICI LOCI.

Euangelium, pro historia per Euangelistas conscripta: ut cum dicitur. Euangelium secundum Mattheum, Marcum, &c. Vt interpretatur Lucas, *Act.* 1. 1. pro Evangelica doctrina, seu salutis doctrina, non ab hominibus excogitata, sed è celo, (*Ioan.* 1. 18.) ad nos allata, *Marc.* 16. 15. *Gal.* 1. 6. sicut prædictum fuit. *Esai.* 52. 7. ut mirum sit inter fides et verbum prædicatum relatio, *Rom.* 10. 17. pro doctrinæ illius salutiferæ annuntiatione. *Rom.* 1. 6. & 15. 19. *Cor.* 4. 15. & 9. 14. 2. *Cor.* 8. 18. *Phil.* 4. 15. & 2. 22. *Col.* 1. 5. 1. *Thess.* 2. 2. *Thess.* 2. 14. 2. *Tim.* 1. 8. & 2. 8.

Euangelium Crux interdum dicitur, *Gal.* 5. 6. 11. & à Petro *Act.* 10. 36. id est sermo, per excellentiam dicitur. *Act.* 10. 36.

Euangelium Christi, *Marc.* 1. 1. *Rom.* 1. 9. & 15. 19. 2. *Cor.* 2. 12. & 10. 14. *Gal.* 1. 7. 1. *Thess.* 3. 2. *Thess.* 1. 8. *Act.* *Rom.* 1. 1. 2. *Cor.* 11. 9. 7. 1. *Thess.* 2. 2. 8. 9. 1. *Pet.* 4. 18. Regni Dei, *Marc.* 1. 14. Ministri Euangelii aliquando suum illud vocant, *Rom.* 2. 16. & 16. 25. 2. *Cor.* 4. 3. 2. *Thess.* 2. 14. 2. *Tim.* 2. 8. Euangelium gloriæ Dei nomine significatum, *Rom.* 1. 1. 16. 1. *Tim.* 1. 2. 11. Euangelium læti comparatur, *1. Pet.* 2. 2. 2. (*Vide* 1. *Cor.* 3. 2.) Euangelium vocatur lex fidei *Rom.* 3. 2. 7.

Euangelium est æternum, *Apoc.* 14. 6. Arcanum, *Ephes.* 1. 9. & 3. 3. & 6. 19. *Col.* 1. 26. & 4. 3. 1. *Tim.* 5. 9.

Euangelii effecta: Fides, *1. Tim.* 4. 6. illustratio vitæ, *2. Cor.* 4. 6. 1. *Tim.* 1. 10. pax, *Ephes.* 6. 15. reconciliationis ministerium, *2. Cor.* 5. 19. Regnum Dei stabilire, *Matth.* 3. 2. & 4. 23. & 9. 35. & 24. *Matth.* 3. 14. *Luc.* 16. 16. *Coloss.* 4. 11. regumen vitæ, *Gal.* 6. 16. salutis collatio, *Act.* 13. 46. & 18. 38. *Rom.* 1. 16. Spiritus administratio, *2. Cor.* 3. 8. vitæ collatio. *Act.* 5. *Phil.* 2. 16.

Euangelii subiectum Christus, & eius gloriæ illustratio. *Rom.* 1. 3. 2. *Cor.* 4. 4. hinc fit, ut testimonium Christi nominetur, *1. Cor.* 1. 6. & 2. 1. 2. *Tim.* 1. 8. Dicitur virtus Dei, *Rom.* 1. 16. 1. *Cor.* 1. 4. 18. 24.

Euangelium quibus manifestum, *Matth.* 11. 25. & 13. 11. *Luc.* 10. 21. omnibus & palam in toto orbe annuntiandum, *Matth.* 10. 27. & 24. 14. & 28. 19. *Marc.* 13. 10. & 16. 15. *Luc.* 12. 2. 3. & 24. 47. *Tit.* 2. 11. ubique annuntiatum, *Col.* 1. 23. calumnias obnoxium, *Rom.* 3. 8. quibus operum, *2. Coloss.* 4. 3. per prophetas promissum, *Rom.* 1. 2. afflictionibus promouetur, *Phil.* 4. 1. 12. 13. à patricis recipitur, *Esai.* 53. 1. *Matth.* 7. 14. *Rom.* 10. 16. & 11. 25. 5. Euangelii certitudo, *1. Cor.* 2. 5. 1. *Gal.* 1. 8. 1. *Pet.* 1. 12. 2. *Pet.* 1. 16.

Euangelio omnia possibilia. *Matth.* 13. 46. Euangelistæ dantur Ecclesiæ à Christo. *Eph.* 4. 11. Euangelizare absolute positum pro prædicare. *1. Cor.* 3. 2. Euangelizare passive, pro Euangelium annunciari, aut Euangelii prædicatione dignari. *Esai.* 61. 1. *Matth.* 11. 5. *Luc.* 4. 18.

Euangelizari debet necessaria vitæ sustentatio, *Matth.* 10. 9. *Marc.* 6. 8. *Luc.* 9. 4. & 10. 7. *Rom.* 15. 26. 1. *Cor.* 9. 4. 7. 11. 13. *Galat.* 6. 6. 1. *Tim.* 5. 17. 2. *Tim.* 5. 17. 2. *Tim.* 2. 6. Vide Ecclesia.

Euangelii confirmatio ex donis Spiritus sancti. *1. Cor.* 1. 6. ex 8. Pauli constantia, *Phil.* 1. 7. ex multitudine, verè credentium in Christum, *Col.* 1. 6. ex Prophetarum oraculis, *2. Pet.* 1. 19.

Euangelii doctrina læc & cibis, *1. Cor.* 3. 2. *Hebr.* 5. 12. 1. *Pet.* 2. 2. Noua videtur, *Marc.* 1. 27. *Act.* 17. 19. 20. Noua tamen non est, *Ioan.* 3. 25. *Act.* 2. 16. & 3. 18. & 10. 43. & 13. 32. *Rom.* 1. 2. & 16. 25. *Eph.* 1. 9. & 3. 8. 9. 2. *Tim.* 1. 9. 1. *Ioan.* 1. 2. & 2. 7.

Euangelii definitio ab effectis sumpta habetur, *Rom.* 1. 16. finis, *Rom.* 15. 16. 2. *Cor.* 1. 9. & 2. 7. & 2. *Corinth.* 3. 18. & 10. 4. 5. 6. & 1. *Thess.* 1. 9. & 4. 3. *Tit.* 2. 11. 12. & 1. *Ioan.* 2. 12. Euangelii hostes duplices, *Matth.* 7. 6. Euangelii patrocium ab omnibus iulpicendum, *2. Tim.* 4. 16. *Hebr.* 13. 5.

Euangelii prædicatio quanti æstimanda. *Rom.* 10. 15. 2. *Cor.* 4. 4. *Gal.* 3. 2. 5. *Apoc.* 1. 20. Coniunctur mellis, *Matth.* 3. 7. *Luc.* 10. 2. *Ioan.* 4. 35. fermento, *Luc.* 13. 21. Est cultus Deo gratus, *Ioan.* 4. 36. *Rom.* 1. 9. & 15. 16. Euangelii admiranda propagatio, *Act.* 2. 41. & sequentibus. ca. præstantia, *2. Cor.* 3. 6. 7. *Eph.* 3. 8. *Col.* 1. 27. & 4. 3. 4. *Hebr.* 6. 18. Euangelium lege præstantius, *Esai.* 54. 1. *Rom.* 3. 3. 2. *Cor.* 3. 7. 8. *Gal.* 4. 24. 26. 27. *Heb.* 2. 1. & 7. 19. & 12. 18. 21. 23.

Euangelii paritas retinenda. *Rom.* 16. 17. *Gal.* 2. 5. & 5. 8. *Iud.* *Serf.* 3. Euangelii thesaurus in vasis fictilibus absconditus, *2. Cor.* 4. 9. Euangelii veritas, pro eius genuina puritate, *Gal.* 2. 5. Euangelii vis, quantum in arcanis patefaciendis. *Luc.* 2. 35.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Euangelij fructus quo ad prædicantem.

Qui docti fuerint: fulgebunt quasi splendor in firmamento.

& qui ad iustitiam erudiunt multos; quasi stelle in perpetuas. *Matth.* 13. Vt enim mihi est, si non euangelizauero, si enim non mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio multo magis. *Cor.* 9.

Notum vobis facio fratres Euangelium, quod euangelium est à me qua non est secundum hominem neque concupiscentiam eius, sed collabora Euangelio secundum vitam nos liberauit, & vocauit vocatione sua sancta. *2. Tim.* 1. *Gal.* 1.

Attendetibi & doctrinæ: in ista in illis. Hoc enim facio saluum facies, & eos qui te audiunt. *1. Tim.* 4. Noli itaque erubescere testimonium Domini in ista in ista vinctum eius, sed collabora Euangelio secundum vitam nos liberauit, & vocauit vocatione sua sancta. *2. Tim.* 1. *Ad audiendum.*

Cum Propheta defecerit dissipabitur populus eius: tu autem legem, beatus erit. *Prov.* 29.

Et audient in die illa surdi verba libri. Et addentur mino lætitiæ, & pauperes homines in sancto Iherosolyma. *Isa.* 29.

Et non faciunt auolare te vitro doctorem tuum, & tui videntes præceptum tuum, & aures tuas ad verbum tergem monentis. Hæc est via, ambulat in ea, & non ad dexteram neque ad sinistram. *30.*

Parum est, ut sis mihi seruus ad suscitandas tribulationes Israel conuertendas. Dedit in lucem gentium, ut sis illi ad extremum terræ. *49.*

Spiritus Domini super me eo quod vinxerim Domini nunciandum mansuetis misit me, ut mederer conuersionem dicar em captiuos indulgentiam, & clausis aperirentur. Si stiterit in consilio meo, & nota fecerit verbum meo, auertitsem vique eos à via sua mala, & à cogitatione pessimis. *Isa.* 62.

Noli subtrahere verbum, si forte audiant & conuertentur: quisque à via sua mala, vt pœnitent me mali, quod ego eis propter malitiam studiorum eorum. *26.* Non enim erubescio Euangelium. Virtus enim Dei est in omni credenti: Iudeo primum & Græco. Iustitia enim reuelatur in fidem. *Rom.* 1.

Notum autem vobis facio fratres Euangelium, quod vobis, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & *Car.* 15. Contestatur nos & Spiritus sanctus, postquam euangelium autem testamentum, quod testator ad illos, dicitur. Domine leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum, & in eas & peccatorum & iniquitatum eorum iam non reuertentur plus. *Hebr.* 10.

Euangelij usus bonus quo ad prædicantem, ut prædicantem habeat auctoritatem.

Primus ad Sion dicit: Ecce adsum, & Iherusalem. *Esai.* 41. bo. *Esai.* 41.

Mellis quidem multa, operarii autem pauci. Rogauerunt enim mellis, ut mittat operarios in messem suam. *Matth.* Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso mundo: omni omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Ego dedi eis sermonem tuum. *Ioan.* 17.

Sicut tu me misisti in mundum, ita & ego misi eos in mundum. *Ibid.*

Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur? Necessarium est aliquid loqui eorum, quæ per me non effectit Christus in gentium, in verbo & factis, in virtute signorum & miraculorum, in virtute Spiritus sancti, *Rom.* 15. 15.

Hæc loquere & exhortare, & argue cum omni impio, contemnat. *Tit.* 2.

Alorum quaras felicitatem.

Infirmos curate, mortuos suscite, gratis accipite. *Matth.* 10.

Non enim nosmet ipsos prædicamus, sed Iesum Christum minum nostrum, nos autem seruos vestros per Iesum Christum. Non enim quaero quæ vestra sunt sed vos. *11.*

Neque enim aliquando fuimus in sermone ad laudandum, sed in occasione auaritiæ, Deus testis est, neque quibus hominibus gloriam, neque à vobis. *1. Thess.* 2.

Argentum & aurum, aut vestem nullus concupiscimus. *1. Thess.* 2.

Vidus necessitatem accipit euangelium.

Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pernitentiam vestris. Non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Dignus est enim operarius cibo suo. *Matth.* 10. 6. *Luc.* 9.

In eadem domo manete edentes & bibentes, quæ vobis dabo. Dignus est enim operarius mercede sua. *18.*

Probauerunt Macedonia & Achaia collationem dantes in pauperes sanctorum. Placuit enim eis & dantes. *Act.*

Eucharistia.

DEFINITIO. ET ETYMOL.

Eucharistia, Græca dictio est, εὐχαριστία, quæ in nouo Testamento passim occurrit, & gratiarum actionem significat, teste veteris editionis latinæ authore. Sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, Eucharistie sacramentum dictum est, nempe quod in sacra mensa solemnes gratiarum actiones Deo patri reddantur à piis communicantibus pro redemptione æterna per Christi obedientiam usque ad mortem acquisita.

SENTENTIAE BIBLICAE.

Eucharistia sacramentum præfiguratum.

Renēs vestros accingetis, & calciamenta habebitis in pedibus vestris, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes (agnum) est enim Phale, id est, transiit Dominus. Exodi 12.

Pro quibus angelorum esca nutriti populum tuum, paratum panem de caelo præstitisti illis, sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuam, dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas, & desideriens vniuersiuique voluntati, ad quod quilibet volebat conuertebatur. Sap. 16.

Manna tuum non prohibuisti ab ore eorum. Nehem. 9.

Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spirituales biberunt. (Biberunt autem de spiritu, h, consequente eos petra: petra autem erat Christus.) 1. Cor. 10.

A Domino vultus discipulis suis ministratum.

Vespere facta discubuit, & duodecim cum eo: cenantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Ego enim accepi à Domino, quod tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam conauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, hoc facite quotiescunque biberis, in meam commemorationem. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. 1. Cor. 11.

A nobis reuerenter sumendum ob ipsius sublimitatem.

Vnde præfiguratur in agno paschali.

Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Exod. 12.

Anima polluta, quæ ederet de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populo. Leu. 7.

Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quæ secreta sunt, & quæ obtulerint filii Israël Domino, in quo est imunditia, peribit coram Domino. 22.

Leprosus aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. ibidem.

Cum lauerit carnem suam aqua, & occuberit sol, tunc mundatus vescetur sanctificatis, quia cibus illius est. Et infra.

Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquilinus sacerdotis & mercenarius non vescetur ex iis. ibidem.

PATRYM SENTENTIAE.

Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuiimus, sed panem sanctum sincera fide frangimus & distribuimus, dum quod diuinum & quid humanum est distinguimus & separamus, itemque separamus simul iungentes vnum Deum & hominem factum. Cyr. de Cæna Domini.

Quotidie Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec reprehendo, omnibus tamen dominicis diebus iuado, & hortor, si tamen mens sine voluntate peccandi sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi grauius magis dico eucharistiæ perceptione, quam purgari: & ideo quamuis peccato quis moderatur, peccandi tamen de cætero non habeat voluntatem, communicatus satisfaciatur lacrymis & orationibus, confidens de Domini miseratione qui confessione peccati peccata donare consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus: sed hoc de illo, quem capitalia & mortalia peccata non grauant. Nam quem peccata vel crimina post baptismum grauant, hortor prius publica penitentia satisfacere, & ita sacerdotis iudicio reconciliatum communicatione sociare, si vult non ad iudicium, seu ad condemnationem sui eucharistiam percipere, sed & secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus. Aug. in l. de Eccl. dog.

Accepe quotidie, quod quotidie tibi proficit, sic viue, vt quotidie merearis accipere: qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Aug. tractatus illud Matth. 6. Van. Sc.

Hoc sacramentum non immerito consecratis, sed in verbo efficitur Creatoris: nec bonorum dispensationum meritis ampliatur, nec malorum attenuatur. De eccles. dog.

Num in hoc myslerium nostrum pronuntias, & irreligiose ad crassas cogitationes vrages fidelium mentes, & humanis cogitationibus attentas ea tractare, quae sola pura & exquisita fide accipiuntur. Cyrill. ad Eutropium.

Christus sanctis sancta distribuit. Est cibus qui replet mentem & non ventrem. Mensam istam vide cuius gratia constituta sit, tremisce, & ultra in caelum ipsum ascende. Chrys. in Matth.

Quanta enim cordis contritione, & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate atque animi puritate illud diuinum coeleste myslerium est celebrandum. Domine Deus, vbi Caro tua in veritate sumitur, vbi sanguis tuus in veritate bibit, vbi summis ima, humanis diuina iunguntur. Vbi adest sanctorum praesentia angelorum, vbi tu es sacerdos, & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter. Quis dignè hoc celebrare myslerium potest, nisi tu Deus omnipotens offerentem feceris dignum? Ambros. in orat. ante missam dicenda.

Si tantum valuit sermo Eliae, vt ignem de caelo deponeret, non valebit sermo Christi, vt species elementorum mutetur? de totius mundi operibus legisti: quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo igitur Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat: non potest ea quae sunt, mutare in illud quod non sunt? Non enim minus est nouas rebus dare formas, quam mutare naturas. De sacr. am. lib. 3.

Liquet, quia praeter naturae ordinem virgo genuit, & hoc quod confectus corpus, ex virgine est. Quid quaeris naturae ordinem in Christi corpore, cum praeter naturam sit ipse partus ex virgine?

Vide, quid agas sacerdos, ne febricitanti manu Christi corpus attingas: prius curare, vt possis ministrare. idem de Viuis. li.

Verba euangelistae sunt vsque ad Accipite, siue corpus siue sanguinem, inde sunt verba Christi: Accipite & bibite ex eo omnes, & inde singula, qui pridie, inquit, quam pateretur in sanctis manibus suis accepit panem, ante, quam consecratur, panis est, vbi vero verba Christi accesserunt, corpus est.

Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes: hoc est corpus meum. Et ante verba Christi, calix vini & aquae est plenus, vbi verba Christi operata fuerunt, sanguis efficitur, qui plebem redemit. idem de sacram.

Ante benedictionem verborum alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi verè significatur. ibidem.

Si quotiescunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur, debeo illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittatur: qui semper pecco, semper habere debeo medicinam. ibid.

Qui vultus habet, medicinam requirit, vultus est, quia sub peccato lumen: medicina est coeleste & venerabile sacramentum. ibid.

Nec veluti quidam horror esset cruoris, sed maneret gratia redemptionis: ideo in similitudine quidem accipis sacramentum: sed vere naturae gratiam virtutemque consequeris. ibid.

Hic Christus in imagine offertur, illic vero in caelo in veritate, vbi apud Patrem pro nobis quali aduocatus interuenit. Ascende ergo, o homo, in caelum, & videbis ea, quorum vmbra hic erat, vel imago, &c. Ambros. de offic. l. 4. c. 43.

Biberunt ex eo omnes: ebrietas felix, satietas salutaris quae quanto copiosius sumitur, tanto sobrietatem sumentibus donare dignatur, & iudas bibit sed non saturatur, nec sitim extinguit ignis aeternus, quia indigne sicut mysleria Christi. Hier. super Lucam.

Accipit iustus panem, & benedicens fregit, tradens & figurans corpus suum in panem: quod est ecclesia praesens: quod accipitur in fide: benedicitur in numero, frangitur in passionibus, datur in exemplis, sumitur in doctrinis, formans sanguinem suum in calicem vino & aqua commistum: vt alio purgauerim à culpis, alio redimerem à poenis. Sanguine namque agui seruatur domus & percussione Angeli: & aqua maris rubri extinguuntur inimici, quae sunt mysleria ecclesiae Christi. ibid.

Merito nostrae reconciliationis causa hoc sacrificium constitutum est: & si sacrificii praecipua contempseris, sacrificii remedium sentire non poteris. ibid.

Christus assumpto pane qui confortat cor hominis, veritatem corporis sui representauit. idem in Matth. c. 25.

Hec namque singula victima ab aeterno interitu animas soluit, quae illam nobis mortem vniuenti reparat: quilibet surgens à mortuis, iam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter atque incorporaliter viuens, pro nobis iterum in hoc myslerio sacrae oblationis immolatur: eius quippe ibi corpus sumitur: eius caro in salutem populi patitur: eius sanguis non iam in manus fidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo penslemus quale sit pro nobis istud sacrificium, quod per abolitionem nostram vniuenti filii passionem semper imitatur. Gregor. in dial. lib. 4.

Cibus dulcis, est corpus & sanguis Christi, quod iudas accepit indignus. Greg. in hom.

Sacramentum Dei altissimi suscipiendum est, non discutien-

dum: venerandum, non iudicandum: fide sortitum, traditione sanctum, non traditione adinuenitum, sed de non sensibus. Tanges manu fidei, desiderii digno, non amplexu, tanges oculo mentis. Bern. serm. 20. in Cant.

Cedere, inuenisse est. Norunt fideles Christum habere in cordibus suis. Quia propius est: idem serm. 76.

Sicut corporalis cibus, quum ventrem inuenit, atque rebus occupatum, amplius laedit, magis nocet & multum pollulum, magis eum perdet, non sua natura, sed accipere. Chrys. hom. 5. sup. Matth.

Qui lecalitate viuunt in ecclesia, & communicare voluntantes se tealitate mundari, & discant salutem proficere sibi. idem li. de summo bono.

Vt traditur Christum ad crucifigendum, sed magna conscientia sub sacramento sumentibus illum, & in iudicis ad crucifigendum, tradunt tamen ipsum membra ad sumendum. Remigius in gl. sup. Matth.

Euentus.

DEFINITIO ET ETYMOLOG

Euentus dici potest, quodcuq; erit actum. cellus.

SENTENTIAE POETICAE Euripides in Antigone.

Ovis d' peis to pita...
Tis v' d' hoi' etos hotoi...
Quisquis in euentu rerum sapienter ac miselligit...
Fortunam, felicitor est.
Metabolopone d' aiunos avto...
Pai kata pofouoi, kata d' aiuna...
Fortuna mutacionem sustinet.
Nauiga secundum fluitum, nauiga secundum...
Ovis d' hoi' etos hotoi...
Ois d' hoi' etos hotoi...
Mortalia existens, mortalia quoq; te passurum...
Diuina agere vitam cupis, cum homo sit...
Idem in Hippolito coronato.

Facilius enim morbum quietus,
Et forti animo prae duri serer.
Laborum autem hominibus necessitas inuincibilis.
Idem in Alexandro.

Moderate dolere sapientia meditatur.
Idem in Oculo.

Qui optime vultur vir sapiens est.
Idem in Bellerophonte.

Idem in Alcmena.

Oportet hominibus generosum suscipere benevolentiam.
Euripides in Helena.

Idem in Menalippe.

Idem in Menalippe.

Idem in Menalippe.

Idem in Menalippe.

Non qui presentem fortunam non seruant,
 Non temere petunt maior a. porcuat.
 Sophocles in Theite.
 Πρωτα γαρ οὐκ ἐπιθυμῶντες
 ἄλλ' ἄντα μὲν ἔχοντες, τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ
 Πόδας ἔχοντες τὰ παλαιὰ καὶ ἀποκαίοντες.
 Omnium optatum est, non uolentiam esse in Deo,
 Sed suam amplecti sortem. Cupido autem rerum impossibilium
 Efficit, ut malis presentibus etiam frustrarentur.
 Bacchylides.
 Ἐπιθυμῶντες ἄντα, οὐκ ἐπιθυμῶντες ἄλλ' ἄντα
 ἔχοντες, τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ Πόδας ἔχοντες
 τὰ παλαιὰ καὶ ἀποκαίοντες.
 Quisquis uero infortunatus est, circa mentem uersantur, que
 Etiam post sequentes metum futurorum
 Curantibus, inuitis labor insuntur.
 Pythagoras.
 Οὐκ ἂν δ' αὖτις τὸν οὐρανὸν ἰδοῦναι ἄλλ' ἄντα
 ἔχοντες, τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ Πόδας ἔχοντες
 τὰ παλαιὰ καὶ ἀποκαίοντες.
 Quisquis dolenti hominibus Demonia fortune producant,
 Etiam tantum sortem acceptam ferat, nec indignerit.
 Antiphanes in Hemocho.
 Ἄνθρωποι φησὶ τὸν οὐρανὸν ἰδοῦναι ἄλλ' ἄντα
 ἔχοντες, τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ Πόδας ἔχοντες
 τὰ παλαιὰ καὶ ἀποκαίοντες.
 Hoc uero a uero differet: Vnus quidem infeliciter
 Inuenit molestem ipsam magis excitat.
 Alter uero consilium (quod contingit) accipiens commodate
 fert.
 Philemon.
 Οὐκ ἂν δ' αὖτις τὸν οὐρανὸν ἰδοῦναι ἄλλ' ἄντα
 ἔχοντες, τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ Πόδας ἔχοντες
 τὰ παλαιὰ καὶ ἀποκαίοντες.
 Tam grauis euasisti: non enim animi fortitudo
 Est quod nunc facies sed ignauia. Et pusillanimitas,
 Dolorem sustinere non posse, nec tristitia tua moderari.
 Multa sunt malis in adibus male,
 Quae te situlenti bona fieri.
 Menander in Canephore.
 Ἐπιθυμῶντες ἄντα, οὐκ ἐπιθυμῶντες ἄλλ' ἄντα
 ἔχοντες, τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ Πόδας ἔχοντες
 τὰ παλαιὰ καὶ ἀποκαίοντες.
 Apollodorus.
 Καὶ τὸν οὐρανὸν ἰδοῦναι ἄλλ' ἄντα ἔχοντες
 τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ Πόδας ἔχοντες
 τὰ παλαιὰ καὶ ἀποκαίοντες.
 Menand in Androgyn.
 Ταπεινὸν οὐρανὸν ἰδοῦναι ἄλλ' ἄντα ἔχοντες
 τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ Πόδας ἔχοντες
 τὰ παλαιὰ καὶ ἀποκαίοντες.
 Philemon.
 Μὴ σὲ καὶ πᾶσι πολλοὶ δὲ σὲ πᾶσι
 Αἰτῶντες, τὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ Πόδας ἔχοντες
 τὰ παλαιὰ καὶ ἀποκαίοντες.
 Multi domine sua sibi mala augent,
 Ipse sua culpa, et maiora faciunt, quam facta sint per na-
 turam.
 Veris gratia, obijt alicui filius, aut mater,
 Aut herede quibus alius ex necessitate,
 Quod si apud se cogitaret, mortuus est. Homo enim erat

Non amplius sit malum, quam a natura productum est.
 At si exclamer: Vita mihi non uisulisei, non amplius
 deho,
 Perijt hoc fecum qui reperit at:
 Præter mala presentia insuper alia colligit,
 Qui serg omnia apud se ratione desiderat.
 It malum adimit, & bonum capit.
 Αγαθὸς τις ἐστὶν ἀδελφὸς, ἢ ἀδελφὸς ἴσως,
 Τίθνη τις μὴ δ' εὐνοῖα τῶν θεῶν.
 Κεῖνός τις μὴ δ' εὐνοῖα τῶν θεῶν.
 Η τυχὸς τις, ἢ τῶν θεῶν ἢ ἐμῶν τῶν θεῶν.
 Η φῶς τις δὲ ἀπ᾽ αὐτῶν ταῦτα, φῶς τῶν θεῶν.
 Obscurus est aliquis: hoc nihil prohibet felicitatem tuam.
 Obsit aliquis: noli id agere ferre
 Sive peperit aliqua, nihil est molestum sive non peperit.
 Calamitosus sive aliquis, hic iustis ille plorat.
 Naturam nihil non istorum ferit: fuge maiores.
 Menander in Berozia.
 Πολλὰ δ' ὄντα καὶ
 Ἐν τοῖς πᾶσι τοῖς ἀλλ' ἢ πλείονα.
 Ταυμψίοντες ἴσως, τῶν δ' ἑκατόν.
 Multa ubique grauia
 Reperies in rebus, sed an plura
 Insint uisita, s'ud considerandum est.
 SIMILITUDO.
 Plutarcho. Ut qui canem lapide petens, noueram percussit. Ne
 sic quidem, inquit, male: Ita quod præter expectationem euenit, in
 bonam partem uertendum est. In Moral.
 ADAGIA.
 Incertus euentus.
 Mars communis. Αἰγὸς κριός. Homer. Iliad. 6.
 Incertus ac uariis belli euentus hoc adagio notatur.
 Anceps euentus rei.
 Quam anceps rei discrimen significamus, & incertum sero uer-
 gat victoria: conueniet illud:
 Καὶ τὸν δὲ χεῖρα παρὰ τὴν ἰτρίαν ταύρατα.
 Id est.
 Tum pater aurat librabat string, bilancer.
 Multa cadunt inter calcem supremaque labra. πολλὰ ὑστὴρ
 πῆλι κόλαος καὶ χεῖλος ἀγῶν. Gell. lib. 13.
 Monet prouerbium: Nihil incertum aut uicinum esse, quon-
 iam non reperitur aliquis casus possit interuenero.
 Inter os & offam.
 Eiusdem sententia cum precedente proximo: Gellius ex quadam
 ratione Catonis. Festus paulo aliter idem refert: Inter manum &
 mentum.
 Euentus præter expectationem.
 Quoties res multo facis euenit, quam uel fuerat insituta, & uel
 probabilibus coniecturis euentura uidebatur, conueniet illud:
 Ἄλλ' αἰετὶς Διὸς κερσεῖον τῶν ἀγῶνων. id est.
 Verum præpeller magni tonus usque uoluntas.
 Pindarus in Lybijs. hymno ultimo. Τοῦ ἀγῶνος ἡ πᾶσι φωνοῖ
 ἄλλ' ἴσως ἄλλοις ἔτος, ἢ καὶ τῶν ἀπ᾽ ἡμῶν βαλάν, ἢ πᾶσι τῶν ἀγῶνων
 φῶς, ἢ οὐ φῶς. Id est. Quod enim in factis est, euenit non potest
 sed erit tempus hoc quod aliquem desperatione iaculatam
 præter opinionem hoc quidem dabit, aliud uero nequaquam. Rur-
 sus Homer. Iliad. π.
 Ἄλλ' αἰετὶς Διὸς κερσεῖον τῶν ἀγῶνων. Id est.
 Sed magis atque hominum pollet tonus usque uoluntas.
 Nescis quid ieris uel per uchat. Macrobius & Gellius ex Menip-
 pes Parronis.
 Monemur, ne presentium successuum prosperitate elati, futuri-
 rum curam abijciamus.
 Nullo scopo iaculari ἀσκοπι τοῦ ζῆλον.
 De his, qui nihil certi habent propositum, ad quod instituti consi-
 lio, sui rationem referant. Legitur apud Lucianum in Toxaride.
 In herba esse.
 Significatur spes immatura. Metaphora est a segetibus teneris
 adhuc & herbescentibus. Ouid. in Epist. Helena.
 Si crebro iacias, aliud alias ieceris. An πολλὰ βάλλῃς, ἄλλοις ἄλλοις
 βάλλῃς.
 Res eadem si minus ex uoto succedat, sepius tentanda. Futurum
 enim est, ut serum serumq; perclit ante felicitas aliquando cadat.
 Arist. in libello de Diuina. ex omnij.
 Sol omnium dierum nondum occidit.
 Admouemur ne uilla de re securi simus, priusquam exitum
 derimus. T. Liv. l. 9. Decad. 4. Es ist noch nicht aller tag abend. Es
 sind noch nicht alle entchlaffen die eine boße nacht haben sollen. Es
 ist noch nicht aller Helligen abend.
 FABULA.
 Olla natans.
 Lebetem aeneum & ollam sicilem yndæ vis abstulerat.
 Tum olla magopere vitare concursum aheni, & formidare ac
 tremere. Cui lebes: Quid metuis? inquit, non ego tibi nocebo.
 Respondit olla, in tali iactatione se non possit securo esse animo,
 cui nox

OLYMPIA

nes. v. 24. Leprosi vtriusq; sexus, Num. 5. & 12. 3. Maria, 12. 15. Coré, Dathan & Abiron, 16. 24. 25. 26. 27. Achan, 19. 7. v. 24. 25. Ananias & Sapphira sunt species quaedam & tristissimum excommunicationis exemplum, Act. 5. 1. Eccl. Iudæi. 13. 4. 6. Corinthius inestitutus, 1. Cor. 5. 9. Pseudoapostoli, Gal. 1. v. 8. 9. Hymeneus & Alexander, 1. Tim. 1. 20. Phygellus & Hermogenes, 2. Tim. 1. 15.

SIMILITVDINES.

Exactio. Pax vera tunc præstantior, cum quod tabe vel faniæ est, abscinditur, at que projicitur, quando factiola & imbecillitas repellitur, vel omnino destruitur: sic certe cælis terra: sicut. Nam & medicus hoc modo reliquum corpus conseruet, & vitæ dux ad solvendum militum conspirationem, aliter non potest. Sic illius quoque tempore turrim factiolam, quando perniciosa illa pax, per probatam discrepantiam, & iniquitatem, tamquam laudabilem reddidit. Sic Paulus, contra se conspirabant, diuidebat, Rom. 16. 17. 18. 19.

EXEMPLA HISTORICA.

In sexto generali concilio Constantinopolitano Macarius Patriarcha Antiochenus cum Monothelitis pernicibus in sua heresi anathemate percussus. Theat. Luig. fol. 818.

Anacletum Antipapam Innocentius bis terue excommunicavit. Platina, Sigebertii continuator, Ordo Frisingensis, lib. 7. c. 23. Theodosius Imp. per octo menses ab Ambrosio excommunicatus, ob nimiam aduersus Thessalonicenses & Pannonas vindictam, quorum 7000. occidi curauerat: qui magistratus aliquos factis obrutos & contumeliose tractatos interfecerant. At veniam tandem petens, receptus est ab Ambrosio populo pro eo deprecante. Theat. Luig.

Innocentius Rom. Pp. excommunicavit tum ipsum Imperatorem Arcadium, cuiusque coniugem Eudociam, tum etiam ecclesiasticos omnes, quorum peruersis studiis Io. Chrysostomus in exilium electus fuerat. Niceph. lib. 13. c. 34.

Alexander III. Fredericum I. Imp. qui Octavianum Antipapam designasset, excommunicatione ferit, ac per vniuersum orbem literis missis hoc publicauit. Syluius.

Apud Germanos, qui scutum amississent in acie: sacris interesse non poterant. Tacitus.

Phocensibus ob direptum sanum Delphicum à Philippo victis Delphici sani & conuentus Amphibylonum communicatione interdictum: iusque ferendi suffragii ad Macedonas ab Amphibylonibus translatum. Pausanias in Phocis.

Apud Aegyptios subulcis vniuersis templa interdicta fuere. Herodot. lib. 2.

Apud Magos, Lentiginosi tanquam inuisi Diis immortalibus, ab aris præcularentur: cum iis, quibus viuentibus exequia facta sunt. Alex. ab Alex. l. 4. c. 18.

Excusatio.

DEFINITIONES ET ETYMOLOG.

EXCUSATIO, Græcè ἀπολογία, usq; & ἀπολογία, excuso dicitur. Est autem proprie excusatio obiecti criminis dilutio, & venit ab excuso, quod est quasi ex causa detraho. Huius diminitiuum est excusatiuicula, hinc excusabile, excusatione dignum.

PATRYM SENTENTIAE.

Cæpiisti non defendere peccatum tuum, iam inchoasti iustitiam: perficitur autem in te, quando nihil aliud facere desistebat. Augusti. de Civ. serm. 4.

Desinunt esse peccata quæ propter grauiora vitanda suscipiuntur. Sicut enim in rebus vilius non vocatur damnum quod propter maius lucrum admittitur, ne grauius admittatur. in epist. ad Phil.

Abiit, vt id quod propter bonum ac licitum facimus, si ex hoc propter nostram voluntatem quicquam mali acciderit, nobis imputetur. idem ibidem.

Non alligamus onera grauia & humeris vestris imponimus quæ nos digito non tangemus: quoniam si officii nostri salua ratione possemus, nouit ille, qui nostra scrutatur corda, malle nos hæc agere, quæ vt agatis hortamur, quam ea, quæ vos agere cogimus. De opere Monachorum.

Nulla est peccati excusatio, si amici causa peccaueris. De Amic. cap. 7.

Multitudo sociorum, impunitatem non facit criminum. Hieron. in epist.

Supereest vt diligas diligentem, & in scripturarum campo iuuenis senem non prouocet: nos nostra habuimus tempora, & cucurrimus quantum potuimus, nunc de corrente & longa spacia transeunte nobis debetur otium. in epist. ad August.

Non enim vt aduersarius, sed vt amicus scripsimus: ne iuuecti sumus in eos, qui peccant, sed ne peccent, monemus: neq; in illos tantum, sed in nosmetipsos seueri iudices sumus: Nullum læsimus, nullius nomen de mea scriptura vel sermone signatum est, neminem sermo noster specialiter pulsauit, generalis de vitis disputatio fuit, sed qui mihi irasci voluerit, plus ipse de se, quod talis est confitetur. in epist. ad Nepos.

Non est facile malum de perfecta ætate credendum: quam vita præterita defendit, & honorat vocabulum dignitatis. in epist. ad Ru.

Vitatum generis humani vitium est libendo peccatum committete.

EXEMPLA BIBLICA.

Excommunicationis & separationis exempla: Adam & Eua, Ge.

mittere: & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo excusare. *Greg. lib. 22. moral.*

Fit plerunq; vt dum iniqui correcta in se mala defendere nequeant, ex verecundia peiores fiant: & sic in sua defensione superbiunt, vt quaedam vitia contra vitam corripientis exquirant, & eo se criminolos non existimant: si crimina aliis imponant: qui cum vera inuenire nequeant, fingunt, vt ipsi quoq; habeant, quod impari iustitia increpare videantur. *lib. 10. moral.*

Peccatum peccato addit, qui culpam, quam fecit, patrocinia defensionis adiungit. *lib. 22. moral.*

Quidam dicere nonnunquam solent, concessis vitium, aliena non querimus: & si digna misericordiae retributione non agimus, nulla tamen peruersa perpetramus, quum tamen diuitem post hanc vitam vltix gehenna suscepit, non quia aliquid illicitum geluit, sed quia immoderato vsu totum se illicitis tradidit. *in pastorali.*

Noli iudicare proximum, sed magis excusa. Excusa intentionem, si opus non potes: puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusar, suade nihilominus tibi & dicito apud te ipsum. Vehemens fuit tentatio, quid de me illa fecisset si accepisset in me similiter potestatem? *Bern. super Cant. ser. 11.*

In quacumque hominum verseris frequentia, caue alienae conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex, & si perpetratum actum quid deprehendes, ne sic iudices proximum, magis autem excusa. *de 12 grad. bo.*

Ad hoc vt verum fatear, ea mihi deesse video, quae maxime necessaria videntur, diligentiam & ingenium: quia nec doctus, nec indoctus pariter istiusmodi excusandi mos est, nec facile scitur, qui vel experientia, qui vel ex verecundia mos prodeat, si iniuncti operis obeditio non probat. *de diligendo Deo in princ.*

Excusatio perfecta, testimonium conscientiae suae. *de Confid. lib. 2.* Quamvis vera sint, credenda non sunt, nisi quae certis iudiciis comprobantur, nisi quae manifesto examine conuincuntur, nisi quae ordine iudicario publicantur. Non enim qui accusatur, sed qui conuincitur, reus est. *1. fid. l. 1. soli.*

Superbus vult se credi constantem, prodigus liberalem, auarus diligentem, temerarius fortem, inhumanus parcum, ignarus quietum, timidus cautum. *Proser. de vita contempt. lib. 4.*

Hoc enim maximum vitium est, quo laborat humanitas, vt post peccatum suum maxime ad excusationis refugium, quasi poenitentiam se confessione proferat, quod facinus inter summa peccata constat numeratum esse, quia inde nascitur, vnde ad poenitentiam itus tardius venire videatur. *Cassian. in Psal.*

SENTENTIAE PHILOSOPHORVM.

Sine summo scelere non potes, quod maleficium in alijs vindicaris, idem in aliorum locio cum scire defendere. *Cic. pro Sest.*

Nemo se auarum intelligit esse, nemo cupidum, ceteri tamen ducem querunt: nos sine duce erramus, dicimus, non ego ambitiosus sum, sed nemo Romae aliter potest viuere. Non ego sumptuosus sum, sed vbiuis magna impensa exigit. Non est meum vitium quod iracundus sum, adolescentia hoc facit. Qui quidem nos decipimus, non est extrinsecus in malum nostrum, intra nos est, in viceribus ipsis sedet, & ideo difficulter ad sanitatem venimus, quia hos aegrotare nescimus. *Sen. 60. epist.*

Intellige tua esse vitia: quae putas rerum. Quaedam enim locis & temporibus adscribimus, at illa quocumque transferimus, secutura sunt. *ibid.*

Nullum putaueris locum sine teste excusatorum querere. Vitium est, non posse praetenditur, sed nolle in causa est. Emitte excusationem nemo peccat inuitus, omne peccatum voluntarium est. *in Prosa.*

Puerum aetas excusat, foeminam sexus, extraneum libertas, domesticum familiaritas: amicus est scilicet qui offendit, fecit quod non iuit: inimicus fecit quod debuit, prudentiori remittamus. *in quadam epist.*

Vtendum est etiam excusatione aduersus eos, quos inuitus offendas, quantumcunque possis id quod feceris, necesse fuerit, nec aliter potueris facere. *Cic. lib. de Offic.*

Voluntario facinori nulla est excusatio imprudentiae. *Cic. Rhet. vet. lib. 8.*

Nam qui post factam iniuriam se expurgat, parum sibi proficit. *Terent. comad. 6.*

BIBLICA EXEMPLA.

Excusationis legitima exempla: Dauid. *1. Sam. 17. 29.* Achimelch. *22. 15.* Christus. *Matth. 12. 3.* Excusationis modestae exempla: Fratres Ioseph. *Genes. 42. 10.* Ruben, Gad, & dimidia Tribus Manasse. *Ios. 22. v. 23. 24.* Gedeon. *Judic. 8. v. 1. 2. 3.* Anna. *1. Sam. 1. 15.* Daniel. *Dan. 6. 22.* Excusationis peccati exempla: Adam & Eua. *Gen. 3. v. 12. 13.* Iudas. *4. 4. 16.* Iudaxi. *Ier. 2. 35.* Excusationis ineptae exempla: Saia. *Gen. 18. 15.* Saul. *1. Sam. 13. vers. 11. 12. 13.* *1. v. 15. 20.* Vocati ad coenam magnam. *Luc. 14. 18.* Excusationis ironicae exemplum. Paulus. *Act. 23. 5.*

Execratio.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

EXECRATIO, Graece *καταρα*, dicitur. Execratio est malorum deprecatio. Ab execror, quod deprecor, fit execrabilis, deprecabilis, exortandum, autem haec omnia a sacrum. Vide *Gal. 3. 13.*

ADAGIA.

In vltimas terras, in *1. Reg. 27. 1.* Quoribus in execratione locum vehementer sententiam. *Theoc. & Cicero.*

Tragicae execrationes in *7. Reg. 18. 24.* Pro magnis seu grauius & duri imprecationibus. Deuotionis templum. *Act. 14. 18.*

In cui dicebatur, qui crebris execrationibus *Diog.*

Ocedipi imprecatio. *Ouid. in 1. 1. 1.*

De tragicis imprecationibus & ingenitibus malis *lam. Vide apud A. schylum.*

Phocentium execratio. *Quint. in 1. 1. 1.*

De iure in anno multis vinculis obstricto. *Vide de rodor lib. 1. & Strab. lib. 4.*

In omni fabula & Daedali execratio, in *1. 1. 1.*

Quadrabit in auctores atrocium facinorum *instratum.*

Exemplum, Exemplar.

DEFINITIO: ET ETYMOLOGIA.

EXEMPLAR, Graece *παράδειγμα*, dicitur. Exemplum est imitacionem fit aliquid ex intentione agentis, & quae sunt in vltimis *1. 1. 1.*

Exemplum, Graece *παράδειγμα*, dicitur. Exemplum est imitacionem fit aliquid ex intentione agentis, & quae sunt in vltimis *1. 1. 1.*

Exemplum, Graece *παράδειγμα*, dicitur. Exemplum est imitacionem fit aliquid ex intentione agentis, & quae sunt in vltimis *1. 1. 1.*

LOCUS BIBLICUS.

Exemplum mala caueda. *Psalm. 87. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*

SENTENTIAE BIBLICAS.

Si declinasti a viro tuo atque polluta es, & conceperis ro viro, det tibi Dominus in maledictionem, exemplum in populo suo. *Num. 5.*

Gladio & igne pereat, & sic deleatur, vt non solum sed etiam bestias sit in sempiternum, pro exemplum inobedientiae. *Esai. 16.*

Posuit me quasi in proverbium vulgi, & exemplum in ram eis. *Iob. 17.*

Qui se iungit fornicariis, nequam erit, putredo & vitium erunt in eis, & extollentur in exemplum maius, & detestatio eius. *Ecl. 10.*

Erit Moab in derisum omnibus, & in exemplum in derisum. *Ier. 48.*

Proiciam super te omnes abominationes tuas, & conuertam afficiam, & ponam te in exemplum. *Nahum. 3.*

Ciuitates Sodomorum & Gomorrhorum in exemplum conuertione damnauit, exemplum eorum, qui impia aduersariis. *2. Pet. 2.*

Sodoma & Gomorra & finitima ciuitates similitudine nicate, & abeunt post carnem alteram, facta sunt in exemplum. *Iuda. 7.*

Sitis sine querela & simpliciter filii Dei, sine reprobanda die nationis prauae, & peruerse, inter quos licet in mundo: vt bura vitae continet: ad gloriam. *1. Pet. 2.*

... vestra nota sit omnibus hominibus. 4.
... vobis fratres, vt honeste ambuletis ad eos qui foris
... aliquid desideretis. 1. Theff. 4.
... estis fidelium in verbo, & conuersatione, in charita-
... in castitate, vt profectus tuus manifestus sit omnibus.
... praebe te ipsum exemplum bonorum operum, in do-
... in grauitate, verbum sanum irreprehensibile.
... & disciplinatus inter vos? ostendat ex bona con-
... operationem suam in manufactura sapientiae. 1. Cor. 3.
... accipite fratres exitus mali, & longanimitatis, &
... patientiae, prophetas, qui locuti sunt in nomine Domi-
... vestram inter Gentes habentes bonam, vt in
... de vobis, & quam de malefactoribus, ex bonis
... considerantes, glorificent Deum in die visitationis. 1.
... Dei, vt beneficientes obuietate faciatis im-
... hominum ignorantiam. 1. Thes. 4.
... est pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt se-
... eius. 1. id.

Cum maiores voluptati deseruiunt, nimirum, minoribus lasciu-
uix frenata laxantur. Greg. lib. mor. ad.
Bona, quae facere ipsi negligimus, haec ad correctionem nobis
Deus ab illis fieri demonstrat, vt qui praecipuum non attendimus,
saltem exemplis excitemur, atque in appetita rectitudinis nil libi
mens nostra difficile existimet, quod perfecte peragere ab aliis videt.
idem lib. 9.
Nullum ego consilium melius arbitror, quam si exemplo tuo
fratrem docere studeas, quae oportet fieri, prouocans eum ad me-
liora, & consulens eumque verbo, neque lingua, sed opere & verita-
te. idem lib. 10.
Quid est quod omnipotens Deus & virtutes suas tacere vol-
uit, & tamen ab his, qui illuminati sunt quasi inuiti indicatur?
nisi quod seruis suis exemplum dedit, vt ipsi virtutes suas occultari
desiderent: & tamen vt alii eorum exemplo proficiant, produntur
inuiti, facta sua occultando seipos custodiunt. Sed dum produntur
inuiti bona ad proximos extra transmittant, occultentur igitur
studio: sed necessitate publicentur, & eorum occultatio sit
custodia propria, eorum publicatio sit utilitas aliena. idem li-
bro 19.
Volantia animalia se vicissim ferunt alis suis, quia sanctorum
mentes in eo, quod superna appetunt, considerantes inuicem al-
ternis virtutibus excitantur. Ala enim sua me percussit, qui exem-
plo sanctitatis me ad melius accendit: & ala meum vicinum ani-
mal ferio, si quando alteri opus bonum, quod imitur, ostendo.
idem lib. 24.
Qui plenissime intelligere appetit qualis sit, tales debet aspice-
re, qualis non est, vt in bonorum forma metatur, quantum ipse de
subiecto diffinis est. Iustorum enim species quati quaedam for-
ma nobis imitanda proponitur. Lectio haec bonorum vita. idem li-
bro 30.
Dum nos quasi licenter laetos aspiciunt, audacter subditi ipsi ad
illicita reuoluuntur. Greg. in mor. super illud 1. Cor. 29. si quando ridet
bam ad eos non credebant.
Sunt nonnulli quos ad amorem caelestis patrie plus exempla
quam praedicamenta succedunt. idem lib. 1. Dialog.
Dum monstrare, qualis debet esse pastor, inuigilo, pulchrum de-
pinxi hominem pictor fecit. Greg. in pastorals. de serps.
Qui in occulto bene viuit, sed alieno profectui minime proficit,
eius est. Qui vero in imitatione sancti uisus positus, lumen rectitu-
dinis ex se multis demonstratur, lampas est: quia & sibi ardet, & aliis
luceat. Greg. super Ez. ecb. hom. 5.
Perpendo Petrum, confidero latronem, aspicio Zachaeum, & nihil
in illis aliud video, nisi ante oculos nostros posita spei & poenitentiae
exempla. Greg. hom. 25.
Cum clericum videmus, admonendus est, quatenus sic uiuat, vt
exemplum vite secularibus praebat, ne si quid in illo reprehendi-
tur, ex eius officio ipsa religionis nostrae estimatio grauetur. idem
in hom. super Euan.
Ideoque malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non
dignitatem. In iudicio enim tuo sedes, si quidem bene uixeris, & be-
ne docueris, populum instruis: si bene docueris, & male uixeris, tui
solus condemnator eris. Nam bene uiuendo, & bene docendo,
populum instruis quomodo uiuere debet: bene autem docen-
do, & male uiuendo, Deum instruis quomodo te debeat condem-
nare. Ioan. Chrysol. & haec. dist. 40. can. Multi sacerdotes. 5. id-
eoque 40.
Qui sanctum virum imitatur, quasi exemplum aliquod intue-
tur, scilicet in illo quasi speculo prospicit, vt adiacet quod deesse
virtutis agnoscat. Minus enim seipsum homo ex seipso considerat.
Sed dum alterum intendit, id quod minus est, virtutis addidit. Ipsi.
de summo bono lib. 1. par. 1. c. 11.
Aspice ex alio tormento quod timeas. Respice in alieno exitio
quod paueas. Euita foueam, in quam alium uideris cecidisse co-
ram te. Pericula aliena in te perimisce. Quae uerbis doces, exemplis
ostende. idem in Syno. soliloquio lib. 1. c. 10.
Vita malos, caue iniquos. Si fueris socius conuersationis, eris &
virtutis. Simili simili coniungi toler: vitam cum malis ducere, peri-
culosum est, & cum his, qui prauae uoluntatis sunt, sociari. idem So-
liloquio lib. 1. c. 3.
Maioris est culpe manifeste quam occulte peccare, dupliciter
enim reus est, qui aperte delinquit, quia agit, & docet. Ipsi. de summo
bono lib. 2.
Non tibi uidetur grauiorem Christus sustinere persecutionem,
qui suggestionem maligna, exemplo pernicioso, scandali occasione ab
eo peruerit animas quas redemit, quam a ludaeo, qui sanguinem
suum fudit. Bernd. in serm.
Sermo quidem uivus & efficax exemplum operis est, facile per-
suadens quod intendimus, dum factibile probat esse quod suade-
mus. idem in ser. 2. de Resurrect. Dom.
Pulcherrimus jordo est & saluberrimus, vt onus, quod portan-
dum imponis, tu portes prior, & ex te dicas, qualiter oporteat aliis
moderari. Bernd. in epist. 72.
Validiora sunt exempla, quam uerba, & plenius opere docetur,
quam uoc. Leo Papa in serm. serm. 10.
Sic luceat lux uestra coram hominibus: id uero ex hoc fit: cum
apparet

SENTENTIAE PATRUM.

OLYMPIA

apparet misericordia in affectu, benignitas in vultu, humilitas in habitu, modestia in cohabitatione, patientia in tribulatione. Hugo de claris animis lib. 2.

Illi prudentiores sunt semper habiti, qui multorum hominum conuersionibus probantur eruditi. Cassi. 1. Epist. epi. 38.

Clarius enim suas maculas reddunt, si illi, ad quos multi respiciunt, aliqua reprehensione fordescent. Alioquin expedit non videri, quam tunc horum irrisione signari. Omnes ergo, qui grauiorum celsa petimus virtutum, humilia deseramus, sic in nobis frons libera, ut aliorum possimus emendare peccata, & quartimen omne quod inquinat, & ideo dissimilis ab accusato debet esse, qui iudicat. idem lib. 3. epist.

Infructus redditur animus in furis, quando praeceptorum commouetur exemplis. idem lib. 5. epist. 44.

Res minor ad potioris currit exemplum, & alieni facti iure iudicem fulminet, qui peccatis praestat exempla. idem lib. 10. epist. 13.

Nemo amplius acquirit, quam qui se bona conuersione tractauerit. idem lib. 12. epist. 3.

Qui docent tantum, nec faciunt ipsi, praecceptis suis detrahunt: Bonum est autem recta & honesta praecipere: sed nisi & facias mendacium est, & incongruens atque ineptum, non in pectore, sed in labris habere bonitatem. Qui nimium parcus est, discit aqua, & polestra vitam posse tolerari. Qui odit uxorem, huius enumerantur coelibatus bona. Habenti malos liberos, orbitas praedicantur. Aduersus impios parentes nullum vinculum esse naturae, licet pauca sint, varie tamen collocata, innumerabilia verba conficiunt. Non est in fas, aut eum, qui ob iustitiam miserissimus fuerit, sua in mercede fraudari. Laetantius Firmianus lib. 3. Diuinarum institutio. aduersus gentes.

Sanctorum exempla perpicaciter recordamini. Innocentius Papa, & hab. dist. 29. De quibus caussis.

POETICAE SENTENTIAE.

Plautus in Pseudolo.

Præbium esse patrem oportet, qui gnatum suum esse præborem, quam ipse est postulat.

Ibidem.

Idne tu miraris si patris filius? Claudianus.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Quid de Ponto lib. 3. eleg. 2. ad Cottam.

Cui serianum non unum sulmina terrent?

Iunctas, percussio turba pavore solet.

Cumq; deat paries ventura signa ruinae.

Sollicito vacuis sic locus ille metu.

Quis non e timidi agri contigia vitat?

Vicinum metiens ne trahat inde malum?

Idem 6. Falorum.

Sic agitur censura, & sic exempla parantur.

Cum index alios quod monet ipse facit.

Hor. Carm. lib. 3. Ode. 5.

Hoc cauerat mens prouida Reguli.

Dissentientis conditombus

Fædæ, & exemplo trahentis

Pernicem veniens in auium;

Si non periret nans ferabilis

Caprea nubes.

Hor. Seim. lib. 1. Sary. 1.

Paruula (nam exemplo est) magni formica laboris

Ore trahit quodcumq; potest, atq; addit aceruo,

Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.

Iuuen. Satyr. 14.

Plurima sunt Fustine & fama digna iustis,

Et nitida macula, ac rugam signentia rebus,

Qua monstrant ipsi pueri, trauntq; parentes,

Si daniosa senem iuuat alicuius, & haec

Nullatenus patris idem mouet arma frustillo.

Ibidem.

Expellit ut non sit adulter a large

Filia, qua nunquam maternos dicere machos

Tam cito nec tanto poterit contexere cursum,

Ut non ter decies respiciet & conscia matris

Virgo sui caros non hac distante puellas

Implet, & ad machos dat eundem ferre cymada.

Sic natura subteruelacium & citius nos

Corrumpunt victorum exempla domestica.

Ibidem.

Sed reliquos fugenda patrium ruestigia dicunt.

Et monstrata diu veteris trahit orbita culpa.

Abstineas igitur damnis huiusce, erentim vel

Vna potest ratio est hec crimina nostra sequantur

Ex nobis genita, quoniam dociles sunt audis

Turpibus ac prauis omnes sumus, & Catilinae

Quocumq; in populo videmus, quocumq; sub axe

Sed nec Bybitus erit. Bruti nec monentur
Nil dicitur sedam, visusq; hac litana tam
Intra qua puer est, proci hinc proci
Lenem. Cantus per nobilitate par
Maxima delectus puero reuerentia
Arpe parat: nec tu pueri contenti
Sed peccatoribus obstitit tibi filium
Nam si quid dignum cenaris fecerit
Quandquidem similem tibi se non corpore
Nec vultu dederit morum quod filium
Omnia deterris tua per Vestigia peccet
Corripies nimirum, & castigabis acerbo
Clamore, ac post hac tabulis imitate paratis
Vnde tibi frontem libertate inq; paratis
Cum facias perora sena vacuamus, ceteris
Iam pridem capis hoc venosa cicambria

SENTENTIAE PHILOSOPHICAE

Id agamus, ut meliorem vitam sequamur, quam contrariam. Alioquin quos emendare volumus, longum est. Illud quoque efficimus, ut nihil imitandum timere ne imitanda sint omnia. Hoc primum promittit, secundum omnem humanitatem & copiam quae professione dissimilitudo nos separabit. Vltimum quae admirationem parare volumus, ridiculosa delectatio ad Lucilium in epist.

Prodest sine dubio, eisdem sibi impositis, ut aspicias, quem interesse cogitationibus tuis iudicas. longemagnificentius est, sic vivere, inquam, habere, ac semper presentis oculis. Cum iam profectum eriam tui reuerentia, & donec te eum feceris, quae audas. idem epist. 25.

Dignus tibi sit: coram te peccare pudeat. Difficile posterior dies ex vitio alterius, sapiens emendat. Iam maioris sequi vestigia, si recte praeserint, idem epist. 25.

Si bene egeris, ipse tibi personae auctoritatem dabit. Autem bene facere iuriam. Auctor malis bonis

Filius, quid imitandum sit, dicitur. Sed libere tur. Aris. lib. 1. Poetiae.

Exempla non ponimus, quia ita sunt, sed ut sentiamus. idem lib. 1. Frierum.

Opposita iuxta se posita, magis elucescunt. idem lib. 1. Munde.

Accipere virtutes virtuosorum, beatissima est via. idem.

In omnibus oportet imitari meliorem, vel in actionibus humanis minus creditur. idem.

Magis mouent exempla, quam verba. idem lib. 1. Ethic.

In actionibus humanis minus creditur. idem lib. 1. Ethic.

Quando sermones dissonant in operibus scilicet. idem.

Iuuenes sunt custodiendi, ut nec dicant, accedunt tunc aliud, quia ex dicere & audire aliquid impedit. idem lib. 1. Politic.

Considerandum hunc esse tractum legendi. idem lib. 1. Politic.

alios probes & quae maxime inter aliorum dicta laboris. idem lib. 1. Politic.

inter se, quam a Graecis, & Graecorum excellentes. idem lib. 1. Politic.

Plurima ingenia magis exempla, quam orationes. idem lib. 1. Politic.

Plurumq; autem praecceptis parentum imbuti. idem lib. 1. Politic.

Exemplum vitiosum est, si aut istalium est, ut respiciatur. idem lib. 1. Politic.

Exemplum est alicuius facti, vel dicti praeteritum. idem lib. 1. Politic.

Hoc ipsum maximum artificium est, aut in ore. idem lib. 1. Politic.

exemplis vitia. Nam rerum omnium imperiti, qui vitiosum est, rebus ante gestis exempla petere non possunt. idem lib. 1. Politic.

tiam facillime deducuntur in fraudem. Aris. qui vitiosum est, rebus ante gestis exempla petere non possunt. idem lib. 1. Politic.

acciderit, facile ex eorum euentibus suis possunt. idem lib. 1. Politic.

dere. Cic. Rhet. nouor. lib. 4.

Duo illa nos maxime mouent, similitudo & exemplum. idem lib. 1. Politic.

Orati

Maiores natu in conuuiis ad tibias egregie. idem lib. 1. Politic.

carmine comprehensa pangebant, quo ad ca. idem lib. 1. Politic.

uenum alacriorem redderet. Quid hoc? idem lib. 1. Politic.

lius certamine? Pabertas carnis tuum decus. idem lib. 1. Politic.

rium cursu acas, ingredientes actuosam vitam. idem lib. 1. Politic.

is formam quae. idem lib. 1. Politic.

prosequatur. Ar. idem lib. 1. Politic.

SIMILITUDINES.

... sicut in corpore si aliquod membrum infirma... non omnino languet stomachus: si autem stomachus... membra inveniuntur infirma. Sic si alius Chris...

tum sternat & pedibus conculcetur: Similiter feruntur utraque vitia hominum privatorum, sed quasi pedibus vulgus it, ac impingit in abominaciones primatum. in apoph. 94.

Exercitium. Exercitatio.

DEFINITIO: ET ETYMOLOG.

EXERCITIUM. Græce γυμνασία, sicut dicitur. Et est vite humane conferuatio, caloris naturalis lima, exercitatio dormientis naturæ, virtutis in corroboratio, superfluitatum consumptio, otio inimicum, temporis licentiam, iuuentutis debitum, & senectutis gaudium. Ille ergo solus ab exercitio sustinetur qui sanitatis beneficio vult carere. secundum Fulgentium.

EXERCITATIO. Græce ἀσκήσις, sicut dicitur, exercitio dicitur; venitque ab arce, quod est premo, fatigo, quasi extra arce. Exercere proprie fatigare est. Terentius. I sane ego te exercebo hodie ut dignus es. scilicet. Aliquando exercere ponitur pro agitare, commouere, pro inlequi, pro labore, colere, a cuius frequentatio exercitio fit exercitium & exercitatio: & exercitio fatigatus particulariter: & exercitio nomen, hoc est, militum multitudo quod exercendo fit melior.

SENTENTIAE BIBLICAE.

Qui operatur terram suam, satiabitur panibus. Prov. 12. Quodcunque unquam facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas. Eccl. 9.

SENTENTIAE PATRUM.

Cum sit utilis ad instruendum lectio & adhibita collatione maiorem intelligentiam præbeat, melius est conferre quam legere: collatio docibilitatem facit. Nam propositis interrogationibus cunctarum rerum error excluditur, & sepe objectionibus latens veritas aperitur. Isid. de sum. bon. l. 3.

Sæpe illa, quæ in publico non valent, necessario quædam prius in secreto exercitatiois usum exposcunt, quia si ea prorsus in occulto negligimus, vti postmodum eis, dum opus est, in publico non valent. Itaque de institutione nostrorum.

Constat omnem operam si longa intercedere quiescat, ægre restitui. Quis enim ignoret cunctis aut artificibus, aut artibus maximum decus vti venire: dumque studia consueta non frequentantur, brachia in corporibus; ingenia pigrescere in artibus? Cass. lib. 9.

Accedit profecto ingenium, nisi vigilantia reparatur: cito excediunt hœrea, quæ assidua non fuerint adiectione sustenta: thesaurus ipse, quam facile profunditur, si nullis iterum pecuniis completur: sic humanus sensus cum alieno non læcitur, id est; restituitur inuenio, cito potest attenuari de proprio. Cass. l. 9. 4. epist. Non facile capitur à diabolo, qui bono vacat exercitio. Hier. in serm.

Rusticus duos habet nervos, lacertos fortes; exercitatio hoc facit, siue cum corpore in oleo, si voluntas facit usum, usus exercitium, exercitium vires subministrat. Bern. ad patres.

Pastoribus vigilantibus exhibitæ est visitatio angelorum & allocutio. Agnoscent ergo homines, quia qui in labore hominum non fuit, visitari ab angelis non merebitur. Bern. in serm. 3. maiestatis Domini.

POËTICAE SENTENTIAE.

Virg. in Georg.

- Labor omnia vincit.
Improbis, & duris virgini in rebus egestas.
Hesiodus.
Dij bona laboribus vendunt.
Horat.
Terrupti Acheronta Hercules labor.
Cura labore non bene est.
Sopho. in Elect.
Quocumque, vult experitur, prædicant.
Egere curis, qui valent prudentia.
Antiphon.
Domat atq; subigi cuncta diligentia.
Ouid. in epist. Phædræ ad Hippolytiam.
Arist. ubi à teneris crimem condidit annis.
Ibidem.
Quod caret alterna requie, durabile non est.
Hac reparat vires: fessasq; membra lenat.
Ibidem.
Arem & arma tuaribi sint imitanda Diana:
Si nunquam cesses tendere mollis eris.

SENTENTIAE PHILOSOPHORVM.

Omnes artes, omniaque opera quotidiano usu & iugi exercitatio.

ALYXANTIA

tatione proficiunt. Quod si in parvis verum est: quanto magis decet in maximis custodiri? *Veger. de re milit. l. 2.*

Vita humana proprie vti ferrum est: ferrum si exerceas conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficitelem homines exercendo conterit: si nihil exerceas, inertia atque torpedio plus detrimenti affert, quam exercitatio. *Gall. l. 1.*

Quem in ipsa re trepidare nolueris, ante rem exerceas. *Senec. 23. epist.*

Diligentia cuiuslibet operis obtutitas permollitur: sic prudentia sine iustitia parvi vel nihil prodest: iustitia vero sine prudentia multum: sic sine vtu scientia parum: vtu autem cum scientia multum. *Bec. de disciplina scho.*

Constantia parit, constantia parta dissolvit. *idem ibid.* Scintilla difficilis ventatis, facilius in disserendo reperitur, qua si studio obferuantie per multum tempus committeretur: iuxta illud Aristotelis, bona opinio facit videte verum *idem ibid.*

Vnum hoc ad virtutis animi partem summopere conferre dicimus, exercitacionem videlicet infantium, qua in moribus est. *Flar. 7. de leg. Dial.*

Oportet vos verborum nostrorum memores, si quid aliud exercitis cum virtute exerceat: scientes absque virtute exercitaciones & possessiones omnes malas ac turpes esse. *Exercitatio sine virtute manca admodum in Menex. l. 30.*

Exercitium est causa sanitatis, & de conuerio. *Aristot. lib. 5. Metaphysic.*

Exercitium vt in pluribus conseruat sanitatem. *idem lib. 1. Rhetorice.*

Exercitium temperatum conseruat sanitatem. *Aristot. libro 2. Ethic.*

Exercitatio facultatis gratia suscipitur. *l. 8. Top. c. 5.*

Et profuse & remisse nimum exercitaciones labefactant vires, euertantque funditus: & poculenta ac esculenta si modum transgredantur, vel infra modum adhibentur, labefactant valeudinem eodem modo, si in moderata sunt & modica: parum augent, ac videntur. *l. Ethic. 2. c. 2.*

Qui optime sit corpore constitutus naturaque bonis, & adiumentis instructus: ei exercitatio optima conueniat, necesse est. *l. 4. de Rep. c. 1.*

ΑΡΟΡΗΤΗΓΜΑΤΑ.

Diogenes dicebat, vsum atque exercitacionem quemadmodum in actionibus extraneis, ita & in actionibus virtutis & animi, tum celestiatem quandam, tum facilitatem parere. *Laert. l. 5.*

Aristoteles frequenter dicere solebat ad parandam sapientiam tria pouillimum necessaria esse: Naturam, doctrinam, exercitacionem. Exercitatio enim nisi naturae & doctrinae accedat, nil solide eruditionis hauries. *Laert. l. 5. c. 1.*

Demetrius quendam inteliciter declamantem admonuit, vt sese diligenter exerceat: cumq; is respondisset, Nunquam apud me non declamo: nihil igitur mirum, inquit: si dicis inepte, qui haecenus semper stulto auditore solutus sis vt. *Erast. l. 8. apoph.*

Cicero, cum M. Crassum pro rostris magno populi applausu laudasset, & eundem postea ex eodem loco acerbis conuiciis incestaret: Quid, ait Crassus, an non me nuper ex hoc ipso loco laudasti? Laudam, inquit, sed exercendi gratia argumentum infame declamans. Solent enim Rhetores tractare materias aduersas, velut cum laudant Bufirdem, aut febrim quartanam, aut ingratitude. *Erast. l. 4. apoph.*

Socrates dicere solitus est, saltatione mouenti corpus spatiosa domo opus esse ad exercendum sese: at qui canit aut ratione sese exercet: huic vel stanti, vel accumbenti quoniam locus sufficere. Hoc dicto probabat moderatas exercitaciones praetermitti a cibo sumptu: turbulentes improbat. *Erast. l. 3. apoph.*

Idem cum ad vesperam vsque deamouisset strenue, interrogatus cur id faceret? respondit, Quo melius cenem. Ostendit vir sapientissimus, exercitacionem corporis multum prodesse sanitati. *Cic. l. 5. Tuscul. quast.*

Plato solebat admonere, vt neque corpus sine animo exerceamus, neque animam sine corpore: vt pariter vtriusque curam habeamus. Nam alterum athletarum est, alterum inertium, *Laertius lib. 3.*

Anonymus Quoniam apud Lacedaemonios in summo pretio erat ius, quod illi nigrum appellant, adeo vt feniores hoc contenti non desiderarent carnes, sed eas iuuenibus cederent, Dionysius Sicilie tyrannus dicitur huius gratia coquum emisse: Laconicum, vtq; mandasse vt sibi hoc ius appareret, nullus parens impendit. Quod vbi rex gustasset, ac displicuisset, expuit. Tum coquus, Huius inquit ius, o rex lumendat postquam te Laconum more exercearis, & in Eis ota laueris. *Plut. in Lacon.*

ΣΙΜΙΛΙΤΥΔΙΝΕΣ.

Chrysostomi, sicut omne artificium corporea visitatione seruatur & additur: Sic & gratia omnis per exercitacionem additur, & per detractionem minoratur. *lib. 6. 3. Math.*

D. Hieronymi, qui nauali prelio dimicaturi sunt, in tranquillo mari flectunt gubernacula, remouenturque & vncos preparant: dispositumque per tabulas dente gradu & labente vestigio stare sinister ostendunt: in simulacro pugnae didicerunt, in vero certamine sententiis & ego qui diu tacui (sistere quippe me locum supplicium est) prius exerceri cupio in paruis quamquam rubiginem linguae abstergere, vt viderem rem historiam. *in vita Malchii monachi.*

Pij Pontificis, sicut caeca est sine duplicata natura, est disciplina, in vtraque tamen parum momenti fuerit exercitium: sed hisce tribus ab solutio cum certamine.

Plutarchi vt ferrum aut ares vtu splendescit: Sic certitudo enitescit animi vigot. *in moral.*

Vt ferrum si non vtiis, obducitur rubigine: Sic negotiosus tractandis exerceas. *in moral.*

Ioannis Ludouici Vrius. Cato ingenium hominis esse simile, quod ex vtu splendescit: at in ocio rubigine & exedatur. Exercendum semper ingenium: ocaeriorum seminarium: si d' honesto alioque & pulchro conditione & virtute. Nam flagitiosis aut turpibus exercitiis non exercere esse, sed conumpere. *in Sallustio. l. 2. c. 4.*

Thyrueri, Vinum suapte sponte paulatim experant, vlla tam magna eruditione, & virtute, quae non curam tandem elanguescit atque decreuit. *in apoph.*

7 HISTORICA EXEMPLA.

Demosthenes cum sibi non tam artem, quam rationem nunciationem deesse animaduerteret: subterfugit, vt suae adificauit, in quem singulis diebus descendit, vt de, vti sique componenda causa: saepe etiam diuinos continuos libri cetera alicuius capitis parte: vt ne transgredi, inde praerecedencia possit. *Aelian. lib. 7. Variorum. in Demosth.*

In Elide septimum esse, quod Xistius ex eo appellatur. Amphitryonis filius, ad laborem patientiam quod rationibus se confirmans, sentes omnes, qui pullulantes vellere ac eredere sit solitus. *Paul. l. 6.*

Lycurgus requirenti, cur corpora Virginum erant rum & iaculorum iactu subigeret? Vt, inquit, famulatum in valentibus corporibus exordium acciperetur, & ipsa strenue partus iubeunt, facie simul & brachijs perire decerent dolores: ac si qua incumbat necessitas sua liberorum, & patriae salute pugnant. *Plut. in apoph.*

Egamionidus ephebus factus, vbi palatru dicitur non tam magnitudine virtutum seruauit, quam vellebat ad Athletarum vsum: hanc ad belli existimabat exercere. Itaque exercebatur plurimum currendo & latissimum, quoad suans complecti possit, atque contentum plurimum studii consumebat. *Probus in Epamoni.*

Socrates vsque ad vesperam conuiciis interduum cecit. Interrogatus autem, cur id faceret? Quo melius cenam sonari inambulando famem, respondit. *Plut. lib. 2. apoph.*

Exilium.

7 DEFINITIO.

EXILIUM, Graece $\varphi\omega\lambda\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma$ & $\varphi\omega\lambda\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma$ dicitur, quod Exilium autem venit ab exili, qui dicitur extra patriam esse, qui extra patriam eiectus est: hinc exilio dicitur extra patriam eiectus viuo, & exulabundus in exilio. Exsul, extra solum natale eiectus. *Heb. Nabul. d. verbo dicitur illa est, natuuit, fugit, vagatus est. Exemplum in Caio cetera Graece $\nu\omicron\lambda\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma$ fugio, iergum vero. De exilio proditum dicitur in Dictionario.*

7 POETICA SENTENTIA.

Eurip. in Med.

$\Pi\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\sigma\tau\epsilon\tau\alpha\ \varphi\omega\lambda\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma\ \epsilon\iota\sigma\iota\tau\epsilon\iota$
 $M\upsilon\lambda\alpha\ \alpha\tau\tau\epsilon\rho\ \alpha\eta\epsilon\iota\ \epsilon\chi\lambda\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma\ \mu\alpha\lambda\alpha\ \sigma\iota\omega\mu$
 $M\epsilon\tau\alpha\ \delta\epsilon\ \epsilon\kappa\ \alpha\lambda\lambda\alpha\ \sigma\tau\epsilon\phi\alpha\delta\iota$
 $H\omicron\upsilon\varsigma\ \pi\alpha\tau\epsilon\rho\varsigma\ \epsilon\iota\sigma\tau\epsilon\tau\alpha\ \delta\epsilon\ \mu\epsilon\tau\alpha$
 $L\alpha\beta\omega\mu\ \nu\omicron\lambda\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma\ \alpha\lambda\iota\sigma\tau\epsilon\tau\alpha\ \sigma\upsilon\pi\epsilon\tau\alpha$
 $Q\upsilon\alpha\mu\ \tau\epsilon\rho\rho\ \pi\alpha\tau\epsilon\rho\ \pi\alpha\tau\epsilon\rho\ \pi\alpha\tau\epsilon\rho$

7 SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Exilium, est scelerum poena, *Parad. 4.*
Exilium ibi est, vbi virtuti non est locus. *Pro. 15. 16.*
Omnes scelerati & impii, quos leges caudae ducunt, sunt, et si solum non mutant. *Parad. 4.*

terribile est iis, quibus quasi conscriptus est habitandi... patria miserum est, plena miseriorum sunt provincie...

reditum pro exilio fore. Sunt quibus nunquam peius quam in patria sua sit. D. In exilium cogor. R. Cupiendo quod cogaris...

De exilio. DIAL. LXVII.

Francisci Petrarcha.

D O L.

Quid tu igitur iusto pelli malles exilio? habes quod ad iniuriam cumulum ais id diuertim trahitur: habes...

Heracles interrogatus, Argiuusne esset, an Thebanus? respondit, Non vnam curo patriam iactare...

ΑΡΟΡΗΤΗΡΟΜΑΤΑ.

Demetrius dicebat peregrinationem & exilium vitæ frugalitatem docere: olla quippe, & thorus herbaceus, famis ac laboris sunt...

OLYMPIA

His emigras: Notans regionem esse incommodam, & oppidum frigidum. *Erast. l. 6. apoph. ex Plat.*

Aristides ab amico quodam rogatus, quam ob causam exilium in tam molestem fuisset respondit, propter ignominiam patriæ, à qua iniuste in exilium missus esset, quæ ob eam iniustitiam ubique male & ab omnibus audiret. *Stob. ex Serm. ser. 37.*

Anaxagoras ab Atheniensibus damnatus exilio, & cuidam dicentis priuatus es Atheniensibus. Ino illi, inquit, me. Sentiens Atheniensibus magis opus esse Anaxagoræ, quam contra. *Laert. lib. 2. cap. 3.*

Silpo cuidam noxiu esse exilium affirmanti, respondisse fertur. Quibus tandem & qualibus bonis priuatus exilium, animi ne an corporis, an fortunæ? An iudicandi agendique dexteritatem aut felicitatem auferret? haud sane. An fortitudine, iustitia, aut alia quampiam virtute priuaret? Ne id quidem. Sed nec villo fraudat corporis bono. An non quæ licet in aliena terra bene valere, viribus polleat, acutum cernere, & audire acute, interdum vero multo magis, quam si in sua terra quis maneat, fortunæ vero bonis exilium neminem exiit. An non visum est multos, tum dertum cum exules sunt facti, positos fortunæ bonis splendidioribus: vt Phœnix, Thémistocles, &c. *Stob. ser. 38.*

Diogenes cuidam per conuictum dicenti, Sinopenses te exilio damnarunt. At ego, inquit, illos mansione, significans, se quod solum vertere iuberetur, nihilo infeliciorum esse his qui in patria manerent, nec exilium æquo animò pati possent. Tam enim miserum est manere coactum, quam exulare coactum: Philosophus, cui quævis terra patria est, si iubeatur ire exulatum, vniuersum tantum civitatis exul est. At qui nusquam potest viuere nisi in patria, plurimarum regionum exul est. Hoc ita refert Plutarchus in libello de Exilio: Te Sinopenes Ponto exulem esse iusserunt: at ego, inquit, illos hac damno peena, vt in Ponto extremisque Euxini littonibus inclusi perpetuo manerent. Diogenes mutarat patriam, sed melius exulabat potius, qui infelici regioni erant adscripti. *Laert. l. 6.*

Idem cuidam illi probro obicienti, quod exularet à patria: Miser, inquit, istius rei cauta philosophatus sum. Siue quod exilium compulisset Diogenem ad philosophandum: siue quod ideo didicisset philosophiam, vt exilium similesque casus æquo animo perferri posset. *Laert. l. 6.*

Demetrius Phalerens cum exularet, ac apud Thebanos in gloriis humilisque viueret, audissetque Craterem philosophum, qui ipsum inuideret, multa placide phudenteque de ferendo exilio disputantem. Male, inquit, lit negotiis & occupationibus per quas hæc tenus talem virum cognoſcere non licuit. *Laert. l. 5. c. 3.*

Alexandria cuidam exilium acerbe ferenti, respondisse dicitur. Ne horrebas exulare ciuitate. A iustitia enim exulare miserum est. Quo responſio sensit, eos nequaquam miseros esse, qui priuati erant, vel peculiare quasdam animi dotes, ab imperitis in exilium mittuntur, quibus innocentia semper consolatrix afflatur. *Plut. in Lacum.*

Themistocles quum pulsus primum Athenis, & mox tota Græcia, venisset ad Persarum regem, ditissimus ab eo factus est. Porro, Magnifica dona quibus à rege honoratus erat, intuens, dixit, O pueri! perieramus, nisi perissemus. Perire autem videtur, qui cogitur exulare: at Themistocles feliciter cesserat exilium. *Plut. in apoph.*

Tenax rediens ex Troiana expeditione, quum ob Aiæci fratris mortem Telamoni patri esset iniustus, atque ab eo exilio multaretur, ad socios conuersus, ait: Patria est, ubi cumque bene est. *Cicer. in Tuscul. quæst.*

Rutilium, consolanti cum cuidam dicenti, instare bella ciuilia, & ob id breui futurum vt omnes exules reuerterentur: Quid tibi, inquit, male feci, vt mihi peiorem reditum quam exitum optares? Malo vt patria exilio meo erubescat, quam reditu intereat. *Seneca de benef. l. 6. c. 37.*

SIMILITUDO.

Musonius, quemadmodum si quis in patria agens, aliam tamen domum in habitans, non eam in qua natus erat, sese inaceraret, & ob eam rem lugeret, nihilo homo & ridiculus esset: Pari ratione, is qui in habitans aliam ciuitatem quam in qua natus est, calamitatem patitur, talis merito stultus haberi queat & vecors, in libro in quo tractatur, Exilium non esse malum. *Stob. meminit ser. 38.*

Plutarchus, de corporis morbo quidam hoc exceperunt commodi, quod vacant negotiis, quibus distringebantur, & quosdam labores obiecti reddere validos. Sic quibusdam exilium, paupertas, naufragium: oceano fuit philosophandi. *in mor.*

ADAGIA.

Seruabis bouem, *Saxadæus. Plat.*
Hoc velut anigmata significabant exilium.
Testaceum flagellum *significabant exilium.*
De rebz subito transmutatis siue de exilio repentino. *Conuenient enim astracismo, de quo vide adagium Testula transmutata.*
Terram pro terra, *vt in eod. libro dicitur.*
In hominem exulem errantem, & incertis Siganensem scilicet. *Esch.*

BIBLICA EXE

Exilium exempla: Adam & Eva, *Gen. hain. 12. 1. David. 2. Sam. 15. v. 13. 14. 16. Elias. 1. Reg. 17. v. 5. 6. Osee 9. 9. 3. 4. Ioseph, Maria & Castulus. Vnde velus.*

Exul erat Christus, comitatus excolis huius. Esse decet, cuius nos quos, membra sumus.

Paulus & Barnabas, Act. 13. v. 50. 51. Aquila, Priscilla dxi. Act. 18. v. 1. 20. Pii in hoc mundo peregrinatio. Act. 11. v. 1. 14.

HISTORICA EXE

*Vt Cicero scribit, pro Cæcina, exilium non fugiunt manu: sed per fugium portusque supplicii, nam qui non nam aliquam subterfugere, aut calamitatem, solum tenent, eisdem & locum mutabant. *Historia de Verbis Iuris.**

Exilii apud Rom. triplex genus erat, auctore *Martiano*, omnium locorum interdiceretur accessus, præter vasulam deportabatur, sicut *Claudius Cælar* quædam dicitur, vltra tertium lapidem ab vrbe egredi veniens. *Claudius Cæsar* legem sanxit: vt hi, quibus pronuntiatus esset, vrbe quoque iam moueretur. *Alex. l. 3. c. 20.*

In *Seripho* Insula, & apud nonnullas circa Caucasum criminibus maximis nullum morte afficit, sed exilio manet, & agro exterminari, legimus. *Alex. l. 3. c. 3.*

Exorcismus.

DEFINITIO: ET ETYMOLOGIA.

EXORCISMVS, Græce dictio est, *ἔξωρσις*, & *ἔξωρσις* dicitur, Summus sacerdos adiuuam Christianam, *ἔξωρσις* est actus vt *ἔξωρσις* dicitur, Adiuuam temporalem. Est autem adiuuatio contra Diabolum, & habetur in *Act. 19. c. 16. Ante decem dies. De hac materia vide supra in Act. 19. c. 16. in aduersione arboris.*

BIBLICA LOC.

Exorcista vocabantur, qui Demones eieciunt, nomen obestatione, quam vulgo Coniurationem vocant. *admirare.*

Exorcista tempore Pauli, *Act. 19. 13.*

Expectatio.

DEFINITIO: ET ETYMOLOGIA.

EXPECTATIO, Græce dicitur *ἔσπερος*, & *ἔσπερος* dicitur, Hebr. *ἔσπερος* à verbo *ἔσπερος*, expectatio præfationem est. Hinc Græce *ἔσπερος*, incognitum. Est autem expectatio morus spei propter cogitationem respectu auxilii alieni. *sec. B. Tom. prima. in Act. 19. c. 16.*

Dicitur autem expecto à verbo *specio*, quo non tantum compositione: licet antiqui etiam in simplici veterum vnde augures specere, hoc est, inspicere aures dicitur, nem auum pro inspectione & contemplatione. *Ennius postquam flexit. Et vultu specit custodes. Vestium seruati diligentia vestes inspiciebant. *Plautus. Terentianus. specit, iunctor. auriculat.* Et quoniam cum aliquem prope veniat, frequenter aspiciere solemus, ideo expecto dicitur. Aliquando pro moram trahere. *Verg. Trin. Cæcilius. nunc expectat.* Nonnunquam desidero. Idem. Expectatio de expectatio, quod modo præfationem, moram tantum significat.*

POETARVM DICTA.

Homerus in *Ἰλιάδ.*
ἄλλ' ἔσπερος τοὺς ἄλλους πάλιν, ἀνίστασθαι δέοι.
*Turpe certe diu expectare. *ἄνθρωποι γὰρ ἔσπερος.**

SENTENTIA PHILOSOPHORVM.

De hereditatis expectatione. *DIAL. 11.*
Francisci Petrarcha.
GAV.
Hereditatem ordi senis expecto. *R. Modus.*

atque felicissimus vndiq; sublatus ipsam quoq; Tiberium excita-
uit, concursusque in Capitolium ingens factus, & pene conuulsa
templorum fores ad perfoluenda vota, agendasq; diis gratias nocte
luminibus, fractoque vocibus silentio gratulando carentium, salua
Roma, salua patria, saluus est Germanicus. Quis vero tandem rei
exitus? Is nempe qui humanis in rebus est creberrimus. Venit nun-
cius certior obisse Germanicum, hinc publicus dolor, ac gemitus
non edictis, aut diebus f. stis, aut illis omnino consolationibus coer-
ceri quiauit. Nota est historia libro Cæsarum 4. G. Spero iuuenem
filium reuersurum. R. An hij parum iuuenes de quibus dixi? acci-
pe iuniorem, Marcellus eiusdem diui Augusti nepos ex sorore,
quantum putas expectaretur ab auunculo, qui eum sic dilexit, vt
Vergilianum illud carmen nobilissimum, quo summus vates ado-
lescentis illius pene pueri memoriam horieffauit, sine lachrymis au-
dire non posset, & actori silentium imperaret? Quomodo mater
Octauiæ, quæ illam sic amauit, vt vsq; ad vltimum vitæ suæ finem,
quasi tunc extinctum continè deploraret, omnemque consolatio-
nem, non tantum contemneret, sed odisset? Quid hæc autem, &
quid putas? nisi quod careri, non reddit, sed relatus est, & Drusum
quidem non qualem acceperat Germania Romæ, Antiochia Ger-
manicum, Marcellum Baniãa restituit, vestrarum expectationum
fors communis, tu tibi nunc aliam fingis, & fors veniet quem expec-
tas qui cum venerit fortassis, vt abeat, & sperare incipies & optare.
G. Amici absentis aduentum spero. R. Quis miretur expectari vi-
uos, cum mortui expectentur, vt perhibent? quod nisi inter fatuos
verificari non habet. Arthurum Britones expectare fama est. Ne-
ronem principem mundi sub sine reditum quidam somniant.
Vita vestra ab initio ad extremum non modo imis expectationibus
plena, sed ipsa expectatio vana. Id sic esse si non vides aut modicum
yixisti, aut nimium, quid hic agitur neglectisti. G. Expecto villicum
rure venturum. R. Aut domus arserit, aut messis euauerit, aut præ-
tium exauerit, aut vitæ grando percussit, arbores turbo conuul-
serit, arua torrentibus inundarint, aut apes auolauerint, locustæ saris
insultauerint, columbos corui & mures, pullos vulpecula, agnos
lupus inuaserint. Hi ferè rustici sunt rumores. G. Vxoris aduentum
spero. R. Si hoc speras, quid iam metuas ignorare. Sic est tamen. Sunt
& qui expectent coniugem, & qui febre.

Experientia.

DEFINITIO ET ETYMOLOGIA.

EXPERIENTIA, Græcè *πειρα*, a *πειρω* experior dicitur.
πειρα, item & *ἀπειρα*. Hebr. *Chaker*, à verbo *Chaker*, id est
rem exactè seruatus est, perquisiuit funditus. Gallicè *Cercher*.
Experientum autem siue experientia nihil aliud esse videtur, nisi
accipere aliquid ex multis in memoria retentis, cum aliqua ratio-
nacione in particularibus, secund. B. Thom. sup. lib. Posteriorum. 2.
col. 2. l. fin.
Experientia est cognitio singularium. Ars vero vniuersalium, se-
cund. Arist. lib. 1. Metaph.
Experientia venit ab experior, Experiorque venit à perio verbo,
quo vrebantur antiqui pro aperio, docere: vnde peritos dicimus do-
ctos, expertos. Sicuti econuerto, Imperitos, indoctos, atque inexper-
tos, vnde peritia & imperitia deriuantur, ab eo verbo actiuo perio,
sive compositum, quod est in vsu, experior, vnde experti, periti & ex-
perientia, vsus, doctrina. Expertes autem dicuntur ignari, rudes,
nullam rerum experientiam habentes. Item expertes, qui non senti-
unt, vt expertes doloris, qui dolorem non sentiunt, vt expertes mor-
tis, qui non moritur. Experts humanitatis, qui nihil habet humani.
Sunt tamen qui velint expertem non ab experior venire, sed ab ex
& pars, quasi extra partem. Venit autem à perio, vnde dicitur experi-
or, à perio, paris.

SENTENTIAE BIBLICAE.

Experientia laudabilis.

Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Qui non est expertus, pauca recognoscit. Eccl. 1. 34.

SENTENTIAE POETARVM.

Terent. Adelp.

Nunquam ita quisquam bene subdulta varione ad vitans fuit.

Quis ves, at as, vsus semper aliquid apporet noni, Aliquid moneat, ut illa, qua se scire credas, nescias: Et qua tibi putar as prima, in experuendo repudiet.

Quid. 6. Met.

Serui venio vsus ab annis.

Manil. 1.

Postquam omnis cæli species vedentibus astris Percepta in proprias sedes, reddita cæcis.

Fastorum orationibus sua cuique potentia formata Per varios vsus artem experientia fecit. Exemplo iunfrante Siam.

Quid. 3. Art.

Sic bene venator cervis ubi verita tendat. Sic bene quis fremens, velle moriturus, Auscipibus nos fructus: quis iustitiam habet. Nam qui multo pisce narturur aqua.

Propert. 3. 11.

Venturam melius praesagit natus a morte: Vultuibus didicit miles habere motum.

Quid. 2. Pont.

Da veniam, quæso, nimio, ignosce timore. Tranquillas etiam nauis agis horret aquas. Qui semel est lapsus, saluæ pice ab hauris. Omnibus vna cibus arua subesse patet. Sape canem vsus in longe fugit agnos, lupum. Credit, & ipsa suam nescia vitæ spes. Membra reformidant mollem quoque iuncta. Vnaq; sollicita incitat vmbra metum. Sic ego fortuna rebus confusus iniquis. Peccare concipio, nisi nisi resse meo.

Menander.

Experientia, vnde res vniuersas. Experientia enim in experientia imperat.

PHILOSOPHORVM PLACITA.

Ex ipsa experientia proficiuntur omnis artis experientia: Artis quidem illi ad eas res pertinent, quæ experientia permanent. lib. 2. Demonstr. c. 18. T. 27.

Multa euidem rei occasionones, vnde experientia proficiunt: videtur, scientia atq; artis similitudo. Verum vsu atq; exercitatione hominibus ars & scientia tur. Vnus enim artem, vt recte Polus ait, genuit: cæca fortuna imperitia. lib. 1. Metaph. c. 1.

Experientia quidem vsusq; rerum nihil ab arte differunt: ad agendum reteratur: quin etiam multo magis aduertimus, qui vsu valent, quam eos qui sine vsu præditi sunt. id quod volunt, contemni: propterea quod & vsus rerum singularium cognitio est: ars vniuersalium vero & effectus omnes in rebus singulari versantur. ibid.
Ars omnis in ortu veridatur, idque vniuersum agere modum efficiatur quicque corum, quæ & esse, & motu quorumque principium situm est in eo qui facit, non efficiatur. l. 5. Ethic. 4.

Ars non tractat ea, quæ stant, vel eueniunt necessitate, quæ à natura ortum habent, veritatur. ibid.

Ars est habitus ad faciendum aliquid, vera cum ratione. Inscientia contra, habitus cum ratione falsa faciendi quæ aliter euenire potest. ibid.

Necesse est arti effectiorem subiectam esse, non actionem. Ethic. 4. 4. l. Magn. Moral. c. 33.

Qui in arte voluntate sua aberrant, præstantior est operum. l. 6. Ethic. c. 5.

Ex ijs quæ ratione & artificio fiunt, quædam sunt operibus nullum habere locum potest, sed ad finem aliquem pertinent. Alia sunt, in quibus etiam fortuna interdum certior est valetudo & salus cuiuspiam. libro 2. de Demonstr. T. 12.

Quæ artis sunt, quæ ex parte artis sunt, nullum principium in se habent. l. 2. de Nat. c. 1. T. 2.

Ars tum existit, & comparatur, cum ex multis experientibus vna quæ ad vniuersum genus accommodatur, de quibus nascitur perceptio. Metaph. l. 1. Metaph. c. 1.

Scientiam & intelligentiam in arte potius inesse, quam experientia censemus: sapientioresque eos qui arte periti, qui vsu artis valent iudicamus: quod sapientia pro cognitione magis omnes sequatur. ibid.

Necesse est vnamquamque arte, quod ammodo efficiatur, & hoc pro principio vti. l. 10. Metaph. c. 6.

Ars omnis & doctrina, ab anticipata & informata vniuersa aut certe quorundam notione gignitur, idque aut demonstratur aut definitionibus. Metaph. l. 1. Metaph. c. 7. T. 8.

Hæc duo in artibus & disciplinis obtineri debent, ad finem pertinent actiones. l. 7. de Repub. c. 13.

Ea ars principatum omnium obtinet, administrare oportet, cuius causa quicque agendum: quo in genere est experientia, sed omnino id quod omni natura est optimum. Metaph. c. 2.

Nulli arti quasi materia quam tractet, & in qua versetur, est voluptas: cum interrim omne sit artis opus in bonum. cap. 11.

sus nouum opus inchoaret, libertus hoc ~~est~~ illi leuiter obiecit, dato tali libello. Confero tibi domitiam, ad noui operis impensam quod videbitur. Non expresse sumam modum, vt illi liberum esset scribere quantum vellet, quandoquidem priorem sumam duplicasset. *Sueton.*

Turonius. Augustus delectatus inter cotnam fuerat symphoniacis Turonii Flacci mangonis, eosque frumento donarat, quum alios auditos soleret largiter donare nummis. Eisdem cum postea Caesar inter cotnam requireret, Turonius sic excusauit: Ad molas inquit, sunt, exprobrans illi frumentarium munus: Et hoc impunè tulit, quod dixerat non miles, sed mango. *Sueton.*

§ SIMILITUDO:

Chryssami. Ve qui in peccatis est, dum alios accusat, se prior ipse accusat: Sic & in miseris versans, & exprobrans aliis calamitates, si ipse prior exprobrat. *Apud Maximimū serm. 26.*

§ EXEMPLA BIBLICA.

Exprobrationis malignæ exempla: Hebraeus, Eannenna, 1. *Sam. 1. v. 6.* Principes Sacerdotum, *Matth. 23. v. 15. 31.* Populus, *Luc. 11. v. 53.* Pharisæi, *Ioan. 8. v. 9.* Exprobrationis beneficiorum exempla: Dominus, *Matth. 23. v. 9. 10. v. 11. 12. 13.* Vir Dei, 1. *Sam. 2. v. 27.* Sannuel, *1. Reg. 10. v. 8. 9. v. 15. 17.* Nathan, 2. *Sam. 2. v. 7.* Iehu Propheeta, *1. Reg. 11. v. 14.* Exprobrationis vitiorum exempla: Iehu, 2. *Reg. 9. v. 25.* *Esai. 3. v. 13. 17. v. 4.* *Ezech. 16. v. 14.* Dominus, *1. Abd. v. 11.* *Mich. 6. v. 4.* CHRISTVS, *Matth. 23. v. 14. v. 31. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.* Petrus, *Act. 3. v. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.* Stephanus, *Act. 7. v. 51.* Paulus, 2. *Corinth. 12. v. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.* Paulus, 2. *Corinth. 12. v. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.* Galat. v. 9. *Hebr. 5. v. 12.*

FINIS LIBRI QVINTI.

POL